

Tiina Tuovinen

HENKIVAKUUTUSTEN KUOLEMANTA- PAUSKORVAUSTEN PERINTÖVEROLAKI- UUDISTUKSEN VAIKUTUS HENKIVAKUU- TUSTOIMINTAAN

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2020

TIIVISTELMÄ

Tiina Tuovinen: Henkivakuutusten kuolemantapauskorvausten perintöverolakiuudistuksen vaikutus henkivakuutustoimintaan
Ohjaaja: Lasse Koskinen
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Kauppatieteiden tutkinto-ohjelma, vakuutustiede ja riskienhallinta
Maaliskuu 2020

Henkivakuutusten verokohtelu on muuttunut useita kertoja viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Ennen vuotta 1989 henkivakuutusmaksut olivat rajoitetusti verovähennyskelpoisia ja vakuutuskorvaukset pääsääntöisesti verovapaita. Vuodesta 1996 alkaen lähiomaiselle kuoleman perusteella maksettava vakuutuskorvaus siirtyi perintöverotuksen alaiseksi. Tällöin kuolemantapauskorvaus säädettiin kuitenkin osittain verovapaaksi sosiaaliin syihin vedoten. Kuoleman perusteella maksettava vakuutuskorvaus oli lähiomaiselle 35 000 euroon asti perintöverosta verovapaata. Leskelle henkivakuutuskorvauksesta verovapaata oli puolet, kuitenkin aina vähintään 35 000 euroa. Perintö- ja lahjaverolakia (12.7.1940/378) muutettiin 1.1.2017 siten, että perittävän kuoleman johdosta lähiomaiselle tai kuolinpesälle maksettavan vakuutuskorvauksen osittainen verovapaus poistettiin.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miten henkivakuutusten kuolemantapauskorvausten perintöverolakiuudistus on vaikuttanut henkivakuutustoimintaan. Lakiuudistusta arvioidaan erityisesti henkivakuutusyhtiöiden näkökulmasta, mutta myös muiden vakuutusalan toimijoiden näkemykset ovat esillä. Tutkimus on pääosin laadullinen tutkimus, jossa hyödynnetään useita metodeja ja aineistoja. Tutkimusaineisto on muodostettu lainvalmistelun asiantuntijalausunnoista, asiantuntijahaastattelusta, Finanssivalvonnan henkivakuutusten tilastoaineistosta sekä Finanssialan vakuutusyhtiöiden tuloksatsauksista.

Ennenaikainen kuolema on erityisriski etenkin taloudellisilta seuraamuksiltaan. Tutkimusten mukaan suomalaiset ovat varautuneet varsin vaatimattomasti perheen huoltajan kuoleman varalta, vaikka sosiaaliturvan tarjoamat etuudet ovat rajallisia ja usein yksilön tarpeisiin nähden riittämättömiä. Vapaaehtoisten henkivakuutusten tehtävänä onkin täydentää lakisääteistä turvaa.

Tämän tutkimuksen päätavoitteena on esitellä mahdollisimman kattavasti taloudellisen toimeentulon turvaamisen keinoja, mikäli kuolemanriski toteutuu. Henkivakuutusten lisäksi tutkielmassa esitellään eri vakuutuksista maksettavia perhe-eläkkeitä. Perhe-eläkkeiden kannalta ajankohtaista on työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeisiin suunnitellut olevat muutokset.

Suomessa on merkittävä henkivakuutusturvan vaje, joten yhteiskunnan tulisi kannustaa omaehtoiseen varautumiseen. Lakiuudistus sai osakseen kritiikkiä, sillä sen katsottiin vaikuttavan vapaaehtoiseen henkivakuuttamiseen. Lakiuudistus kosketti lukuisia suomalaisia työntekijöitä, jotka ovat vakuutettuina työntekijäin ryhmähenkivakuutuksessa, sillä verovapauden poisto koski myös ryhmähenkivakuutusta.

Asiantuntijalausunnoista voidaan havaita, että vakuutusalan toimijat ja sidosryhmät vastustivat lakimuutosta joko osittain tai kaikilta osin. Lakiuudistuksella oli vaikutusta henkivakuutustoimintaan, ja se vaikutti henkivakuutustuotteisiin eri tavalla, sillä riski- ja säästöhenkivakuutus hankitaan eri asiakastarpeisiin. Koska riskihenkivakuutus hankitaan perheen tai läheisten taloudellista toimeentuloa varten, ei lakiuudistuksella ollut vaikutusta riskihenkivakuutuksiin. Säästöhenkivakuutuksia on käytetty perintösuunnittelun välineenä, joten lakiuudistuksella oli vaikutusta niihin. Lisäksi kapitalisaatiosopimusten suosio palautui. Lakiuudistuksesta huolimatta henkivakuutusyhtiöiden tuotteille on edelleen tarvetta ja kysyntää.

Avainsanat: henkivakuutus, kuolemanriski, perhe-eläke, taloudellinen toimeentulo, verotus, sääntely

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman tausta	1
1.2 Tavoitteet ja tutkimusongelmat	2
1.3 Keskeiset käsitteet	3
1.4 Rajaukset	4
1.5 Tutkimusmenetelmät ja -aineistot	6
1.6 Aikaisemmat tutkimukset.....	7
1.7 Teoreettinen viitekehys	8
1.8 Tutkielman rakenne.....	10
2 KUOLEMANRISKIN HALLINTA	11
2.1 Kuolema riskinä	11
2.2 Kuolemanriski vakuutustoiminnassa.....	13
2.3 Lakisääteisen vakuuttamisen antama turva	14
2.3.1 Kansaneläkevakuutus	15
2.3.2 Työeläkevakuutus.....	16
2.3.3 Työtapaturmavakuutus	17
2.3.4 Liikennevakuutus	18
2.3.5 Potilasvakuutus.....	18
2.3.6 Työntekijäin ryhmähenkivakuutus.....	19
2.4 Vapaaehtoisen vakuuttamisen antama turva	21
2.4.1 Riskihenkivakuutus	24
2.4.2 Säästöhenkivakuutus	25
2.4.3 Vapaaehtoinen eläkevakuutus	26
2.4.4 Kapitalisaatiosopimus	27
3 ELÄKKEEN JA HENKIVAKUUTUKSEN VEROKOHTELU	28
3.1 Perhe-eläkkeiden verotuksen pääsäännöt	28
3.2 Perhe-eläkeuudistus.....	29
3.3 Henkivakuutuskorvausten verotuksen pääsäännöt ja poikkeukset.....	30
3.4 Kuolemantapauskorvaus perintöveron alaiseksi	33
3.5 Kuolemantapauskorvausten perintöverolakiuudistus.....	35

4 NÄKEMYKSET LAKIUUDISTUKSESTA	39
4.1 Tutkimusaineistot	39
4.2 Vakuutusalan toimijoiden näkemykset lakiuudistuksesta	39
4.2.1 Veroasteikkojen kevennys ja vähennysten korotus.....	40
4.2.2 Omaehtoinen varautuminen ja sosiaalipolitiikka	42
4.2.3 Sijoitusmuotoneutraalisuus	44
4.2.4 Valtiosääntöoikeudelliset kysymykset	45
4.2.5 Finanssialan lausunnon erityispiirteet	46
5 LAKIUUDISTUS & HENKIVAKUUTUSTOIMINTA	48
5.1 Tutkimusaineistot ja haastattelujen toteutus	48
5.2 Tyypillisimmät henkivakuutuksenottajat	52
5.3 Lakiuudistukseen valmistautuminen	54
5.4 Vaikutus henkivakuutustoimintaan	57
5.4.1 Edunsaajamuutokset.....	58
5.4.2 Myynnin argumentit.....	59
5.4.3 Voimassa oleva vakuutuskanta	60
5.4.4 Maksutulo	61
5.4.5 Maksetut korvaukset	66
5.4.6 Vaihtoehtoiset tuotteet.....	70
5.5 Tulevaisuus.....	70
6 YHTEENVETO	73
6.1 Keskeiset tutkimustulokset.....	73
6.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi.....	76
6.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet	79
LÄHDELUETTELO.....	81
LIITE 1: Haastattelukysymysrunko.....	88
LIITE 2: Finanssivalvonnan henkivakuutuksen tilastoista koostettu aineisto	89

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1 Teoreettinen viitekehys	9
Kuvio 2 Vakuutusten jaottelu	13
Kuvio 3 Vapaaehtoisen henkilövakuutuksen eri lajeja Suomessa	22
Kuvio 4 Säästöhenkivakuutuksen maksutulo henkivakuutusyhtiöittäin.....	61
Kuvio 5 Riskihenkivakuutuksen maksutulo henkivakuutusyhtiöittäin.....	63
Kuvio 6 Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen maksutulo henkivakuutusyhtiöittäin.....	64
Kuvio 7 Kotimaisen henkivakuutuksen maksutulo vuosilta 2017–2019	64
Kuvio 8 Henkivakuutuksen maksutulon kehitys 2009–2018	65
Kuvio 9 Säästöhenkivakuutuksista maksetut korvaukset yhtiöittäin	67
Kuvio 10 Riskihenkivakuutuksista maksetut korvaukset yhtiöittäin	67
Kuvio 11 Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksista maksetut korvaukset yhtiöittäin.....	68
Kuvio 12 Kotimaisesta henkivakuutuksesta maksetut korvaukset vuosilta 2017–2019.....	69
Taulukko 1 Työikäisten 15–64-vuotiaiden kuolemansyy rakenne 2017	11
Taulukko 2 Perintöveroasteikko I veroluokassa 1.1.2017 alkaen	32
Taulukko 3 Perintöveroasteikko II veroluokassa 1.1.2017 alkaen.....	32
Taulukko 4 Verovapaita vakuutuskorvauksia saaneiden verojen muutos suhteessa varoihin...	37
Taulukko 5 Vakuutuskorvauksia saaneiden varat keskimäärin	37

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman tausta

Ennenaikainen kuolema on erityisriski etenkin taloudellisilta seuraamuksiltaan. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (2007) mukaan suomalaiset ovat varautuneet varsin vaatimattomasti perheen huoltajan kuoleman varalta, vaikka sosiaaliturvan tarjoamat etuudet ovat rajallisia ja usein yksilön tarpeisiin nähden riittämättömiä. Kuolemanriski on huomioitu sosiaalivakuutuksessa perhe-eläkkein ja työntekijäin ryhmähenkivakuutuksin. Vapaaehtoisten henkivakuutusten tehtävänä onkin täydentää lakisääteistä turvaa.

Henkivakuutusten verokohtelu on muuttunut useita kertoja viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Ennen vuotta 1989 henkivakuutusmaksut olivat rajoitetusti verovähennyskelpoisia ja vakuutuskorvaukset pääsääntöisesti verovapaita. Säännökset olivat voimassa ajalla, jolloin pakollisessa sosiaaliturvassa oli merkittäviä puutteita. Henkivakuutusmaksujen vähennysoikeutta perusteltiinkin tuolloin ennen kaikkea sosiaalisella tehtävällä. (Ossa 2006, 189)

Henkivakuutuskorvausten verokohtelu muuttui ensimmäisen kerran vuonna 1996. Tätä ennen vakuutussuoritukset olivat täysin verovapaita, mikäli niissä oli edunsaajamääräys. Vuodesta 1996 alkaen lähiomaiselle kuoleman perusteella maksettava vakuutuskorvaus siirtyi perintöverotuksen alaiseksi. Kuolemantapauskorvaus säädettiin kuitenkin osittain verovapaaksi. Perintö- ja lahjaverolain (12.7.1940/378) mukaan kuoleman perusteella maksettava vakuutuskorvaus oli lähiomaiselle 35 000 euroon asti perintöverosta verovapaata. Leskelle henkivakuutuskorvauksesta verovapaata oli puolet, kuitenkin aina vähintään 35 000 euroa. Vakuutuskorvauksia ei haluttu kokonaisuudessaan perintöveronalaisiksi sosiaaliin syihin vedoten (HE 68/1995, 4).

Perintö- ja lahjaverolakia (378/1940) muutettiin 1.1.2017 siten, että perittävän kuoleman johdosta lähiomaiselle tai kuolinpesälle maksettavan vakuutuskorvauksen osittainen verovapaus poistettiin. Lakia alettiin soveltaa käytännössä vuoden 2018 alusta siirtymäajan vuoksi.

Lakiuudistus sai osakseen kritiikkiä, sillä sen katsottiin vaikuttavan vapaaehtoiseen henkivakuuttamiseen. Suomessa on merkittävä henkivakuutusturvan vaje, joten yhteiskunnan tulisi kannustaa omaehtoiseen varautumiseen (VATT 424/2007). Tämän lisäksi lakiuudistus kosketi lukuisia suomalaisia työntekijöitä, jotka ovat vakuutettuina työntekijäin ryhmähenkivakuutuksessa, sillä verovapauden poisto koski myös ryhmähenkivakuutusta.

1.2 Tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tutkimuksen tarkoitusta voidaan luonnehtia neljän piirteen mukaan. Kartoittavalla tutkimuksella selvitetään vähän tunnettuja ilmiöitä. Selittävä tutkimus tarkastelee ilmiöiden syy-seuraussuhteita ja niiden vuorovaikutusta. Kuvailevan tutkimuksen tarkoituksena on esittää ilmiöiden keskeiset piirteet. Ennustava tutkimus taas on tulevaisuuteen suuntautuvaa tarkastelua ilmiöiden mahdollisista vaikutuksista. Tutkimuksella voikin olla useampia tarkoituksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 139)

Tällä tutkimuksella on useampia tarkoituksia, jotka käydään läpi tutkimusongelmakohtaisesti. Tässä tutkimuksessa on kaksi päätutkimusongelmaa, jotka ovat seuraavat:

1. Miten vakuutusalan toimijat ja sidosryhmät suhtautuivat henkivakuutusten kuolemantapauskorvausten perintöverolakiuudistukseen lainsäädäntövaiheessa?
2. Miten henkivakuutusten kuolemantapauskorvausten perintöverolakiuudistus on vaikuttanut henkivakuutustoimintaan?

Ensimmäinen tutkimusongelma on luonteeltaan kartoittava. Tavoitteena on selvittää lakiuudistuksen taustaa, sillä lakiuudistus oli lainsäädäntövaiheessa vähän tunnettu ilmiö. Tarkoituksena on selvittää, miten vakuutusalan toimijat ja sidosryhmät, jotka antoivat asiantuntijalausuntoja lainsäädäntövaiheessa, suhtautuivat lakiuudistukseen. Pyrkimyksenä on selvittää, miten lausuntoja antaneiden vakuutusalan toimijoiden ja sidosryhmien väliset näkemykset eroavat toisistaan ja toisaalta etsiä niiden väliltä yhtäläisyyksiä. Tämän tutkimusongelman tavoitteena on esitellä lakiuudistuksen odotettuja vaikutuksia vakuutusalan toimijoiden ja sidosryhmien näkökulmasta ennen kaikkea yleisemmällä tasolla, esitellen laajasti useiden vakuutusalan toimijoiden ja sidosryhmien näkökulmia.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on saada selvyys, mitkä olivat vakuutusalan huolenaiheet lainsäädäntövaiheessa, kun henkivakuutusten kuolemantapauskorvausten verohuojennukset poistettiin. Seuraavalla tutkimuskysymyksellä pyritään vastata, toteutuivatko nämä huolenaiheet, ja mitkä ovat lakiuudistuksen todelliset vaikutukset henkivakuutustoimintaan.

Toinen tutkimusongelma keskittyy henkivakuutusyhtiön näkökulmaan yksityiskohtaisemmin. Tutkimusongelmaa on tarkoitus lähestyä henkivakuutusyhtiöiden toimintaa kuvaavaa valvontaineistoa sekä henkivakuutusyhtiöitä tutkimalla, ja se on näin ollen luonteeltaan selittävä.

Selittävän tutkimuksen avulla voidaan tarkastella kyseisen ilmiön syyseuraussuhteita, koska tavoitteena on selvittää henkivakuutusyhtiöiden toiminnassa tapahtuneita muutoksia. Tähän tutkimusongelmaan liittyy tulevaisuuden arviointia, koska perhe-eläkejärjestelmää uudistetaan, niin tutkimusongelma on luonteeltaan myös ennustava. Ennustava tutkimus onkin enemmän tulevaisuuteen suuntautuvaa tarkastelua perhe-eläkeuudistuksen mahdollisista vaikutuksista henkivakuutustoiminnalle.

Tutkimusongelmien avulla pyritään selvittämään, miten henkivakuutusten kuolemantapauskorvausten perintöverolakiuudistus on vaikuttanut henkivakuutustoimintaan. Tutkimuksen ensisijainen tavoite on esitellä verotuksen yhteyttä vapaaehtoisiin henkivakuutuksiin. Vakuutustieteen tutkimuskentällä aihe sijoittuu vakuutusregulaatioon, koska kyse on henkivakuutusten verotukseen liittyvästä lainsäädännön muutoksesta.

Tämän lisäksi tutkimuksen päätehtävänä on esitellä mahdollisimman kattavasti taloudellisen toimeentulon turvaamisen keinoja, mikäli kuolemanriski toteutuu. Sen vuoksi tutkielmassa esitellään eri vakuutuksista maksettavia perhe-eläkkeitä. Perhe-eläkkeiden kannalta ajankohtaista on työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeisiin suunnitteilla olevat muutokset. Perhe-eläkejärjestelmän uudistaminen nousi esille jo vuoden 2017 eläkeuudistuksessa, jolloin sovittiin perhe-eläkkeiden kehittämisestä ja ajanmukaistamisesta. Aiheesta onkin neuvoteltu työmarkkinajärjestöjen kesken, ja neuvottelutulos saavutettiin kesäkuussa 2019.

1.3 Keskeiset käsitteet

Tässä alaluvussa esitellään tutkielman keskeiset käsitteet. Vakuutustoimintaan liittyy lukuisia eri käsitteitä, ja toisinaan käsitteiden määrittely vaihtelee määrittelijästä riippuen. Sen vuoksi tässä esitellään vain keskeisimmät, tähän tutkielmaan liittyvät käsitteet.

Edunsaajalla tarkoitetaan vakuutussopimuslain (28.6.1994/543) 47 §:n mukaan henkilöä, jolla on vakuutuksenottajan tai vakuutetun sijasta oikeus henkilövakuutuksesta suoritettavaan korvaukseen. Eläkevakuutuksessa edunsaajasta käytetään nimeä eläkkeensaaja (Rantala & Kivisaari 2014, 82).

Henkivakuutuksella tarkoitetaan vakuutusyhtiölain (18.7.2008/521) mukaan vakuutusluokista annetussa laissa (18.7.2008/526) tarkoitettuihin henkivakuutusluokkiin kuuluvaa toimintaa. Laissa on määritelty yhteensä yhdeksän henkivakuutusluokkaa, joista suomalaisten yhtiöiden harjoittamia henkivakuutusluokkia on kolme (Luukkonen ym. 2019, 33). Henkivakuutuksella

on sekä laaja että suppea määritelmä. Tämä tutkielma keskittyy suppean määritelmän mukaisiin henkivakuutuksiin eli kuoleman tai elämän varalle otettuihin henkivakuutuksiin. Laajan määritelmän mukaisesti henkivakuutus tarkoittaa käytännössä vapaaehtoista henkilövakuuttamista. (Rantala & Kivisaari 2014, 467–468)

Kuolemanriskin hallinta on tutkielman keskiössä. Kuolema on perinteinen, elämänkulkuun kuuluva sosiaalinen henkilöriski. Ennenaikainen kuolema on yksi merkittävimmistä henkilöriskeistä erityisesti taloudellisilta seuraamuksiltaan.

Kuolemanvaravakuutus eli *riskihenkivakuutus* on vakuutus kuoleman varalta. Vakuutus kuoleman varalta eli henkivakuutus sanan perimmäisessä tarkoituksessa on vanhin henkilövakuutuksen muodoista (Jokela ym. 2013, 143).

Perhe-eläkkeen tavoitteena on turvata perheenjäsenten toimeentulo vakuutetun kuoleman jälkeen, ja perhe-eläkettä voidaan maksaa joko kansaneläke- tai työeläkejärjestelmästä. Lisäksi perhe-eläkkeitä voidaan maksaa myös lakisääteisestä työtapaturma- tai liikennevakuutuksesta.

Säästöhenkivakuutus on vakuutus elämän varalta. Vakuutukseen sisältyy säästösumma, joka maksetaan vakuutetulle, mikäli hän on elossa tiettyä ennalta sovittuna hetkenä. Säästöhenkivakuutusta voidaan pitää säästämisen ja henkivakuutuksen yhdistelmänä. (Jokela ym. 2013, 93–94)

1.4 Rajaukset

Henkivakuutustoiminnan ja verolainsäädännön laajuuden vuoksi on tärkeää määrittää tälle tutkielmalle asetetut rajaukset. Tutkielma on rajattu koskemaan vain henkivakuutuksia ja niihin liittyviä välittömän verotuksen kysymyksiä. Tarkoituksena ei ole käsitellä muiden vapaaehtoisten henkilövakuutusten verokohtelua. Laissa vakuutusluokista (526/2008) on määritelty henkivakuutusluokat, joita on yhteensä yhdeksän kappaletta. Tämän määritelmän mukaan henkivakuutustoiminta on varsin laajaa, joten tutkielmassa tarkastelu on rajattu koskemaan vain riski- ja säästöhenkivakuutuksia. Aihe-alueen ulkopuolelle jäävät siten esimerkiksi vapaaehtoiset eläkevakuutukset. Rajausta on perusteltavissa lakiuudistuksella, joka liittyy ennen kaikkea vakuutuksiin, jotka on otettu kuoleman tai elämän varalta.

Tutkielmassa esitellään vain suppeasti perhe-eläkkeiden verotuksen pääpiirteet verotuksen toittamisessa käytettyjen säännösten runsauden vuoksi. Tällä pyritään siihen, että saadaan käsitys siitä, miten perhe-eläkkeitä verotetaan suhteessa henkivakuutuksiin.

Henkivakuutusten verotusta käsitellään yksityishenkilön kannalta. Verotuksen monimuotoisuuden vuoksi, yksityiskohtainen perintöverotuksen tarkastelu on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksessa ei siten käsitellä tarkasti esimerkiksi avio-oikeuden mukana tuomia perintöverotuksen kysymyksiä, vaikka kuolemantapauskorvauksen verokohtelunmuutos vaikutti erityisesti juuri puolison asemaan. Aviovarallisuuden verotukseen vaikuttaa avio-oikeuden leskelle tuoma oikeus vaatia tasinkoa (Aarnio ym. 2011, 21–26). Myös testamentin ja avio-oikeuden poissulkevan avioehdon tuomat oikeusvaikutukset jäävät tarkastelun ulkopuolelle (Puronen 2015).

Lakiuudistuksen kansallisen, Suomen lainsäädäntöä koskevan luonteen vuoksi, aiheen kansainvälinen vertailu eri maiden välillä jätetään tutkimuksen ulkopuolelle. Kansainvälinen vertailu ei ole mielekästä, sillä vakuutustuotteiden verotus eri maissa, ja toisinaan myös saman maan sisällä on hyvin vaihtelevaa vakuutustuotteesta riippuen. Useissa EU-maissa vakuutustuotteiden verotuksen lykkääntyminen on poistettu tai sitä on esimerkiksi rajoitettu kohdistamalla verotusta eri menetelmin jo säästämisaikaan. (PWC 2011)

Ruotsissa henkivakuutusten verotus on järjestetty hyvin eri tavalla kuin Suomessa. Suomessa henkivakuutuskorvaukset ovat lähtökohtaisesti tuloverolain (30.12.1992/1535) mukaan verotettavaa pääomatuloa. Ruotsissa sen sijaan inkomstskattelagen (1999:1229) 14 §:n mukaan pääomavakuutuksesta maksettu henkivakuutuskorvaus ei ole koskaan tuloveronalaista. Lisäksi Ruotsissa henkivakuutusten tuottoa verotetaan laskennallisen tuoton perusteella, ja henkivakuutuksesta tehtävät nostot ovat verovapaita (Valtiovarainministeriö 2018). Merkittävin ero on, että Ruotsissa ei enää peritä perintö- ja lahjaveroa. Perintö- ja lahjaverotus poistettiin vuoden 2005 alussa (Olsson 2005, 248). Koska verotusta toteutetaan kunkin maan kansallisen lainsäädännön mukaisesti, ei tässä tutkielmassa ole mielekästä vertailla eri maiden henkivakuutuskorvausten perintöverotusta keskenään.

Sosiaalivakuutusta käsitellään työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen ja eläkevakuuttamisen osalta. Tarkempi muun sosiaalivakuutuksen ja sen tuoman turvan esittely ei ole tutkimuksen keskiössä, sillä sosiaalivakuutuksen antaman turvan pohjalta arvioidaan tarvetta

vapaaehtoiselle vakuuttamiselle. Sen vuoksi tutkimus keskittyykin pääsääntöisesti vapaaehtoi-
siin henkivakuutuksiin.

Tutkimuksessa ei ole tarkoitus analysoida tarkemmin syitä, joista vakuutusalan toimijoiden ja
sidosryhmien väliset näkemyserot lainsäädäntövaiheessa saattavat johtua. Tarkoituksena on
löytää yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia vakuutusalan toimijoiden näkemyksissä. Tarkempi tar-
kastelu siitä, mistä vakuutusalan toimijoiden väliset eroavaisuudet tai yhtäläisyydet voivat joh-
tua, jäävät kuitenkin tutkimuksen ulkopuolelle.

1.5 Tutkimusmenetelmät ja -aineistot

Tutkielma on luonteeltaan kvalitatiivinen. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on tulkita il-
miöiden merkityksiä (Hirsjärvi & Hurme 2011, 22). Tutkimuksessa käytetään kahden aineisto-
metodin, haastattelun sekä valmiin aineiston yhdistelmää. Tutkimusmenetelmien yhteiskäy-
töstä käytetään nimitystä triangulaatio (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 233). Kun samassa
tutkimuksessa käytetään erilaisia menetelmiä, voidaan monimetodisen lähestymistavan etuna
nähdä erityisesti tutkielman luotettavuuden parantuminen sekä näkökulmien laajentuminen.
(Hirsjärvi & Hurme 2011, 38–40)

Tutkimusmenetelmiksi on valittu puolistrukturoitu teemahaastattelu sekä valmiin aineiston tul-
kinta. Empiiristä tutkimusta varten hankittuja käsittelemättömiä tietoja kutsutaan tutkimusai-
neistoksi tai havaintoaineistoksi. Aineisto voi olla tutkimusta varten kerättyä eli primaarista
aineistoa tai alun perin johonkin muuhun tarkoitukseen hankittua eli sekundaariaineistoa.
(Heikkilä 2010, 14) Tässä tutkimuksessa käytetään molempia aineistoja.

Ensimmäistä tutkimusongelmaa varten käytetään valmista, lainvalmisteluvaiheessa käytettyä
sekundaariaineistoa. Lainvalmisteluaineisto sisältää hallituksen esityksen, valtiovarainministe-
riön mietinnön sekä asiantuntijalausuntoja. Hallituksen esitystä ja valtiovarainministeriön mie-
tintöä käytetään tutkielman teoriaosuudessa, jonka tarkoituksena on pohjustaa lakiuudistuksen
taustaa. Empiriaosuudessa ensimmäiseen tutkimusongelmaan pyritään löytämään vastauksia
lainvalmistelussa käytettyjen asiantuntijalausuntojen perusteella.

Tutkimuksen toisen tutkimusongelman kohdalla yhdistellään ja analysoidaan sekä valmista
kvantitatiivista että itse kerättyä kvalitatiivista aineistoa keskenään. Sen vuoksi tutkimusta voi-
daan kutsua myös monimetoditutkimukseksi. Monimetoditutkimuksen ideana on, että kvalita-
tiivisen ja kvantitatiivisen aineiston yhdistelmällä saadaan parempi ymmärrys tutkittavasta

aiheesta. Monimetoditutkimuksella on siten mahdollista vastata ainoastaan kvalitatiivisena tai kvantitatiivisena toteutetun tutkimuksen heikkouksiin. (Creswell & Plano Clark 2007, 4–9)

Toisen tutkimusongelman tutkimusmenetelmänä on puolistrukturoitu teemahaastattelu henkivakuutusyhtiön asiantuntijoille sekä valmiin Finanssivalvonnalta saatavan henkivakuutusten valvonta-aineiston kvantitatiivinen analyysi. Haastattelut ovat tämän tutkimuksen primaariaineistoa, koska ne hankitaan vain tätä tutkimusta varten. Haastattelu sopii tutkimusmenetelmäksi hyvin, koska aihetta on lakiuudistuksen vuoksi tutkittu hyvin vähän. Molempia aineistoja täydennetään Finanssialan vuosittain julkaisemilla vakuutusyhtiöiden tulokatsauksilla.

Teemahaastattelu on luonteeltaan keskustelunomainen, ja se etenee valittujen teemojen sisällä. Teemat ja aihepiirit ovat etukäteen haastateltavien tiedossa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48) Puolistrukturoidulle haastattelulle ominaista on mahdollisuus esittää tarkentavia lisäkysymyksiä haastattelun edetessä. Laajempi ja monipuolisempi ymmärrys aiheesta mahdollistui valitun haastattelun avulla, mikä osaltaan helpotti myös lopullisen analyysin tekoa. Analyysitapana käytetään sisällönanalyysiä, koska aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen.

1.6 Aikaisemmat tutkimukset

Aiemmat tutkimukset korostavat henkivakuutuksia ennen kaikkea sijoitustuotteina tai jäämistösuunnittelun välineenä. Aiheen tutkiminen valitusta näkökulmasta eli taloudellisen toimeentulon turvaamisen kannalta onkin perusteltua, sillä tällä hetkellä ei ole löydettävissä tutkimuksia, joissa lainsäädäntö olisi ajan tasalla. Henkivakuutusten kuolemantapauskorvausten osittainen verovapaus on poistettu, joten henkivakuutusten asema sijoitustuotteena tai jäämistösuunnittelun välineenä ei ole entisellään. Sen vuoksi aikaisemmat tutkimukset eivät vastaa henkivakuutuksiin liittyvän lainsäädännön nykytilaa.

Henkivakuutuksia on tutkittu erityisesti kansallisesti, sillä kansainvälinen vertailu on haastavaa, kuten aiemmin esitetyissä rajauksissa tuli ilmi. Vakuutusten verotusta kansainvälisesti on tutkinut ainakin PWC. PWC (2011) teki kansainvälisen tutkimuksen vakuutusten verotuksesta. Tutkimuksessa tarkasteltiin sekä henki- että vahinkovakuutustoimintaan liittyvien vakuutusten verotusta. Tarkastelun kohteena oli 20 eri maata ympäri maailmaa, ja tavoitteena oli saada yleiskatsaus kunkin maan vakuutusten verotuksen tilanteesta.

Erityisesti säästöhenkivakuutukset on nähty sijoitustuotteina. Atte Kangas (2015) tutki sijoitus-
sidonnaisten säästöhenkivakuutusten käytettävyyttä ja vertailtavuutta sijoittajan näkökulmasta.
Sijoitusvakuutuksen kautta sijoittaja pystyy valitsemaan omaan riskinkantokykyyn sopivat si-
joituskohteet, koska sijoitussidonnaisissa vakuutuksissa on monipuolinen sijoitusvalikoima.
Kankaan tutkimuksen mukaan tuolloin voimassa olleen lainsäädännön mukaisesti säästöhenki-
vakuutuksen verokohtelu teki säästöhenkivakuutuksista hyvin kilpailukykyisen sijoitustuotteen
muihin sijoitustuotteisiin verrattuna.

Ville Virtanen (2018) kirjoitti pro gradu -tutkielman sääntelyn vaikutuksista ja henkivakuutta-
misen tulevaisuudesta Suomessa. Virtanen tutki henkivakuutuskentän nykytilaa ja tulevaisuutta
sääntelyn näkökulmasta. Tutkielmassa korostui henkivakuutusten sääntely ja sen kehityksen
vaikutus tulevaisuuden henkivakuutustoimintaan. Virtasen tutkimuksessa haastatellut asiantun-
tijat edustivat henkivakuutussektoria eri näkökulmista. Haastateltavat toimivat henkivakuutus-
kentän ulkopuolella, lainsäätäjän asemassa, edunvalvojana sekä sektorin sisällä. Virtasen tutki-
mus onkin ainoa, jossa esitellään henkivakuutuksiin liittyvä perintöverolainsäädännön uudista-
minen ja ennustetaan sen vaikutuksia tulevaisuuden henkivakuutustoiminnalle.

Veera Malmi (2016) on tutkinut henkivakuutusta jäämistösuunnittelun välineenä. Malmin mu-
kaan henkivakuutus on vakuutus oikeudellinen instrumentti, jota voidaan ominaisuuksiensa
puolesta käyttää myös jäämistösuunnittelun välineenä. Henkivakuutusta on oikeus kirjallisuu-
dessa luonnehdittu jopa jäämistösuunnittelun keinoista tehokkaimmaksi perustuen sen tarjoa-
maan mahdollisuuteen siirtää perinnönjättäjän varallisuutta jäämistöoikeudellisen sääntelyn es-
tämättä varsinaisen jäämistön ohi suoraan perinnönjättäjän haluamalle taholle. Myös verotuk-
sen kannalta henkivakuutus on edullinen tapa järjestellä jäämistöä, sillä vakuutetun lähiomai-
selle henkivakuutuskorvaus on osittain perintöverosta vapaa. Myös Anna Kuisma (2016) on
kirjoittanut pro gradu -tutkielmansa oikeudenmukaisesta jäämistöosituksesta ja henkivakuutus-
korvauksesta. Hänen tutkielmansa päätutkimuskysymyksenä oli lesken asema ja ensin kuolleen
ottaman henkivakuutuksen vaikutus jäämistöositukseen.

1.7 Teoreettinen viitekehys

Tutkimuksessa aineiston tulkinnan lähtökohtana toimii teoria (Hirsjärvi & Hurme 2011, 40).
Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu tausta- ja tulkintateorioiden avulla. Taustateo-
rian tavoitteena on luoda pohja ja helpottaa tutkimustulosten ymmärtämistä, joten taustateoriaa

käytetään tulkinnan lähtökohtana. Tulkintateorian avulla voidaan rajata näkökulma, josta tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan. Alla oleva kuvio esittää tutkielman teoreettista viitekehystä.

Kuvio 1 Teoreettinen viitekehys

Tässä tutkimuksessa ydinteoria muodostuu erilaisten henkivakuutusten kuvaamisesta. Henkivakuutusten kannalta olennainen taustateoriaosuus liittyykin kuolemanriskin kuvaamiseen sekä kuolemanriskin hallinnan keinoihin sekä yksityis- että sosiaalivakuutuksen näkökulmasta. Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmä on valtion luoma, ja sen kannalta olennainen teoriaosuus muodostuu lakisääteisen vakuuttamisen eli eri vakuutuksista maksettavien perhe-eläkkeiden ja työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen antaman turvan esittelystä. Työmarkkinajärjestöt liittyvät vahvasti työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen olemassaoloon. Työmarkkinajärjestöt ovat vaikuttamassa parhaillaan käynnissä olevaan työeläkejärjestelmän perhe-eläkeuudistukseen.

Lakisääteisen vakuuttamisen antaman turvan lisäksi tutkimuksessa korostuu tarve vapaaehtoiselle vakuuttamiselle. Vapaaehtoisen vakuuttamisen antama lisäturva rakentuu siten lakisääteisen vakuuttamisen pohjalle. Teoriaosuudessa kuvataan henkivakuutusten ominaispiirteitä sekä esitellään erityisesti riski- ja säästöhenkivakuutusta tarkemmin. Henkivakuuttamisen tarkoituksena on turvata perheen taloudellinen toimeentulo kuolemanriskin toteutuessa, joten huomio kiinnittyy siten myös edunsaajan asemaan.

Tutkimuksessa henkivakuutuksia katsotaan verotukseen liittyvän lainsäädännön näkökulmasta. Viitekehyksessä esitetty nuoli kuvastaa verolainsäädännössä jatkuvasti tapahtuvaa muutosta. Tutkimuksessa käydään läpi kuolemantapauskorvauksiin liittyvää verolainsäädännön muutosta

pidemmällä aikavälillä. Henkivakuutusten kuolemantapauskorvauksiin liittyvää lainsäädännön muutosta selvittäessä analysoidaan asiantuntijalausuntoja, joista ilmenee vakuutusalan toimijoiden ja sidosryhmien suhtautuminen lakiuudistukseen lainsäädäntövaiheessa. Useiden toimijoiden näkökulmat ovat siis valittu tulosten tarkastelun näkökulmaksi. Näiden lisäksi tutkimuksen tuloksia tarkastellaan erityisesti henkivakuutusyhtiöiden näkökulmasta, sillä tarkoituksena on selvittää, miten lakiuudistus on vaikuttanut henkivakuutusyhtiöiden toimintaan. Verotus, lainsäädäntö ja lainsäädännön muutos muodostavat yhdessä tämän tutkimuksen tulkintateorian. Näiden eri näkökulmien pohjalta arvioidaan, miten henkivakuutusten kuolemantapauskorvausten perintöverolainsäädännön muutos on vaikuttanut henkivakuutustoimintaan.

1.8 Tutkielman rakenne

Tutkielman ensimmäisessä luvussa eli johdannossa, esitellään aihealue, tutkimusongelmat, keskeiset käsitteet ja rajaukset. Johdantoluvussa esitellään myös tutkimuksessa käytetyt tutkimusmenetelmät ja -aineisto sekä aikaisemmat tutkimukset ja teoreettinen viitekehys, joka liittyy vahvasti myös tutkielman rakenteen muodostumiseen.

Tutkielman teoriaosuus jakaantuu kahteen erilliseen lukuun. Luvussa kaksi kuvataan kuolemaa riskinä sekä esitellään lakisääteisen ja vapaaehtoisen vakuuttamisen antamaa turvaa kuolemanriskin hallinnassa. Lakisääteisistä vakuutuksista tarkastelussa ovat eri vakuutuksista maksettavat perhe-eläkkeet sekä työntekijäin ryhmähenkivakuutus. Vapaaehtoisen vakuuttamisen tarkastelussa lähdetään liikkeelle lakisääteisten vakuutusten riittämättömyydestä, joten keskeistä on arvioida tarvetta vapaaehtoiselle henkivakuuttamiselle. Kolmannessa luvussa keskitytään verotuksen kuvaamiseen. Verotusta esitellään aluksi yleisemmällä tasolla, josta siirrytään verolainsäädännön historiaa esittelemällä kohti lakiuudistusta. Lakiuudistusta tarkastellaan vakuutusalan toimijoiden ja sidosryhmien näkökulmasta.

Neljäs ja viides luku muodostavat yhdessä tutkielman empiriaosuuden. Molempien lukujen alussa kuvataan tutkimuksessa käytettyjä tutkimusmenetelmiä ja -aineistoja tarkemmin. Tutkielman empiriaosuudessa pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin itse kerätyn ja valmiin aineiston pohjalta. Kuudennessa ja tutkielman viimeisessä luvussa tulokset pyritään kokoamaan yhteen johtopäätösten muodossa. Viimeisessä luvussa on lisäksi tarkoitus arvioida kriittisesti tehtyä tutkimusta sekä esitellä aiheeseen sopivia jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 KUOLEMANRISKIN HALLINTA

2.1 Kuolema riskinä

Kuolema on perinteinen, elämänkulkuun kuuluva sosiaalinen henkilöriski. Kuolema voi johtaa siihen, että velat jäävät maksamatta tai huollettavana olevat jäävät ilman riittävää toimeentuloa. Kuolema aiheuttaa aina taloudellisia rasitteita, kuten hautajaisista ja pesänselvityksestä johtuvia kustannuksia. Vanhuusiällä kuolevilla varallisuus riittää pääsääntöisesti välittömiin kustannuksiin sekä velkojen maksuun. (Jokela, Lammi, Lohi & Silvola 2013, 52–54) Tällaisessa tilanteessa kuolema ei muodosta merkittävää henkilöriskiä.

Ennenaikainen kuolema on kuitenkin yksi merkittävimmistä henkilöriskeistä erityisesti taloudellisilta seuraamuksiltaan. Kuolleen henkilön omaiset ovat voineet olla taloudellisesti riippuvaisia kuolleen henkilön ansiotuloista. Tilastokeskuksen kuolemansyytilaston (2018) mukaan vuonna 2017 työikäisiä 16–64-vuotiaita suomalaisia kuoli noin 8 000 henkilöä eli 15 prosenttia kaikista kuolleista. Kuolleista miehistä joka viides ja naisista joka kymmenes oli työikäinen.

Taulukko 1 Työikäisten 15–64-vuotiaiden kuolemansyy rakenne 2017

Työikäisten (15–64-vuotiaiden) kuolemansyy rakenne 2017

54-luokkainen aikasarjaluokitus	Yhteensä	Miehet	Naiset	Yhteensä	Miehet	Naiset
	Kuolleita	Kuolleita	Kuolleita	%	%	%
Kuolleita yhteensä	7 936	5 358	2 578	100	100	100
Kasvaimet	2 441	1 300	1 141	31	24	44
Verenkiertoelinten sairaudet	1 809	1 404	405	23	26	16
Hengityselinten sairaudet	190	129	61	2	2	2
Alkoholiperäiset taudit ja tapaturmainen alkoholimyrkytys	988	752	236	12	14	9
Tapaturmat (pl. alkoholimyrkytykset)	766	606	160	10	11	6
Itsemurhat	634	474	160	8	9	6
Muut kuolemansyyt	1 108	693	415	14	13	16

Lähde: Suomen virallinen tilasto 2018, 9

Työikäisenä kuolleiden määrä on vähentynyt neljänneksellä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Eniten kuolleisuus on vähentynyt tapaturmissa ja verenkiertoelimistön sairauksissa. Silti eniten työikäisiä kuoli kasvaimiin ja verenkiertoelimistön sairauksiin, jonka osoittaa oheinen taulukko 1. Työikäisenä kuolleista reilu neljännes menehtyi tapaturmiin, itsemurhiin tai alkoholiperäisiin syihin. (Suomen virallinen tilasto 2018, 8–9)

Työikäisenä kuolleista vain joka kolmas oli nainen. Miesten kuolleisuus on pienentynyt kymmenessä vuodessa naisia enemmän, joten sukupuolten välinen kuolleisuusero on kaventunut. Miehillä riski on kuitenkin edelleen yli kaksinkertainen naisiin verrattuna. Suurin ero kuolemissa on alkoholiperäisissä syissä ja verenkiertoelimistön sairauksissa ja vastaavasti pienin ero kasvainkuolleisuudessa. (Suomen virallinen tilasto 2018, 8–9)

Kaikista Suomessa kuolleista 4 prosenttia eli yli 2 300 henkilöä menehtyi tapaturmaisesti. Tapaturmiin kuolleiden määrä on kasvanut muutaman viime vuoden aikana (Suomen virallinen tilasto 2018, 8). Tapaturmakuolleisuus onkin Suomessa selvästi korkeampi kuin muissa Pohjois- ja EU-maissa (THL 2019). Tapaturmat ovat työikäisten 20–64-vuotiaiden suomalaisten kolmanneksi yleisin kuolinsyy. Työikäisten ryhmässä etenkin miehille sattuu vakavia tapaturmia ja niihin liittyy usein päihteitä. Suomalaiset työikäiset kuolevat tapaturmiin enemmän kuin muut eurooppalaiset keskimäärin, sillä tapaturmakuolleisuus on lähes kaksinkertainen EU-maiden keskiarvoon verrattuna. (Impinen, Nissinen & Lillsunde 2015)

Työikäisiä nuoria kuolee siis erityisesti tapaturmiin. Tapaturmaista kuolemaa voidaankin pitää erityisriskinä, koska se on usein välitön ja äkillisesti aiheutunut eikä henkilö ole ehtinyt varautumaan kuolemaansa. Erityisesti 15–29-vuotiailla tapaturmaisen kuoleman mahdollisuus on moninkertainen sairauden aiheuttamaan kuolemaan verrattuna (Jokela ym. 2013, 56).

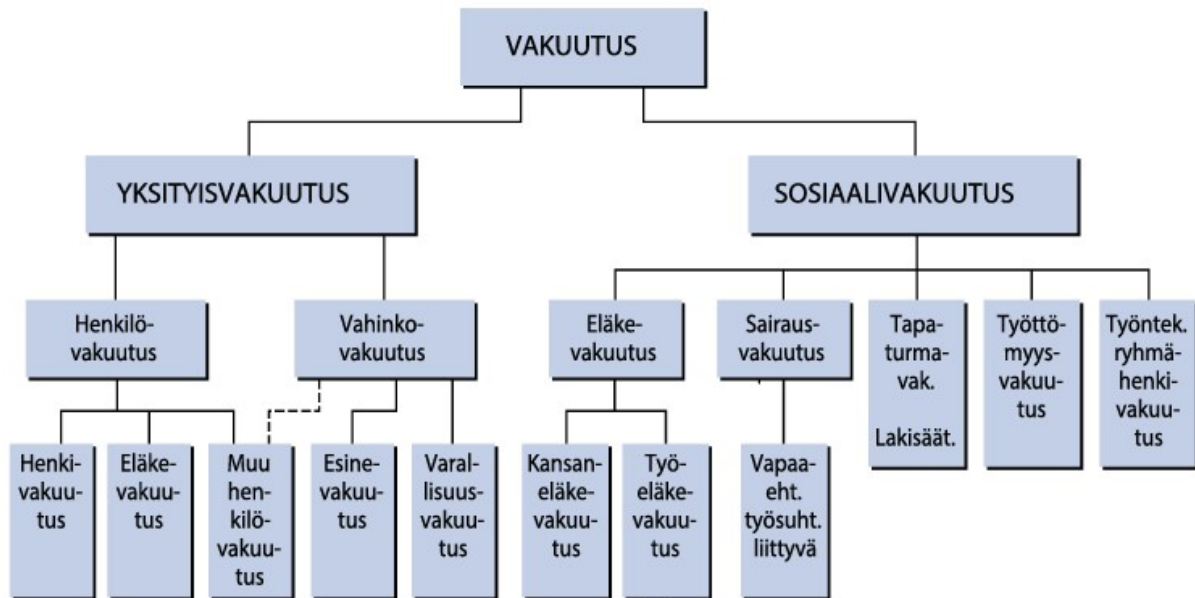
Henkilövakuuttamisen tarkoituksena on vakuutuksellisin keinoin varautua yksityishenkilöön kohdistuviin riskeihin, kuten kuolemaan. Riskillä tarkoitetaan vakuutetun tahtomatta sattuvaa, epämieluisaa ja taloudellisia rasitteita tai ongelmia aiheuttavaa henkilöön kohdistuvaa olosuhdemuutosta tai fyysistä tapahtumaa. (Jokela ym. 2013, 54)

Vaikean tilanteen aiheuttaa perheen huoltajan kuolema. Kuolema on suuri taloudellinen riski erityisesti silloin, kun perheellä on paljon asuntolainaa ja pieniä lapsia. Huoltajan kuolema voi aiheuttaa siten perheen taloudellisessa tilanteessa merkittävää huonontumista, jolloin lakisääteinen sosiaaliturva ei riitä kattamaan perheen taloudellista turvaa. Suomalaiset perheet ovat varautuneet perheen huoltajan kuolemaan varsin vaatimattomasti.

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (2007) teettämän tutkimuksen mukaan henkivakuutusturvavaje on hyvin merkittävä, keskimäärin 126 000 euroa. Erityisesti nuorten huoltajien talouksissa turvavaje on huomattavan suurta, keskimäärin 230 000 euroa. Koko kansantalouden tasolla Suomen henkivakuutusturvavaje vastaa yhden vuoden bruttokansantuotetta. Yksityinen henkivakuutusturva kattaa hyvin pienen osan turvan tarpeesta, keskimäärin vain 4 prosenttia.

(VATT keskustelualoite 424/2007) Näistä tutkimustuloksista voidaan päätellä, että vapaaehtoiselle vakuuttamiselle on ainakin teoriassa tarvetta.

2.2 Kuolemanriski vakuutustoiminnassa

Kuvio 2 Vakuutusten jaottelu (Rantala & Kivisaari 2014, 81)

Oheinen kuvio 2 esittää perinteisen suomalaisen vakuutustoiminnan jaottelun Rantalan ja Kivisaaren (2014, 80–81) mukaan. Kuvion avulla pyritään selkeyttämään, miten kuolemanriski on huomioitu suomalaisessa vakuutustoiminnassa. Suomessa vakuutukset on perinteisesti jaettu joko yksityis- tai sosiaalivakuutukseen. Kuolemanriski on huomioitu sosiaalivakuutuksessa työntekijäin ryhmähenkivakuutuksin sekä työ- ja kansaneläkejärjestelmästä maksettavien perhe-eläkkeiden muodossa. Näiden lisäksi lakisääteinen työtapaturmavakuutus on osa sosiaalivakuutusta ja huomioi kuolemanriskin.

Yksityisvakuutuksesta selkein kuolemanriskin hallinnan keinoista on henkivakuutus, joka on yleensä vapaaehtoinen henkilövakuutus. Yksityisvakuutuksen puolelle on myös muita lakisääteisiä vakuutuksia, joissa kuolemanriski on huomioituna. Lakisääteinen liikennevakuutus sijoittuu kuviossa yksityisvakuutuksen alle muuna henkilövakuutuksena, mutta liittyy myös liikennevahingon vuoksi vahinkovakuutukseen. Potilasvakuutus, joka huomioi potilasvahingon yhteydessä sattuneen kuoleman sijoittuu kuviossa vahinkovakuutukseen ja siellä varallisuusvakuutuksen alle. Seuraavissa luvuissa esitellään tarkemmin taloudellisen toimeentulon

turvaamista kuolemanriskin toteutuessa lakisääteisen ja vapaaehtoisen vakuuttamisen antaman turvan perusteella.

2.3 Lakisääteisen vakuuttamisen antama turva

Kuolema on sosiaalinen henkilöriski, joten sosiaalivakuutuksen tavoitteena on turvata kuolleen omaisten toimeentulo riskin toteutuessa. Sosiaalivakuutus voidaan määritellä julkisen vallan toimenpitein sosiaalisten riskien varalta järjestetyksi vakuutukseksi (Rantala & Kivisaari 2014, 82). Sosiaalivakuutus on lainsäädäntöön perustuvaa tai ainakin laeilla ohjailtua toimintaa (Rantala & Pentikäinen 2009, 70). Sosiaalivakuutus voi olla pakollista tai vapaaehtoista. Sen tarjoamista etuuksista määrätään lailla. Toisin sanoen laissa kerrotaan tarkemmin, keihin sitä sovelletaan. Esimerkiksi Suomessa asuminen tai työsuhteessa oleminen voi luoda oikeuden lakisääteiseen ja siten pakolliseen sosiaaliturvaan. Pakollisuuden ja vapaaehtoisuuden välimaastossa ovat vakuutukset, joista työmarkkinajärjestöt ovat sopineet (Rantala & Kivisaari 2014, 83). Tällainen on esimerkiksi työntekijäin ryhmähenkivakuutus, joka luokitellaan myös sosiaalivakuutukseen kuuluvaksi etuudeksi.

Yhteiskunta tarjoaa osaltaan turvaa kuolemantapauksessa, sillä oikeus sosiaalivakuutukseen on turvattu perustuslailla. Perustuslain (11.6.1999/731) 19 §:n mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon. Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan sosiaalisten riskien kohdatessa esimerkiksi huoltajan kuoleman perusteella. Perustuslaissa ei kuitenkaan huomioida puolison kuolemaa.

Omaisten toimeentulo perheenhuoltajan kuoleman jälkeen turvataan useilla muillakin sosiaaliturvaetuuksilla. Tärkein sosiaalivakuutuksen laji on eläkevakuutus (Rantala & Kivisaari 2014, 84). Kuolema on huomioitu lakisääteisessä eläkevakuuttamisessa perhe-eläkkeillä. Työeläkejärjestelmästä maksettavien perhe-eläkkeiden lisäksi omaiset voivat olla oikeutettuja kansaneläkejärjestelmän perhe-eläkkeeseen, edunjäntäjän toisessa EU/ETA-maassa tai muissa sosiaaliturvasopimusmaassa tekemän työn perusteella maksettavaan eläkkeeseen, tapaturma- tai liikennevakuutuksen perusteella maksettavaan perhe-eläkkeeseen. Koska tapaturma- ja liikennevakuutukset ovat pakollisia, ovat niistä maksettavat eläkkeet eli LITA-korvaukset aina ensisijaisia työeläkkeisiin nähden. (ETK 2019a)

Monimutkaisia säädöksiä tulkitsemalla voidaan havaita, että sosiaalivakuutuksen puolella on hyvin tarkkoja säännöksiä perhe-eläkkeiden saamisedellytyksistä. Sosiaalivakuutuksen tarjoamiin perhe-eläkkeisiin sisältyy siten aukkoja, esimerkiksi edunsaajan tiukat ikävaatimukset eikä avopuolisolla ole oikeutta perhe-eläkkeeseen. Näitä aukkoja on mahdollista paikata vapaaehtoisen vakuuttamisen keinoin. Näin voidaan perustella tarvetta vapaaehtoiselle henkivakuuttamiselle.

Seuraavaksi on esitelty tarkemmin lakisääteiset vakuutukset kuolemanriskin ja taloudellisen toimeentulon turvaamisen kannalta. Tärkeää on huomata, että lakisääteisten vakuutusten tuoman turvan kattavuus ja saamisedellytykset vaihtelevat vakuutuksen mukaan.

2.3.1 Kansaneläkevakuutus

Kansanvakuutuksen piiriin kuuluvista eläkkeistä säädetään kansaneläkelaisissa (11.5.2007/568). Kansaneläkelaisissa (568/2007) tarkoitettu eläke-etuus on lapseneläkkeenä tai leskeneläkkeenä myönnettävä perhe-eläke (Huhtanen 2017, 75). Kansaneläkelain (568/2007) 8 §:n mukaan oikeus perhe-eläkkeeseen on Suomessa asuvalla henkilöllä. Kansaneläkelain piiriin kuuluvat siis kaikki Suomessa asuvat. Laissa on tarkat määritelmät perhe-eläkkeen myöntämiseksi. Oleellista on, että kansaneläkejärjestelmästä maksettava perhe-eläke on tarkoitettu koko väestölle, ja siihen on oikeus, mikäli laissa säädetty edellytykset täyttyvät. Maksavana laitoksena toimii Kela.

Yleistä perhe-eläkettä voivat saada alle 65-vuotiaat lesket ja orvot. Perhe-eläkkeen saamiseen vaikuttaa lukuisat seikat, jotka on määritelty tarkasti kansaneläkelaisissa (568/2007). Lapseneläkettä maksetaan alle 18-vuotiaalle lapselle, jos hänen huoltajansa kuolee. Kela jatkaa perusmäärän maksamista 21-vuotiaaksi asti, jos nuori opiskelee. (Kela 2019b)

Leskeneläkettä voi saada aviopuolison kuoleman jälkeen, mutta avopuolison kuolema ei oikeuta leskeneläkkeeseen. Perhe-eläkkeen saamiseen vaikuttaa esimerkiksi lesken ja lapsien ikä. Laissa on myös määritelty hyvin tarkasti avioliiton solmimiseen ja sen kestoon liittyvistä edellytyksistä. Yhteinen lapsi voi tuoda oikeuden leskeneläkkeeseen. Leskeneläke lakkaa lesken täyttäessä tietyn iän tai solmiessa uuden avioliiton tietyn ikäisenä. (Rantala & Kivisaari 2014, 389–394) Kansaneläkkeen perhe-eläkkeitä maksetaan vain, jos edunjäntäjällä ei ole työeläketuloja lainkaan tai työeläkkeen määrä jää alle säädetyn rajan (Kotkas 2018, 31).

2.3.2 Työeläkevakuutus

Työeläkejärjestelmän tarkoituksena on turvata ansiotyöstään elävän henkilön ja hänen perheensä toimeentulon jatkuvuus edunjättäjän kuoleman varalta. Ansioperusteiseen vakuutukseen kuuluvista työeläkkeistä säädetään työeläkelaeissa. Perhe-eläkettä voidaan maksaa siten myös ansioperusteisen eläkejärjestelmän perusteella, mikäli etuudenjättäjä on tai on ollut työssä. (Huhtanen 2017, 75) Työeläke on ensisijainen etuus kansaneläkkeeseen nähden. Tämä tarkoittaa sitä, että kansaneläkejärjestelmän perhe-eläkettä maksetaan vain, jos työeläkkeen määrä jää pieneksi.

Työeläkejärjestelmä on toteutettu usealla eri eläkelailta (Rantala & Kivisaari 2014, 366). Ansioperusteisen perhe-eläkkeen myöntämisen tarkemmat edellytykset löytyvät eri työeläkelaista ja sen myöntämisen edellytykset poikkeavat hieman kansaneläkejärjestelmän perhe-eläkkeistä. Perhe-eläkkeen tarkoituksena on turvata työntekijän perheen toimeentulon jatkuminen, kun perheen toimeentulo alenee huoltajan kuoleman vuoksi (Rantala & Kivisaari 2014, 364).

Perhe-eläke lasketaan edunjättäjän eläkkeen perusteella. Mikäli edunjättäjä ei ollut kuolinhetkellään vielä eläkkeellä, on perhe-eläkkeen perustana se työkyvyttömyyseläke, jonka edunjättäjä olisi saanut, jos olisi tullut kuolinpäivänään työkyvyttömäksi. Työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeitä ovat lapsen- ja leskeneläke. (Rissanen ym. 2017, 151)

Lapseneläkettä maksetaan edunjättäjän alle 18-vuotiaalle lapselle. Leskeneläkeoikeus syntyy avioliiton perusteella, joten avopuoliso ei voi saada leskeneläkettä. Myös työeläkelaisissa on määritelty hyvin tarkasti avioliiton solmimiseen ja sen kestoon liittyvistä edellytyksistä. Työeläkejärjestelmästä maksettava leskeneläke ei kuitenkaan lakkaa lesken täyttäessä tiettyä ikää, mutta uusi avioliitto päättää leskeneläkkeen. Lesken omat eläkkeet ja tulot voivat siten vaikuttaa pienentävästi leskeneläkkeeseen. (Rissanen ym. 2017 149–155)

Nämä säännökset perustuvat työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeiden nykytilaan, sillä perhe-eläkkeiden uudistaminen on ollut esillä jo vuoden 2017 eläkeuudistuksessa, jolloin sovittiin perhe-eläkkeiden kehittämisestä ja ajanmukaistamisesta. (SAK 2019) Perhe-eläkeuudistukseen palataan tarkemmin myöhemmin.

Jos edunjättäjä oli eläessään työskennellyt toisessa EU- tai ETA-maassa tai Sveitsissä tai sellaisessa maassa, jonka kanssa Suomella on sosiaaliturvasopimus, leskellä ja lapsella saattaa olla oikeus perhe-eläkkeeseen myös niistä maista (Kela 2019a). Perhe-eläkettä voidaan maksaa siis myös ulkomailta. Euroopan unionin sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annettu

asetus (29.4.2004/883) ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus täytäntöönpanosta (16.9.2009/987) säätelevät eri maiden sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista. Sosiaaliturvan yhteensovittamisen tarkoituksena on, että työntekijä tai hänen perheensä ei menetä sosiaaliturvaan liittyviä oikeuksia sen vuoksi, että muuttavat maasta toiseen. Työntekijä kuuluu EU-alueella vain yhden, yleensä työskentelyvaltion sosiaaliturvalainsäädännön piiriin. Asetuksen mukaisesti EU:ssa tulee olla käytössä järjestelmä, jonka perusteella eri maiden vakuutukseen kuulumisen kaudet huomioidaan tarvittaessa muissakin maissa ja etuudet maksetaan maasta toiseen, joten perhe-eläkkeeseen voi olla oikeus myös ulkomailla työskentelyn perusteella. (EY 883/2004)

Työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeen lisäksi edunsaajalla voi olla oikeus perhe-eläkkeisiin ja korvauksiin myös muiden lakisääteisten vakuutusten perusteella. Liikenne- ja tapaturmavakuutuksesta maksettavat korvaukset eli LITA-korvaukset ovat ensisijaisia työeläkkeeseen nähden, joten ne on vähennettävä maksettavasta työeläkkeestä. (Telp 2019)

Mikäli eri järjestelmistä maksettavat eläkkeet ja etuudet maksettaisiin ottamatta huomioon muiden järjestelmien maksamia etuuksia, saattaisi korvausten määrä nousta jopa suuremmaksi kuin henkilön työssäoloaikaiset ansiot ovat olleet. Tämän välttämiseksi työeläkelaeissa on säädetty tiettyjen eläkkeiden ja korvausten ensisijaisuudesta työeläkkeeseen nähden. Ensisijaisuus työeläkkeeseen nähden tarkoittaa sitä, että etuudet otetaan huomioon työeläkettä vähentävinä etuuksina. Sen vuoksi muista vakuutuksista maksettavat perhe-eläkkeet saattavat aiheuttaa sen, että työeläkejärjestelmästä maksettavaa perhe-eläkettä ei jää maksettavaksi. (Telp 2019, TyEL 92 § & 94 §)

2.3.3 Työtapaturmavakuutus

Kuolema on huomioitu myös lakisääteisessä työtapaturmavakuutuksessa. Työtapaturma- ja ammattitautilain (24.4.2017/459) mukaan korvauksia maksetaan, jos kuolema aiheutuu työtapaturmasta tai ammattitaudista. Lain mukaan työnantaja on velvollinen vakuuttamaan työntekijänsä, joten siksi kyse on lakisääteisestä vakuutuksesta. Perhe-eläkettä maksetaan työtapaturman tai ammattitaudin vuoksi kuolleen henkilön leskelle ja alaikäisille sekä tietyn ikäisille opiskeleville lapsille (Huhtanen 2017, 76). Kuolemantapauksesta maksetaan myös kiinteä summainen hautausapu ja vainajankuljetuskustannukset (Jokela ym. 2013, 72). Työtapaturmavakuutus on ensisijainen korvausjärjestelmä, ja esimerkiksi liikennevahinko työssä tai työmatkalla on

tyypillinen kahteen korvausjärjestelmään kuuluva vahinkotapahtuma, jossa liikennevakuutuksesta voidaan maksaa lisäkorvausta. (Rantala & Kivisaari 2014, 426)

2.3.4 Liikennevakuutus

Jos kuolema aiheutuu liikennevahingon seurauksena, voidaan elatuksen menetyksestä maksaa korvausta myös lakisääteisen liikennevakuutuksen (17.6.2016/460) perusteella. Liikennevahingoissa hautauskulut maksetaan vahingonkorvauslain (31.5.1974/412) mukaisesti. Elatusvelvollisuuden perusteella maksettava elatuksen menetyskorvaus on perhe-eläke, jota maksetaan pääsääntöisesti leskelle ja lapsille. Oikeus korvaukseen on kaikilla surmansa saaneen elatuksen varassa tosiallisesti olleilla. Korvattavuus harkitaan siten tosiasiallisen elatussuhteen perusteella, joten myös avopuolisolla tai surmansa saaneen vanhemmilla voi olla oikeus tähän perhe-eläkkeeseen. Edellytyksenä on, että korvausta vaatinut osoittaa menehtyneen henkilön tosiallisesti elättäneen häntä vakituisesti. (Jumppanen, Nio & Vihermaa 2017, 97–105; Rantala & Kivisaari 2014, 446)

Perhe-eläkkeen korvausmäärä perustuu edunjättäjän ja edunsaajan tulojen arvioon sekä liikennevahinkolautakunnan määrittelemiін laskusuosituksiin. Elatuksen menetyksessä ei arvioida koko taloudellisen tilan huonontumista vaan enimmäiskorvaukseksi katsotaan arvioitu todellinen elatuksen tarve. Elatuksen tarvetta arvioitaessa otetaan siten huomioon myös edunsaajan omat mahdollisuudet hankkia oma elatuksensa. Kaksinkertaisen korvauksen saamisen estämiseksi liikennevakuutuksesta maksettavasta perhe-eläkkeestä on vähennettävä saman kuolemantapauksen perusteella esimerkiksi työtapaturmavakuutuksesta maksettava perhe-eläke, mikäli liikennevahinko on sattunut työssä tai työmatkalla. (Jumppanen ym. 2017, 103–105)

2.3.5 Potilasvakuutus

Potilasvakuutuskeskuksen tehtävänä on korvata sattuneita potilasvahinkoja potilasvahinkolain (25.7.1986/585) mukaisesti. Potilasvakuutuskeskuksen jäseniä ovat kaikki potilasvakuutuksia myöntävät vakuutusyhtiöt. Jokaisella yksiköllä, joka harjoittaa terveyden- tai sairaanhoitoa Suomessa täytyy olla vakuutus potilasvahingon varalta. Järjestelmä on ollut potilaiden ja hoitohenkilöstön lakisääteisenä turvana vuodesta 1987 lähtien. (Potilasvakuutuskeskus 2019a) Potilasvakuutusjärjestelmä onkin siten keskitetty ja kattava.

Potilasvakuutuksen kokonaisuudistus hyväksyttiin eduskunnassa maaliskuussa 2019. Potilasvahinkolaki korvataan potilasvakuutuslailla sekä uutena säädettiin myös laki

potilasvakuutuskeskuksesta ja laki liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta. Lait tulevat voimaan vuoden 2021 alussa. (Potilasvakuutuskeskus 2019b)

Potilasvahingon johtaessa vahingonkärsineen kuolemaan on edunsaajilla eli leskellä tai alaikäisillä lapsilla oikeus saada korvausta tarpeellisen elatuksen menetyksestä (Mikkola, Mikkonen, Suhonen & Kallio 2004, 120). Vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 4 §:n mukaan, jos elatusvelvollinen tai muutoin toisen elatuksesta huolehtinut henkilö kuolee, on elatukseen tai elatusapuun oikeutetulla tai muutoin kuolleen elatuksen varassa olleella oikeus saada korvausta elatuksen menetyksestä.

Potilasvakuutuksesta maksettavan elatuksen menetyksen korvaaminen poikkeaa kuitenkin vahingonkorvauslain (412/1974) niin sanotun täyden korvauksen periaatteesta. Korvausta suoritetaan vain, jos leski tai vainajan elatuksen varassa olleet alaikäiset lapset jäävät ilman tarpeellista elatusta. Tarpeellisen elatuksen menetyksenä pidetään liikennevahinkolautakunnan suosituksissa olevia laskentaohjeita. (Mikkola ym. 2004, 120)

2.3.6 Työntekijäin ryhmähenkivakuutus

Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen tarkoituksena on turvata puolison ja lasten välitön toimeentulo, joten kyse on henkivakuutuksesta, jonka tarkoitus on täydentää lakisääteistä perhe-eläkettä. (Havakka 2017, 197) Työntekijäin ryhmähenkivakuutus ei ole lakisääteinen vakuutus, vaan se perustuu keskeisten työmarkkinajärjestöjen väliseen sopimukseen (Jokela ym. 2013, 73). Työntekijäin ryhmähenkivakuutus on siis pakollisen ja vapaaehtoisen välimaastossa, koska siitä ei ole säädetty lailla, vaan siitä on sovittu työmarkkinajärjestöjen välisellä sopimuksella. Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta on sovittu jo vuonna 1976, jolloin työnantajat veloitettiin ottamaan työntekijöilleen ryhmähenkivakuutus. Järjestelmää voidaan pitää työperusteisenä, koska ryhmähenkivakuutusturvaan ovat oikeutettuja työntekijät, jotka kuuluvat lakisääteisen tapaturmavakuutuksen piiriin. (Havakka 2017, 197–198) Korvausta ei makseta Suomessa asumisen perusteella, kuten kansaneläkelain mukaista perhe-eläkettä. Vakuutus on voimassa työntekijän työ- ja vapaa-aikana (TRHV 2019a).

Vakuutuksen ottaa työnantaja, joka huolehtii myös vakuutusmaksusta. Käytännössä vakuutus otetaan lakisääteisen tapaturmavakuutuksen liitännäisvakuutuksena. Työntekijäin ryhmähenkivakuutusta hoitaa vakuutusyhtiöiden perustama pooli, joka toimii Tapaturmavakuutuskeskuksen yhteydessä. Työsuhteessa olevien vakuutusta hoidetaan Työntekijäin ryhmähenkivakuutuspoolin kautta. Valtionkonttori vastaa valtion työntekijöiden ja virkamiesten

henkivakuuttamisesta. Kunnat järjestävät turvan joko Kevan, poolin tai yksityisten vakuutusyhtiöiden kautta tai maksavat korvaukset omista varoistaan. Samoin seurakunnat maksavat korvaukset omista varoistaan tai ottavat vakuutuksen poolin kautta. Maatalousyrittäjien henkivakuutusturvasta huolehtii Maatalousyrittäjien eläkelaitos. (Havakka 2017, 201–202)

Työntekijäin ryhmähenkivakuutuspooli hoitaa keskitetysti kuolemantapauskorvausten käsittelyn ja korvausten maksamisen (TRHV 2019a). Kuolemantapauskorvaus maksetaan edunsaajille. Edunsaajina ovat vakuutetun puoliso, rekisteröidyn parisuhteen osapuoli ja alle 22-vuotiaat lapset (Havakka 2017, 201). Korvausta ei makseta, mikäli vainajalla ei ole vakuutusehdoissa määriteltyjä edunsaajia (TRHV 2019a). Korvauksen myöntämiseen ei vaikuta kuoleman syy. Korvaus maksetaan kertakorvauksena, joka määräytyy vakuutetun henkilön iän mukaan. Lisäksi korvaussummaan vaikuttaa lasten lukumäärä ja mahdollinen tapaturmakorotus, eivätkä muista lakisääteisistä tai vapaaehtoisista vakuutuksista maksettavat korvaukset pienennä korvaussummaa. (Havakka 2017, 201)

Vakuutussumma muodostuu perussummasta sekä mahdollisista lapsi- ja tapaturmakorotuksesta. Vuonna 2019 vakuutuksen perussumma on 16 720 euroa, joka maksetaan, mikäli vakuutettu kuolee 49-vuotiaana tai sitä nuorempana. 49 ikävuoden jälkeen korvaussumma alenee vuosittain. 60-vuotiaasta eteenpäin korvaussumma on vakio 4 660 euroa. Lapsikorotus on 7 540 euroa vuonna 2019. Mikäli vakuutettu kuolee tapaturmaisesti, korotetaan perussummaa ja lapsikorotusta yhteensä 50 prosentilla. (TRHV 2019b)

Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen kautta on vakuutettu noin 1,6 miljoonaa henkilöä, joten vakuutettuja on paljon muihin henkivakuutuksiin verrattuna. Ryhmähenkivakuutuskorvauksia maksetaan vuosittain noin 1800 henkilön kuolemasta yhteensä noin 2500 leskelle ja lapselle. Vuonna 2015 työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta korvauksia maksettiin 25 miljoonaa euroa, kun taas kaikkia henkivakuutuskorvauksia maksettiin yhteensä noin 3,9 miljardia. (Havakka 2017, 203)

Tapaturmavakuutuskeskuksen (2019) mukaan monet eivät ole koskaan kuulleetkaan Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta, minkä vuoksi korvauksia jää todennäköisesti hakematta. Vuonna 2018 työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta maksettiin korvauksia 1440 henkilön kuolemantapausten jälkeen yhteensä noin 22 miljoonaa euroa. (TVK 2019)

Työntekijäin ryhmähenkivakuutus on sosiaalivakuutusjärjestelmän pienin etuus, mutta periaatteellisesti se on hyvin merkittävä. Kuolemanvaraturvan tarkoituksena on taata perheen välitön

toimeentulo puolison tai lasten huoltajan kuoleman jälkeen. Lisäksi valtakunnallisten työmarkkinajärjestöjen sopimukseen perustuen ryhmähenkivakuutusten asema on varsin vahva. Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen antama turva on kuitenkin melko matala, joten vapaaehtoisilla vakuutuksilla on mahdollista ottaa lisäturvaa.

2.4 Vapaaehtoisen vakuuttamisen antama turva

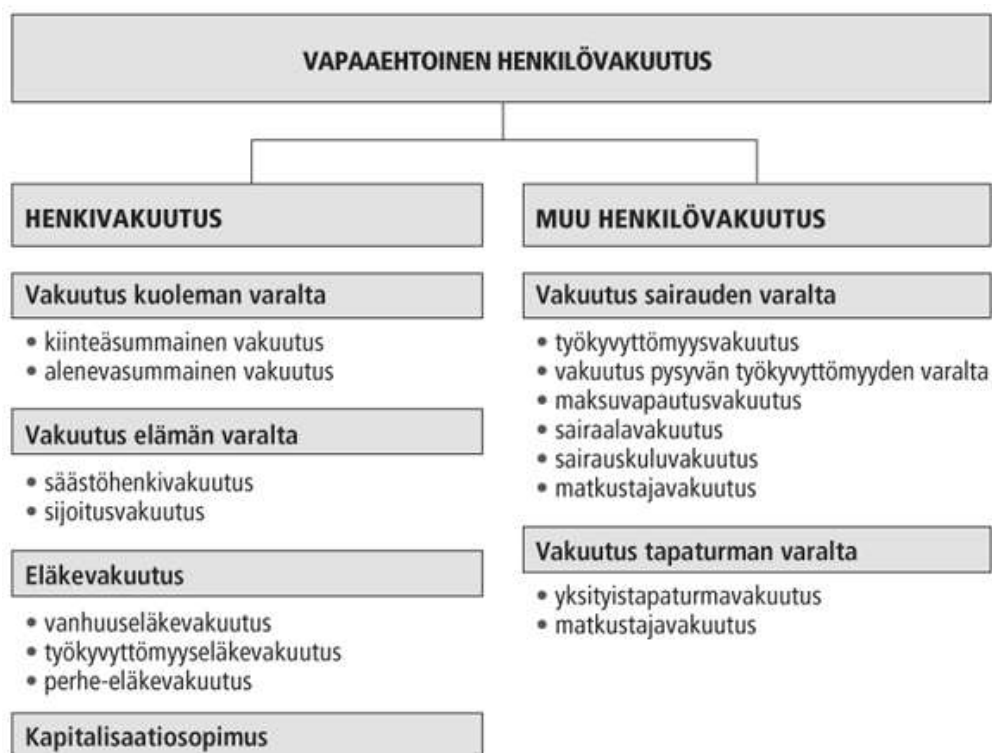
Vapaaehtoisen kuolemanvaraturvan tarpeeseen vaikuttavat kansaneläkkeen perhe-eläketurva ja työeläkelakien mukainen perhe-eläketurva, joiden korvaukset ovat pääasiassa eläkemuotoisia. Myös muista lakisääteisistä vakuutuksista, kuten tapaturmavakuutuksesta ja liikennevakuutuksesta voidaan maksaa kuoleman vuoksi eläkkeitä. Sosiaaliturvajärjestelmään kuuluva työntekijäin ryhmähenkivakuutus antaa laajalle joukolle työelämän kuuluville henkivakuutusturvan. (Rantala & Kivisaari 2014, 469). Usein henkivakuutuksen tarve onkin suoraan riippuvainen sosiaaliturvan tasosta. Suomen sosiaalivakuutus on suhteellisen kattava, mutta sen etuudet määritellään kaavamaisesti keskimääräisen kansalaisen tarpeisiin, joten sen antama turva ei riitä kattamaan kaikkien yksilöllisiä tarpeita.

Finanssialan vuonna 2018 teettämän vakuutustutkimuksen mukaan suomalaiset eivät luota lakisääteisen sosiaaliturvan riittävyyteen puolison kuollessa. Mikäli puoliso menehtyisi, peräti 70 prosenttia vastaajista uskoi melko vähän tai ei lainkaan sosiaaliturvan riittävän turvaamaan perheen taloudellisen hyvinvoinnin. (Finanssiala 2018a) Vuoden 2016 vakuutustutkimuksessa noin 57 prosenttia oli sitä mieltä, että perheen huoltajan kuolemaan on välttämätöntä varautua henkivakuutuksella. Tällöin noin 70 prosenttia oli täysin tai osittain samaa mieltä, että yhteiskunnan on tuettava perheiden varautumista perheenhuoltajan kuolemaan säilyttämällä henkivakuutuskorvauksen verohuojennus. (Finanssiala 2016) Vuonna 2018 henkivakuutusten välttämättömyyteen suhtautui myönteisesti jo 60 prosenttia, ja henkivakuutusta pidettiin nykyisin aiempaa välttämättömämpänä, vaikka verohuojennus poistettiin. (Finanssiala 2018a).

Yksityisen henkilövakuutuksen tehtävänä on täydentää lakisääteistä turvaa. Vakuutuslainsäädännön (28.6.1994/543) mukaan henkilövakuutuksella tarkoitetaan vakuutusta, jonka kohteena on luonnollinen henkilö. Henkilövakuutuksen käsite on laissa varsin laaja, koska se kattaa myös henki- ja eläkevakuutuksen. Henkivakuutusta ei kuitenkaan määritellä tarkemmin. (Lehtipuro ym. 2010, 130) Yksityisvakuutus perustuu vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan välisiin sopimuksiin, joiden sisällöstä ei määrätä lailla (Rantala & Kivisaari 2014, 81).

Vakuutuslakia (543/1994) sisältää yleisiä, myös vapaaehtoihin henkilövakuutuksiin liittyviä määräyksiä. Vapaaehtoisten henkilövakuutusten tehtävänä onkin sovittaa asiakkaiden yksilölliset tarpeet ja sosiaalivakuutuksen tarjoamat etuudet yhteen. Vapaaehtoisilla henkilövakuutuksilla pyritään siis täydentämään kansalaisten yksilöllistä vakuutusturvan tarvetta.

Laajasti käytettyjä vapaaehtoisia henkilövakuutuksia ovat henkivakuutus, eläkevakuutukset, matkustaja- ja yksityistapaturmavakuutus (Jokela ym. 2013, 20). Alla oleva kuvio esittää vapaaehtoisten henkilövakuutukset alalajit. Henkivakuutukset voidaan jakaa oheisen kuvion mukaisesti vakuutukseen kuoleman tai elämän varalta, eläkevakuutukseen tai kapitalisaatiosopimukseen.

Kuvio 3 Vapaaehtoisen henkilövakuutuksen eri lajeja Suomessa (Jokela ym. 2013, 20)

Henkilövakuutuksista yksityisvakuutuksiksi luetaan yksilölliset henkivakuutukset (Rantala & Kivisaari 2014, 90). Henkivakuutus on henkilövakuutuksen alalaji, mistä käytetään joko suppeaa tai laajaa määritelmää. Suppean määritelmän mukaan henkivakuutus on vakuutus, joka voidaan ottaa vakuutuksenottajan tai kolmannen henkilön elämän tai kuoleman varalta. Laajemman määritelmän mukaan henkivakuutukseen sisältyy varsinaisen henkivakuutuksen lisäksi myös sairaus- ja tapaturmavakuutus sekä eläkevakuutus. (Rantala & Kivisaari 2014, 88–

89) Tässä tutkielmassa henkivakuutusta tarkastellaan suppean määritelmän mukaan ja esitelläänkin henkivakuutuksen alalajit yllä olevan kuvion mukaisesti.

Yksityishenkilöiden vakuutustarpeet vaihtelevat suuresti. Nuoret perheet tarvitsevat eniten turvaa kuoleman varalta (Rantala & Kivisaari 2014, 467). Henkivakuutusturvan tarvetta pidetään tärkeänä etenkin silloin, kun perheellä on paljon velkaa ja pieniä lapsia. Henkivakuutusturva on tärkeää myös silloin, kun talouden toimeentulo on vain yhden henkilön varassa. Finanssialan vakuutustutkimuksen (2018) mukaan 37 prosentilla vastaajista on vapaaehtoinen henkivakuutus kuoleman varalta. Eniten henkivakuutuksia on 40–59-vuotiailla, yli 50 000 euroa vuodessa ansaitsevilla, johtavassa asemassa olevilla, toimihenkilöillä, lapsiperheillä, omistusasunnossa asuvilla sekä amk-tutkinnon suorittaneilla. (Finanssiala 2018a) Kuolemantapauksessa henkivakuutus turvaa lähiomaisten toimeentulon. Korvaussummalla voidaan varmistaa, että lähiomaiset eivät joudu taloudellisiin vaikeuksiin vakuutetun kuoleman vuoksi. Edunsaaja voi käyttää henkivakuutuskorvauksen mihin tahansa, esimerkiksi asuntolainan pois maksamiseen, perintöverojen maksuun tai toimeentulon turvaamiseen. (Fine 2019b)

Vakuutusopimuslain (543/1994) 47.1 §:n mukaan edunsaajaksi kutsutaan henkilöä, jolla on oikeus saada henkivakuutuksesta suoritettava korvaus vakuutustapahtuman satuttua. Edunsaajasta päättäminen kuuluu vakuutuksenottajan määräysvaltaan. Vakuutuksenottajalla on lain mukaan oikeus peruuttaa edunsaajamääräys tietyin edellytyksin tai muuttaa sitä. Edunsaajamääräyksen antaminen, peruuttaminen tai muuttaminen on tehtävä kirjallisesti vakuutusyhtiölle, jotta se on pätevä (VSL 48 §). Kun vakuutuskorvaus maksetaan edunsaajalle, se ei kuulu kuolinpesänvaroihin (VSL 47.3 §). Edunsaajamääräyksellä voidaan siis määrätä vakuutussummasta käyttämättä testamentin muotomääräyksiä, koska edunsaajamääräys vaikuttaa poikkeuksellisesti muihin jäämistön jakoa koskeviin oikeussääntöihin (Kangas 1995, 153). Edunsaajamääräyksellä ja sen tulkinnalla on suuri merkitys erityisesti verotuksen toimittamisessa.

Henkivakuutuksen korvausmäärän suuruus vaihtelee perheen tilanteen mukaan. Finanssialan vuonna 2018 teettämän vakuutustutkimuksen mukaan vapaaehtoisen henkivakuutuksen korvaussumma on useimmiten 25 000–50 000 euroa tai yli 50 000 euroa. Vastaajista 20 prosentilla korvaussumma on alle 25 000 euroa. Peräti 25 prosenttia vastaajista ei osannut sanoa henkivakuutuksensa korvaussummaa. Yli 50 000 euron korvauksia on nyt 28 prosentilla, mikä on selvästi enemmän kuin vuonna 2016, jolloin vain 19 prosentilla korvaussumma oli yli 50 000 euroa. (Finanssiala 2018a; Finanssiala 2016)

Sopivaa korvaussummaa määrittäessä pääsääntönä voidaan pitää, että henkivakuutuksen korvaussummaa laskiessa tulisi ottaa huomioon vuosityöansio sekä velat, joista on puolison kanssa vastuussa. Lisäksi korvaussummassa kannattaa huomioida 20 000 euroa lasta kohden. (Talous-taito 2014) Näiden yhteenlaskettua summaa voidaan pitää riittävänä korvaussummana. Henkivakuutuksen tarvetta analysoitaessa on lisäksi tärkeää selvittää, millaisen turvan antavat pakolliset ja täydennetyt vakuutukset, esimerkiksi työeläkkeet, kansaneläkkeet, lakisääteinen tapaturmavakuutus sekä erilaiset ryhmävakuutukset (Rantala & Kivisaari 2014, 476).

Liukon (2005, 9) mukaan henkivakuutuksella voidaan turvata taloudellisesti koko elämänsaari syntymästä kuolemaan sekä kuoleman jälkeiseen aikaan. Henkivakuutuksen tehtävänä ei ole enää ainoastaan läheisten taloudellisen hyvinvoinnin turvaaminen vakuutetun kuoleman jälkeen. Nykyisin henkivakuutuksilla pyritään jo vakuutetun elämän aikana henkilökohtaisen taloudellisen hyödyn saavuttamiseen, varallisuuden hallintaan sekä säästämiseen.

Henkivakuutus ja sosiaalivakuutus voidaan nähdä samanaikaisesti sekä toistensa kilpailijoina, että toisiaan täydentävinä. Henkivakuutus voidaan ottaa vakuutetun kuoleman tai elämän varalta. Vakuutusta voidaan pitää henkivakuutuksena, jos vakuutussumma maksetaan henkilön kuollessa. Tällöin on kyse kuolemanvaravakuutuksesta. Jos taas vakuutussumma maksetaan henkilön eläessä vakuutetun täyttäessä tietyn iän, on kyse elämänvaravakuutuksesta. (Hoppu & Hemmo 2006, 406) Henkivakuutukset voidaan jakaa riskihenkivakuutuksiin ja säästöhenkivakuutuksiin.

2.4.1 Riskihenkivakuutus

Riskihenkivakuutus on vakuutus kuoleman varalle. Vakuutus kuoleman varalta eli henkivakuutus sanan perimmäisessä tarkoituksessa on vanhin henkilövakuutuksen muodoista (Jokela ym. 2013, 143). Puhtaassa riskihenkivakuutuksessa ei ole säästö- tai sijoituselementtiä vaan vakuutusmaksu määräytyy vakuutettavan riskin perusteella, ja se on vakuutustuotteena varsin yksinkertainen. Vakuutettava riski voi olla henkilön ikä tai kuolemantapauskorvauksen suuruus. (Fine 2019) Riskihenkivakuutuksesta maksetaan sovittu summa vain siinä tapauksessa, että vakuutettu kuolee vakuutuksen voimassaoloaikana. Jos vakuutettu elää vakuutuksen voimassaoloajan loppuun, ei vakuutuksesta makseta korvausta.

Vakuutusyhtiö kartoittaa oman riskinsä ennen henkivakuutuksen myöntämistä. Sen vuoksi kuolemanvaravakuutusta hakevan on täytettävä terveys selvitys terveydentilastaan, jonka perusteella vakuutusyhtiö päättää vakuutuksen myöntämisestä. (Fine 2016) Terveys selvitys on

täytettävä huolellisesti ja totuudenmukaisesti. Vakuutuslakilain (543/1994) 24 §:n mukaan vakuutuslakilain ei sido vakuutuksenantajaa, mikäli vakuutuksenottaja laiminlyö tiedonantovelvollisuutensa. Näin ollen vakuutetun antamat virheelliset ja puutteelliset tiedot voivat johtaa siihen, että kuolemantapaukskorvausta ei makseta. Vakuutuksenantaja saa vedota tiedonantovelvollisuuden laiminlyöntiin vain, jos kuolema on sattunut ennen kuin viisi vuotta on kulunut vakuutuksen alkamisesta. Näin ei kuitenkaan ole, mikäli vakuutuksenottaja tai vakuutettu on menetellyt vilpillisesti vakuutusta hankkiessaan. (VSL 35 §)

Riskivakuutus poikkeaa säästövakuutuksesta siten, että säästövakuutuksessa vakuutustapahtuman ajankohta on ennalta tiedossa, kun taas riskivakuutuksessa näin ei ole. Säästövakuutuksessa vakuutustapahtuma on yleensä mieluinen, kun taas riskivakuutuksessa vakuutustapahtuma on luonnollisesti ei-toivuttu. (Rantala & Pentikäinen 2009, 369)

2.4.2 Säästöhenkivakuutus

Säästöhenkivakuutus on vakuutus elämisen varalta. Vakuutukseen sisältyy säästösumma, joka maksetaan vakuutetulle, mikäli hän on elossa tiettyä ennalta sovittuna hetkenä. Säästöhenkivakuutusta voidaan pitää säästämisen ja henkivakuutuksen yhdistelmänä. (Jokela ym. 2013, 93–94) Säästöhenkivakuutuksessa vakuutuksenottaja maksaa vakuutusmaksuja joko jatkuvasti tai kertasuorituksena. Säästöhenkivakuutusta, johon sijoitetaan kerralla suurempi suoritus, kutsutaan myös sijoitusvakuutukseksi. Vakuutusyhtiön tehtävänä on sijoittaa vakuutusmaksut tuottavasti sekä maksaa säästö pääoma ja tuotto sovittuna ajankohtana vakuutetulle tai muulle edunsaajalle.

Jos vakuutukseen ei ole liitetty kuolemanvaraturvaa, puhutaan puhtaasta elämänvara- eli säästövakuutuksesta. Vakuutus on varautumista siihen, että vakuutettu elää, ja tarkoituksena onkin säästää tulevaisuutta varten. Puhtaasta säästöhenkivakuutuksesta ei makseta korvausta, jos vakuutettu kuolee ennen kuin vakuutussumma erääntyy maksettavaksi. Vakuutusmaksut jäävät tällöin vakuutusyhtiölle, ja yksilön näkökulmasta katsottuna ne menetetään. Tällaisia vakuutuksia ei juurikaan myönnetä ilman vakuutukseen sisältyvää kuolemanvaraturvaa. (Rantala & Kivisaari 2014, 477–479)

Säästämis- ja sijoittamisvälineenä henkivakuutukset soveltuvat pitkäaikaiseen säästämiseen. Säästöhenkivakuutusta voidaan pitää vaihtoehtona suoralle osake- tai rahastosäästämislle, sillä asiakkaan näkökulmasta vakuutukseen säästäminen ja samalla sijoittaminen on varsin

vaivatonta. Vakuutusyhtiö valitsee lopullisen sijoituskohteen ja huolehtii siitä koko vakuutusajan. (Rantala & Kivisaari 2014, 478)

Säästö- ja sijoitusvakuutus olla korkosidonnainen, jolloin tuotto muodostuu tietyn sovitun koron, yleensä laskuperustekorona sekä muiden vakuutusyhtiön antamien asiakashyvitysten perusteella. Vakuutus voi olla myös sijoitussidonnainen, jolloin tuotteen arvonkehitys on laskennallisesti sidottu valittuihin sijoituselementteihin. Säästösumman arvonkehitykseen vaikuttaa siten sijoitustuotteiden arvonkehitys. Sijoitussidonnaisissa tuotteissa on luonnollisesti riski alkupääoman menettämiselle, mikäli sitä ei ole erikseen suojattu. Säästö- ja sijoitusvakuutusten riskiin pätee se, että tuotto ja riski kulkevat käsi kädessä. (Fine 2019)

Henkivakuutuskorvauksien ja muiden vakuutussäästämistuotteiden verokohtelu on erilaista. Niihin saattaa liittyä erilaisia verotuksellisia etuja, jotka riippuvat erityisesti vakuutuksen laadusta sekä vakuutetun henkilön ja edunsaajan välisestä sukulaissuhteesta. On huomioitava, että verotuksellisiin etuihin vaikuttaa vakuutussopimuksen jälkeen tehdyt poliittiset päätökset ja verolainsäädännön muutokset. (Fine 2019)

2.4.3 Vapaaehtoinen eläkevakuutus

Vapaaehtoisella eläkevakuuttamisella voidaan täydentää lakisääteistä eläketurvaa. Eläkevakuutuksesta korvausta eli eläkettä maksetaan säännöllisesti toistuvina erinä, kun taas henkivakuutuksissa korvaus maksetaan yhtenä kertasuorituksena.

Teknisesti eläkevakuutus on samantyyppinen kuin henkivakuutus. (Rantala & Kivisaari 2014, 484) Eläkevakuutus voi olla vanhuuseläkevakuutus, joka vastaa tarkoitukseltaan säästöhenkivakuutusta. Näihin vakuutuksiin liitetään lähes aina henkivakuutusturva vakuutetun kuoleman varalta, koska sen perusteella sovittu osa vakuutussäästöistä maksetaan vakuutuksen edunsaajalle, jos vakuutettu kuolee vakuutusaikana. Vapaaehtoinen eläkevakuutus voi olla myös perhe-eläkevakuutus eli henkivakuutus kuoleman varalta tai työkyvyttömyyseläkevakuutus työkyvyttömyyden varalta. Eläkevakuutukset poikkeavatkin asiakkaan näkökulmasta korvausten jakoutuksen lisäksi myös vakuutusmaksujen ja etujen verotuksessa. (Jokela ym. 2013, 125) Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan keskitytä tämän tarkemmin vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin tai niiden verotukseen, sillä lainsäädäntö on muuttunut useita kertoja (Fasoúlas, Manninen & Niiraniemi 2014, 193–196).

2.4.4 Kapitalisaatiosopimus

Kapitalisaatiosopimukset on määritelty laissa vakuutusluokista (536/2008) kuuluvan henkivakuutusluokkaan 6. Kapitalisaatiosopimukset eli vakuutuskuoret poikkeavat henkivakuutuksista siten, että niissä ei ole vakuutettuna ketään henkilöä eikä sopimuksessa ole edunsaajaa, jolla olisi vakuutetun henkilön sijasta oikeus korvaukseen. Sopimukset ovat aina määräaikaaisia, sillä niiden erääntymistä ei ole sidottu kenenkään henkilön elossa oloon tai kuolemaan. Muutoin kapitalisaatiosopimukset ovat kuten säästöhenkivakuutukset. Sopimukset voivat olla sijoitussi-donnaisia tai laskuperustekorkoisia tai niiden yhdistelmiä, joten vakuutuskuoret toimivat sääs-tämisen ja sijoittamisen välineinä. (Jokela ym. 2013, 122–123; Rantala & Kivisaari 2014, 481–482)

Tuloverolaeissa ei ole säännöksiä sopimusten verotuksesta. Sopimuksen sisällä voi harjoittaa sijoitustoimintaa ilman veroseuraamuksia, sillä tuottoa verotetaan vasta sopimuksen eräänty-essä pääomatulona. (Ossa 2013, 214) Sen vuoksi niiden verokohtelu onkin edullinen suhteessa muihin sijoitustuotteisiin. Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikön (2019) mukaan ul-komaisten henkivakuutusyhtiöiden vakuutuskuoria on hyödynnetty sijoittamisen ohella myös verojen välttämiseen tähtäävissä järjestelyissä. Selvityksen mukaan verovalvonnassa on ha-vaittu aikaisempaa enemmän keinotekoisia maastamuuttotilanteita. Joissakin tapauksissa sijoi-tusvarallisuutta on myyty välittömästi maastamuuton jälkeen ja muutot ovat suuntautuneet usein valtioihin, joissa luovutusvoittoja ei veroteta. Verohallinto tutkii, onko joissakin tapauk-sissa ollut kyse veronkierrosta. (Taloustaito 2019)

3 ELÄKKEEN JA HENKIVAKUUTUKSEN VEROKOHTELU

3.1 Perhe-eläkkeiden verotuksen pääsäännöt

Perhe-eläkkeet turvaavat perheenjäsenten toimeentulon vakuutetun kuoleman varalta. Vakuutusmaksu suoritusta maksetaan jatkuvana suorituksena määrääjoin esimerkiksi kuukausittain. Eläkkeen suorittaminen jatkuu, kunnes sen keskeyttää uusi eläkevakuutuksen ehdoissa sovittu tapahtuma esimerkiksi eläkkeensaajan kuolema. (Rantala & Kivisaari 2014, 84)

Suomessa on ollut voimassa niin sanottu eriytetty tuloverojärjestelmä vuodesta 1993 alkaen, mikä tarkoittaa tulolajien erillistä verottamista. Tuloverojärjestelmässämme on kaksi tulolajia, pääomatulo ja ansiotulo. Verotus tapahtuu näissä kahdessa tulolajissa hyvin eri tavoin. Jako pääomatuloihin ja ansiotuloihin koskee vain luonnollisia henkilöitä ja kuolinpesiä. Pääoma- ja ansiotulojen jakamisen taustalla on tulolajeihin kohdistuva erilainen verorasitus. Pääomatuloista maksetaan veroa vain valtiolle 30 tai 34 prosentin verokannan mukaan. Ansiotulojen verotus on progressiivista. Ansiotuloista veroa maksetaan progressiivisen asteikon mukaisesti valtiolle, kunnalle sekä kirkolle. (Niskakangas 2014, 33–34; Wikström, Ossa & Urpilainen 2015)

Tulot jaetaan pääomatuloihin ja ansiotuloihin siten, että tuloverolaissa (1535/1992) määritellään ensin pääomatulot. Pääomatulot on määritelty laissa lähtökohtaisesti kattavasti. Pääomatulot ovat tuloa, jota varallisuuden voidaan katsoa kerryttäneen. Tyypillisiä pääomatuloja ovatkin luovutusvoitot, korot ja vuokrat. Kaikki muut tulot ovat puolestaan ansiotuloja. Tavallisimpia ansiotuloja ovat palkat ja eläkkeet sekä erilaiset veronalaiset sosiaalivetot. (Niskakangas 2014, 34; Wikström, Ossa & Urpilainen 2015)

Kaikki eläkkeet, joita ei erikseen ole säädetty verovapaiksi ovat veronalaista tuloa saajalleen. Eläkkeet verotetaan yleensä ansiotulona (TVL 61 §). Vapaaehtoiseen yksilölliseen eläkevakuutukseen perustuva eläke voi kuitenkin olla myös pääomatuloa. Verolainsäädännössä ei täsmällisesti määritellä sitä, millaisia tuloja olisi käsiteltävä eläkkeenä. Tulkintatilanteita saattavat aiheuttaa esimerkiksi pitkäaikaisiksi tarkoitettujen ansionmenetykskorvaukset, joita voidaan maksaa eri vakuutuksista. Epäselvissä tilanteissa joudutaan tukeutumaan suoritusta koskevaan sääntelyyn sekä sen soveltamisessa muodostuneeseen käytäntöön. (Verohallinto 2019)

Pysyviksi ja jatkuviksi määrätty ansionmenetyskorvaukset, kuten perhe-eläkkeet ovat eläketuloa alusta alkaen. Eläketuloa ovat siten puolisolle, lapsille ja muille elatukseen oikeutetuille maksettavat suoritukset eli perhe-eläkkeet. Eläketulon verotus poikkeaa muiden ansiotulojen esimerkiksi palkkatulon verotuksesta, mutta tämän tarkemmin ei perhe-eläkkeiden verotuksen toimittamiseen tässä tutkielmassa perehdytä.

3.2 Perhe-eläkeuudistus

Työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeiden uudistaminen nousi esille jo vuoden 2017 eläkeuudistuksessa. Tällöin sovittiin perhe-eläkkeiden kehittämisestä ja ajanmukaistamisesta. Työmarkkinoiden keskusjärjestöt allekirjoittivat kesäkuussa 2019 sopimuksen vuoden 2017 eläkeuudistuksen jatkoneuvotteluihin liittyvistä asioista. (ETK 2019b)

Työmarkkinajärjestöjen (2019) tekemässä sopimuksessa vuoden 2017 eläkeuudistuksen jatkoneuvotteluihin liittyvistä asioista perhe-eläkkeeseen ehdotetaan tehtäväksi muutoksia, joiden tarkemmat yksityiskohdat ratkaistaan lakiesityksen valmisteluvaiheessa. Sopimuksessa ehdotetaan työeläkejärjestelmästä maksettavan lapseneläkkeen ikärajan nostamista 20 ikävuoteen sekä leskeneläkettä maksettavan tietyin edellytyksin myös avopuolisolle.

Sopimuksessa ehdotetaan, että leskeneläkettä maksetaan yhteistaloudessa asuville avopuolisolle, jos he ovat asuneet yhdessä vähintään 5 vuotta ja heillä on yhteinen alaikäinen lapsi. Uudistuksen myötä leskeneläke muuttuu määräaikaiseksi siten, että sitä maksetaan kymmenen vuotta tai vähintään siihen saakka, kunnes nuorin lapsista täyttää 18 vuotta. Perhe-eläkeuudistuksella ei ole vaikutusta muiden sosiaalivakuutuksesta maksettavien etuuksien määräytymiseen eikä leskeneläkkeestä tehtävään vähennykseen. Muutokset eivät koske kaikkia, vaan vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneitä. (Työmarkkinajärjestöt 2019)

Tällä hetkellä työeläkelakien mukaista perhe-eläkettä maksetaan aviopuolisolle ja rekisteröidyn parisuhteen puolisolle sekä edunjäntäjän alle 18-vuotiaille lapsille, mikäli laissa säädetyt edellytykset täyttyvät. Suurin osa perhe-eläkkeistä on leskeneläkkeitä. Vuonna 2018 keskimääräinen leskeneläkkeen saaja oli 74-vuotias, ja leskeneläkkeen määrä oli 571 euroa kuukaudessa. Perhe-eläkejärjestelmä onkin luotu aikana, jolloin naisten työssäkäynti oli nykyistä vähäisempää. Alun perin perhe-eläkettä maksettiin vain naisleskille ja lapsille. Vasta 1990-luvun alusta lähtien mieslesket ovat voineet saada leskeneläkettä. (SAK 2019)

Työmarkkinajärjestöjen sopimuksen mukaan perhe-eläkkeiden painopistettä siirretään lapsiperheisiin, sillä lapseneläkettä voidaan maksaa kaksi vuotta nykyistä pidempään. Avoliitossa olevien määrä on kasvanut noin 65 prosenttia 1990-luvusta alkupuoleen verrattuna. Tällä hetkellä avopuolisolla ei kuitenkaan ole oikeutta leskeneläkkeeseen.

Uudistuksen tavoitteena onkin ajanmukaistaa perhe-eläkkeitä sekä samalla hillitä eläkejärjestelmän maksukorotuspaineita. Leskeneläkkeen määräaikaaisuudella pyritään kustannussäästöihin, joilla voidaan rahoittaa lapsien ja avoleskien asemaan tehdyt parannukset sekä samalla hillitä alentuneesta syntyvyydestä aiheutunutta maksukorotuspainetta. Suomalainen yhteiskunta perustuu yhä enemmän siihen, että kaikki osallistuvat työelämään ja kartuttavat omaa työeläkettään. Yhteiskunnan kehitys on johtanut siihen, että tarvetta toistaiseksi voimassa olevalle leskeneläkkeelle ei nuoremmilla ikäluokilla ole enää samalla tavalla kuin vanhemmilla ikäluokilla, jolloin naisten töissä käynti oli vähäisempää. Leskeneläkkeen keskeisin tavoite tulevaisuudessa on, että sillä helpotetaan sopeutumista edunjäntäjän kuoleman vuoksi muuttuneisiin olosuhteisiin. (SAK 2019) Perhe-eläkejärjestelmän muutosten voisi siten olettaa vaikuttavan ainakin teoriassa myös kuolemanvaravakuuttamisen tarpeeseen.

3.3 Henkivakuutuskorvausten verotuksen pääsäännöt ja poikkeukset

Henkivakuutusten kokonaisverorasitusta voidaan tarkastella tuloverotuksen sekä perintö- ja lahjaverotuksen kannalta. Henkivakuutusten verotuskysymyksiä tarkastellessa tulee erottaa henkivakuutuksen kuolemantapauskorvaus ja säästösumma. Henkivakuutuskorvausten verotus riippuu myös siitä, missä sukulaissuhteessa ja kuka korvauksensaaja vakuutettuun nähden on.

Tuloverolain (1535/1992) 34.1 §:ssä säädetään henkivakuutuskorvauksen verottamisen pääsääntö, jonka mukaan henkivakuutuksesta saatu vakuutuskorvaus on kokonaisuudessaan veronalaista pääomatuloa. Poikkeus tähän sääntöön löytyy TVL 36 §:ssä, jossa säädetään veropaista vakuutuskorvauksista. TVL 36.1 §:n 1 kohdan mukaan vakuutetun lähiomaiselle tai kuolinpesälle maksettava kuolemantapauskorvaus, joka maksetaan vakuutetun kuoleman johdosta kertakorvauksena hänen puolisolleen, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa olevalle perilliselle, ottolapselle, kasvattilapselle jne. ei ole veronalaista tuloa, jollei sitä ole saatu veronalaisen ansiotulon sijaan. Vakuutetun lähiomaiselle ja kuolinpesälle maksettavaa kuolemantapauskorvausta ei siten veroteta tuloverotuksen pääsäännön mukaan. Lähiomaisten kokonaisverorasitukseen vaikuttavat kuitenkin perintö- ja lahjaverolain säännökset, missä säädetään

vakuutussuoritusten verokohtelusta. Lähiomaiselle maksettaessa korvaus ei siis ole veronalaista tuloa, mutta se on veronalainen perintö. (Fasoúlas ym. 2014, 190; Ossa 2007, 93)

Perintö- ja lahjaverolain (12.7.1940/378) 7 a §:n mukaan perintöveroa on suoritettava perittävän kuoleman johdosta maksettavasta henkilövakuutuksesta saadusta vakuutuskorvauksesta. Jos vakuutuskorvaus saadaan ilman vastiketta edunsaajamääräyksen nojalla, pidetään sitä lahjana (PerVL 18 a§). Perintö- ja lahjaverotus kohdistuu korvaukseen vain silloin, kun korvauksen ei katsota kuuluvan tuloverotuksen alaisuuteen. Mikäli edunsaaja on jokin muu kuin TVL 34 §:ssä mainittu lähiomainen, katsotaan koko henkivakuutussuoritus edunsaajan pääomatuloksi (Ossa 2006, 190). Kuolemantapauskorvaus on siten vainajan lähiomaisille ja kuolinpesälle tuloverotuksessa verovapaata tuloa (Kivioja 2002, 25). Veronalaisesta perintöosuudesta saa vähentää puoliso- ja alaikäisyysvähennyksen. Kun perintöosuus tai sen jäännös ei nouse 20 000 euroon, on se kokonaisuudessaan verovapaata. (PerVL 13-14 §) Näin ollen vasta vähennysten jälkeen yli 20 000 euron perinnöistä on suoritettava perintöveroa.

Perintöverotuksessa verovelvolliset on jaettu kahteen veroluokkaan sen mukaan, mitä sukua he ovat perinnönjättäjälle. Veroluokat tulivat voimaan 1.4.2011. I veroluokkaan kuuluvat perinnönjättäjän aviopuoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä perinnönjättäjän kihlakumppani tai avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (14.1.2011/26) tarkoitettu avopuoliso saamansa perintökaaren (5.2.1965/40) 8 luvun 2 §:ssä tarkoitetun avustuksen määrään asti. II veroluokkaan taas kuuluvat kaikki muut sukulaiset sekä vieraat. (Lindholm 2018, 79-81; PerVL 11 §)

I veroluokkaan kuuluvat perilliset maksavat veroa alla olevan taulukon 2 mukaisesti. II veroluokkaan kuuluvat muut sukulaiset ja vieraat maksavat veron yli kaksinkertaisena, minkä osoittaa taulukko 3.

Perintöveroa maksetaan 1.1.2017 alkaen I veroluokassa seuraavan asteikon mukaisesti:

Taulukko 2 Perintöveroasteikko I veroluokassa 1.1.2017 alkaen

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000–40 000	100	7
40 000–60 000	1 500	10
60 000–200 000	3 500	13
200 000–1 000 000	21 700	16
1 000 000–	149 700	19

Lähde: Perintö- ja lahjaverolaki 378/2016, 14 §

Perintöveroa maksetaan 1.1.2017 alkaen II veroluokassa seuraavan asteikon mukaisesti:

Taulukko 3 Perintöveroasteikko II veroluokassa 1.1.2017 alkaen

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000–40 000	100	19
40 000–60 000	3 900	25
60 000–200 000	8 900	29
200 000–1 000 000	49 500	31
1 000 000–	297 500	33

Lähde: Perintö- ja lahjaverolaki 378/2016, 14 §

Säästöhenkivakuutusten säästösumman verotuksesta säädetään TVL 34.3 §:ssä, jonka mukaan tietyissä tilanteissa tuloveronalaista on vain vakuutuksen tuotto. Tuotto lasketaan siten, että säästösummasta vähennetään säästösosasta ja kuolemantapausturvasta maksetut vakuutusmaksut (Kivioja 2002, 27). Tuotto on veronalaista, jos suoritus vakuutussopimuksen mukaan maksetaan säästösummana eli kertasuorituksena tai useampana eränä alle kahden vuoden aikana vakuutetun saavutettua määräänsä. Tämän lisäksi vakuutus suoritus tulee maksaa vakuutuksenottajalle itselleen tai vakuutuksenottajan lähiomaiselle. (TVL 34.3 § k 2&3) Säästösumma on kokonaisuudessaan pääomatuloa, jos saaja on edunsaajana toisen henkilön ottamassa ja maksamassa vakuutuksessa eikä saaja ole lähiomainen (Kivioja 2002, 27).

3.4 Kuolemantapauskorvaus perintöveron alaiseksi

Henkivakuutusten verokohtelu on muuttunut useita kertoja viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Ennen vuotta 1989 henkivakuutusmaksut olivat rajoitetusti verovähennyskelpoisia ja vakuutuskorvaukset pääsääntöisesti verovapaita. On huomioitava, että nämä säännökset ovat olleet voimassa ajalla, jolloin pakollisessa sosiaaliturvassa oli merkittäviä puutteita. Henkivakuutusmaksujen vähennysoikeutta perusteltiinkin tuolloin ennen kaikkea sosiaalisella tehtävällä. (Ossa 2006)

Henkivakuutusten verokohtelun muutosta perusteltiin (Hallituksen esitys Eduskunnalle tulo- ja varallisuusverolaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi HE 109/1988) sillä, että henkivakuutuksia oli alettu käyttää yhä enemmän säästämisen- ja sijoituskohteina pankkitalletusten ja joukkovelkakirjojen tapaan. Tällöin säästömuotoisten henkivakuutusten, pankkitalletusten ja pankkitalletuksiin rinnastettavien muiden säästämisen- ja sijoitusmuotojen verokohtelussa oli kuitenkin ratkaisevia eroja.

Verrattuna pankkitalletukseen henkivakuutuksen vakuutusmaksu oli ollut rajoitetusti vähennyskelpoinen. Myös sijoituksen tuotto eli vakuutuksenottajan itselleen tai lähiomaisilleen ottaman säästöhenkivakuutuksen tuotto oli ollut kokonaan verovapaata tuloa. Vastaavasti pankkitalletukselle maksettava tuotto oli ollut periaatteessa kokonaan veronalaista korkotuottoa. Hallituksen esityksessä todettiin, että kokonaisverouudistuksen tavoitteiden mukaisesti vakuutussäästämisen ja muun säästämisen verokohtelun olisi oltava mahdollisimman yhdenmukaista. Sen vuoksi henkivakuutusmaksujen vähennyskelpoisuus oli poistettava sekä vakuutuksenottajan itselleen tai lähiomaisilleen ottaman säästöhenkivakuutuksen tuoton olisi oltava veronalaista tuloa. (HE 109/1988, 18)

Vakuutussuoritusten verokohtelu muuttui seuraavan kerran vuoden 1996 alussa. Aikaisemmin tuloverolain tulokäsitys ei ollut niin laaja, että se olisi kattanut kaikki vakuutussuoritukset, joten osa suorituksista oli jäänyt kokonaan verotuksen ulkopuolelle. (Ossa 2009) Ennen vuotta 1996 vakuutuskorvaukset olivat verovapaita, mikäli niissä oli edunsaajamääräys (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta HE 68/1995). Lakimuutoksen myötä perintö- ja lahjaverolakiin lisättiin 7 a §, jonka mukaan lähiomaiselle maksettava kuolemantapauskorvaus siirtyi perintöverotuksen piiriin. Perintöverotus koski siis ainoastaan vainajan lähiomaisia.

Lakimuutoksella haluttiin toteuttaa perintöverotuksen yleiseurooppalaista suuntaa, koska hallituksen esitystä perusteltiin lakimuutosta sillä, että useissa Euroopan maissa vakuutuskorvaukset olivat joko veronalaista tuloa tai perintöverotuksessa veronalaisia varoja. Samalla haluttiin yhdenmukaistaa kansalaisten kohtelua. Aikaisemmin poikkeuksellisen varakkaat olivat voineet siirtää varallisuuttaan seuraavalle sukupolvelle hyvin pienillä veroilla tai jopa kokonaan ilman veroseuraamuksia. Vakuutussäästämisellä onkin ollut keskeinen merkitys myös perintöverosuunnittelun kannalta. (HE 68/1995)

Henkivakuutuksen perusteella maksettavaa kuolemantapauskorvausta alettiin verottaa perintöverotuksessa siten vasta vuonna 1996. Tällöin vakuutuskorvauksia ei haluttu vakuutustoimintaan liittyvien sosiaalisten syiden takia kokonaan veronalaisiksi, mutta ei myöskään täysin verovapaiksi. Lakiin määriteltiin, että yli 35 000 euron vakuutuskorvaukset ovat perintöveronalaista. TVL 36 §:ssä määritellään edunsaajat, joilla on oikeus verovapaaseen osaan. Mikäli edunsaajana on leski, on vakuutuskorvaus hänelle puoliksi verovapaata ja aina vähintään 35 000 euroa. (HE 68/ 1995) Vasta verovapaan osan ylittävä osuus, on perintöverotuksessa veronalaista varallisuutta, ja veronalainen osa lisätään perinnönsaajan perintöosuuteen.

Kuolemantapauskorvausten verotus toteutui näiden säännösten mukaisesti aina vuoden 2017 loppuun asti, vaikka henkivakuutusten kuolemantapauskorvauksia koskeva perintöverotuksen lakiuudistus tuli voimaan 1.1.2017. Vuonna 2017 oli käynnissä vuoden siirtymäaika henkivakuutuskorvauksien osittaisen verovapauden poistamisen osalta, joten vuoden 2017 verotuksessa sovellettiin aikaisempia säännöksiä, jotka sallivat kuolemantapauskorvauksen osittaisen verovapauden.

Lainsäädännön muutokset ja hallituksen esitykset kolmelta vuosikymmeneltä osoittavat, että henkivakuutusten verotusta on kiristetty ja veroetuja on poistettu. Perintö- ja lahjaverolakia on muutettu useaan otteeseen 1990-luvulta alkaen. Vaikka henkivakuutusten verotusta on kiristetty, on perintöverotusta kokonaisuudessaan kevennetty.

Perintöverotusta kevennettiin 1.1.2008 alkaen perintöveroasteikon tarkastamisen, III veroluokan poistamisen ja suuremman puoliso- ja alaikäisyysvähennyksen myötä. Perintöveroasteikkoja muutettiin 1.1.2009 siten, että kaikissa portaissa veroprosentteja alennettiin kolmella prosenttiyksiköllä. Tällöin muutos koski vain I veroluokkaan kuuluvia, sillä nykyisin I ja II veroluokille on eri veroasteikot. Veroasteikkoon lisättiin 1.1.2012 neljäs porraskorvaus 200 000 euroa ylittävän perintöosuuden osalta. Vuonna 2015 lakia muutettiin taas, kun veroasteikkoja tarkistettiin

korottamalla veroprosenttia kussakin asteikon portaassa yhdellä prosenttiyksiköllä. Perintöverotusta kevennettiin viimeisimmän kerran 1.1.2017 alkaen veroasteikkojen kaikissa portaissa. (Lindholm 2018, 73-76)

3.5 Kuolemantapauskorvausten perintöverolakiuudistus

Perintö- ja lahjaverolakia muutettiin 1.1.2017 alkaen siten, että perittävän kuoleman johdosta lähiomaiselle tai kuolinpesälle maksettavan vakuutuskorvauksen osittainen verovapaus poistettiin kumoamalla perintö- ja lahjaverolain 7a.2 §. Vaikka laki tuli voimaan 1.1.2017, toteutettiin vuoden 2017 verotuksessa vielä aikaisempia säännöksiä. Vakuutuskorvausten verovapaus poistui siten 1.1.2018 ja saadut vakuutuskorvaukset arvostetaan nykyisin aina täyteen arvoonsa (Lindholm 2018, 60).

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain sekä tuloverolain 47 §:n muuttamisesta (HE175/2016, 15) perintöverotuksen veropohjaa ehdotettiin tiivistettäväksi poistamalla kuolemantapauskorvausten osittainen verovapaus. Veropohjan laajennuksesta kertyvä lisätuotto käytettiin veroasteikkojen kevennykseen. Hallituksen esityksessä lakimuutosta perusteltiin yhdenvertaisuusperiaatteella, sosiaalisilla näkökohdilla sekä sijoitusmuotoneutraalisuudella. Yhdenvertaisuuden lisäksi toimenpidettä puolsi sijoitusmuotoneutraalius erityisesti säästöhenkivakuutusten osalta. Säästöhenkivakuutukset ovat säästötuotteita, joihin liittyy lähes poikkeuksetta vakuutus kuoleman varalta, jolla riski säästön menetyksestä poistetaan. Vakuutuskorvaus on ollut säädettyyn rajaan asti verovapaa, kun muihin sijoituksiin kohdistuu normaalisti perintöverotus. Verotuki voitiin nähdä markkinointietuna verrattuna sijoitusvaihtoehtoihin, jotka eivät sisällä verokannustinta. (HE 175/2016, 16)

Ehdotus koski myös puhtaita riskihenkivakuutuksia ja työntekijöiden ryhmähenkivakuutuksia, joiden piirissä on valtaosa yksityisten alojen työntekijöistä. Vakuutuskorvaukset ovat aina täysin likvidejä varoja, joten verosuosinta ei ollut ehdotuksen mukaan perusteltua. Jos muutos olisi kohdistunut vain säästöhenkivakuutuksiin, olisi toimenpiteen vaikutusta voitu kiertää erillisillä vakuutussopimuksilla. Riskihenkivakuutusten verovapautta ei voitu enää perustella sosiaalisilla näkökohdilla, kun esimerkiksi elatuksen menetyksen perusteella maksettavat perhe-eläkkeet ovat kokonaisuudessaan perintöverotusta ankaramman ansiotuloverotuksen piirissä. Myös tältä osin hallituksen esitystä voitiin pitää yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisena. (HE 175/2016, 16–17)

Kuoleman perusteella maksettujen vakuutuskorvausten verovapauden poistamisen aiheuttamia vaikutuksia lievennettiin puoliso- ja alaikäisyysvähennystä korottamalla. Puolisovähennys nousi 60 000 eurosta 90 000 euroon ja vastaavasti alaikäisyysvähennys 40 000 eurosta 60 000 euroon (PerVL 12§). Koska perheen elatus huoltajan kuoleman johdosta alenee, oli puoliso- vähennyksen korotus perusteltua. Valtiovarainministeriön mietinnön (VaVM 33/2016, 4) mukaan verotuksen kevennys kohdistui oikeudenmukaisella tavalla niihin perinnönsaajiin, joiden perintöosuutta voitiin pitää euromääräisesti kohtuullisena.

Hallituksen esityksen mukaan lakiuudistus vaikuttaisi lukuisiin eri tahoihin. Julkiseen talouteen ehdotus vaikuttaisi oletetusti siten, että kuolemantapauskorvausten saattaminen veronalaiseksi lisäisi verotuloja vuosittain noin 20 miljoonalla eurolla. Puolisovähennyksen korotus vastaavasti pienentäisi verotuloja reilulla 3 miljoonalla ja alaikäisyysvähennyksen korotus 0,5 miljoonalla. Laskuissa oli huomioitu veroasteikkojen muutokset ja veropohjan laajennus. (HE 175/2016, 19–20)

Vakuutuskorvauksia saaneilla osittaisen verovapauden poistaminen voi kiristää korvauksia saavien verotusta, riippuen korvausmäärästä ja siitä, onko saajalla oikeus alaikäisyys- tai puoliso- vähennykseen. Vuoden 2015 verojen maksuunpanotietojen mukaan verovapaita suorituksia sai reilut 10 000 henkilöä. Veroedun poistaminen vähentää säästöhenkivakuutusten osuutta kotitalouksien rahoitusvarallisuudesta. Veropohjan laajennuksen aiheuttamaa vaikutusta voidaan kuvata suhteuttamalla maksettavaksi tulevan lisäveron määrä vakuutuskorvauksen määrään. Vakuutuskorvauksen tarkoituksena on turvata perheen asemaa huoltajan kuoleman jälkeen, joten on peruteltua tarkastella maksettavaksi tulevan lisäveron osuutta koko verotettavasta osuudesta. Tämä antaa kuvan muutoksen merkityksestä veronmaksukykyisyyden näkökulmasta. (HE 175/2016, 23–24)

Taulukko 4 Verovapaita vakuutuskorvauksia saaneiden verojen muutos suhteessa varoihin

Veron muutos suhteessa verojen* määrään	Saajia	Saajien osuus	Varat keskimäärin euroa
Verotus kevenee tai ei vaikutusta	4 437	36 %	132 536
Kiristyy alle 1 %	1 791	14 %	146 538
Kiristyy 1—2 %	2 001	16 %	108 411
Kiristyy 2—3 %	1 510	12 %	79 348
Kiristyy 3—4 %	1 263	10 %	69 703
Kiristyy 4—5 %	1 224	10 %	73 692
Kiristyy 5—6 %	250	2,0 %	68 126
Kiristyy 6—13 %	6	0,05 %	880 403
Kiristyy yli 13 %	0	-	
Kaikki	12 482	100 %	

* ”Varat” on verottava osa lisättynä vakuutuskorvauksella ja tehdyllä puoliso- ja alaikäisyysvähennyksellä

Lähde: HE 175/2016, 24

Taulukossa 4 on esitetty vuoden 2015 tietojen perusteella laskettuja verovapaita vakuutuskorvauksia saaneiden jakauma verotuksen muutoksen määrän suhteen. Lisäksi taulukossa näkyy keskimääräinen verotettava osa, johon on lisätty vakuutuskorvaus ja vähennetty puoliso- tai alaikäisyysvähennys. Taulukon tietojen perusteella on havaittavissa, että vakuutuskorvauksen saajista 36 prosentilla verotus kevenee tai muutos on nolla. Vastaavasti 30 prosentilla verotus kiristyy 0–2 prosentilla.

Taulukko 5 Vakuutuskorvauksia saaneiden varat keskimäärin

Verovapaa vakuutuskorvaus euroa	Saajia	Varat keskimäärin euroa
0—10 000	4 296	43 664
10 000—20 000	2 489	63 739
20 000—30 000	1 428	86 893
30 000—35 000	4 045	212 687
Yli 35 000	224	255 221
Yhteensä	12 482	111 184

Lähde: HE 175/2016, 25

Veronmaksukykyisyyden näkökulmasta on huomioitava, että vakuutuskorvauksia saavilla verotettava määrä on keskimäärin selkeästi suurempi kuin muilla verovelvollisilla. Taulukossa 5 näkyy vuonna 2015 vakuutuskorvauksia saaneiden verotettava määrä, johon on lisätty

verovapaa vakuutuskorvaus sekä tehty puoliso- tai alaikäisyysvähennys. Taulukosta on havaittavissa, että varojen määrä kasvaa vakuutuskorvauksen kasvaessa. Varojen määrä henkilöillä, jotka eivät saaneet verovapaita vakuutuskorvauksia oli keskimäärin 36 404 euroa. (HE 175/2016, 24–25)

Lakimuutoksella on vaikutusta myös henkivakuutusyhtiöihin ja muihin yrityksiin. Verovapauden poistaminen vähentää säästöhenkivakuutusten kysyntää sijoitustuotteena, jolla on osaltaan vaikutusta eri sijoitustuotteiden väliseen kilpailuasetelmaan. Vakuutuslalle muutoksesta aiheutuu lisätyötä, kun vakuutuksenottajat haluavat mahdollisesti muuttaa vakuutus sopimusten edunsaajamääräyksiä. Viranomaistaholla esimerkiksi Verohallinnossa muutos yksinkertaistaa perintöveroasioiden käsittelyä, kun niiden seuranta poistuu verotusmenettelystä. (HE 175/2016, 25)

Valiokunta piti muutosesitystä kokonaisuutena arvioiden tasapainoisena ja perusteltuna, koska se edistäisi verovelvollisten yhdenvertaisuutta ja eri sijoitusmuotojen neutraalisuutta. Jotta verovelvollisille jää aikaa varautua ehdotettuihin muutokseen, esitti valiokunta kohtuussyistä vakuutuskorvausten poistamiseen yhden vuoden siirtymäaika. Asiantuntijakuulemisen yhteydessä muutokseen suhtauduttiin kriittisesti. Vakuutuskorvausten on katsottu täydentävän oikealla tavalla lakisääteistä sosiaaliturvaa, joten on pidetty ongelmallisena, ettei verotus enää kannustaisi omaehtoiseen varautumiseen kuoleman johdosta. (VaVM 33/2016, 3–10) Seuraavassa luvussa tarkastellaan vakuutusalan toimijoiden ja sidosryhmien näkemyksiä tuoreimmasta lakiuudistuksesta henkivakuutuskorvausten osalta, mistä muodostuu osa tämän tutkielman empiriaosuudesta.

4 NÄKEMYKSET LAKIUUDISTUKSESTA

4.1 Tutkimusaineistot

Tutkimusaineistona on käytetty lainvalmistelun asiantuntijalausuntoja. Tutkittavaksi aineistoksi valikoitiin kaikki valtiovarainministeriön verojaostolle toimitetut asiantuntijalausunnot, joissa otettiin kantaa kuolemantapauskorvausten verotukseen. Tällaisia asiantuntijalausuntoja oli käytettävissä 11 kappaletta. Analysoitavana oli Akavan, Elinkeinoelämän Keskusliiton, Finanssialan Keskusliiton eli nykyisen Finanssialan, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK:n, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:n, Suomen Yrittäjien, Toimihenkilöstökeskusjärjestö STTK:n, valtiosääntöoikeuden professori Tuomas Ojasen, valtiovarainministeriön, Verohallinnon sekä Veronmaksajain keskusliiton asiantuntijalausunto. Tekstin sujuvuuden takaamiseksi asiantuntijalausuntoihin viitataan toimijan nimellä eikä perinteisin lähdeviitauksin. Sen vuoksi tarkemmat asiantuntijalausuntokohtaiset tiedot löytyvät lähdeluettelosta.

Ensimmäistä tutkimusongelmaa varten käytetään siis valmista, lainvalmisteluvaiheessa käytettyä sekundaariaineistoa. Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen. Sisällönanalyysin tavoitteena on muodostaa tekstimuotoisen aineiston perusteella tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin sekä aiempiin tutkimuksiin. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 103–105) Tutkimuksen analyysi toteutettiin teoriaohjautuvasti, jolla Sarajärven ja Tuomen (2009, 117) mukaan tarkoitetaan, että aineiston analyysiprosessi liittyy valittuun teoriaan, mutta päättelyssä edetään aineistolähtöisesti. Tutkimuksessa käytetty analyysimenetelmä on siis sekoitus induktiivista ja deduktiivista päättelyä. Induktiivisuus muodostuu aineistolähtöisestä tulkintatavasta, kun taas deduktiivisuus näkyy teorian kytkeytymisestä johtopäätöksiin. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 100)

4.2 Vakuutusalan toimijoiden näkemykset lakiuudistuksesta

Vakuutusalan toimijoiden ja sidosryhmien näkemykset erosivat toisistaan, mutta niissä oli myös yhtäläisyyksiä, mikä voidaan havaita asiantuntijalausuntoja analysoimalla. Lausunnoista on etsitty yhdistäviä piirteitä, joiden avulla näkemyksiä on jaoteltu teemoittain. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan vakuutusalan toimijoiden ja sidosryhmien suhtautumista veroasteikkojen kevennykseen sekä vähennysten korotukseen. Sen jälkeen tuodaan esille näkemykset

omaehtoisesta varautumisesta, sosiaalipolitiikasta ja sijoitusmuotoneutraalisuudesta. Lopuksi tarkastellaan kahta lausuntoa yksityiskohtaisemmin, joista toisessa nousee esille valtiosääntö-oikeudelliset kysymykset. Viimeinen alaluku keskittyy Finanssialan lausunnon erityispiirteiden kuvaamiseen.

4.2.1 Veroasteikkojen kevennys ja vähennysten korotus

Suhtautuminen veroasteikkojen kevennykseen vaihteli vakuutusalan toimijoiden ja sidosryhmien välillä. Verohallinnolla (2016) ei ollut huomautettavaa esitetyistä asteikkomuutoksista, koska ne nähtiin toteutettavissa oleviksi verotuksen tietojärjestelmissä. Myös Suomen Yrittäjät (2016) piti asteikkojen keventämistä tervetulleena. Samaa mieltä olivat Akava (2016) ja Veronmaksajain Keskusliitto (2016), jotka myös kannattivat veroasteikkojen keventämistä.

MTK (2016) ei ottanut kantaa veroasteikkojen keventämiseen. Elinkeinoelämän Keskusliitto (2016) kannatti veroasteikkojen alentamista, mutta oli ainoana sitä mieltä, että veroasteikkoja tulisi keventää enemmän kuin esityksessä ehdotetaan. EK:n mukaan asteikon ylimmät veroprosentit pitäisi alentaa tasolle, jossa ne olivat ennen vuonna 2011 aloitettuja veronkiristysä.

Vastaavasti osa lausunnonantajista oli veroasteikkojen keventämistä vastaan. SAK (2016) ei kannattanut perintö- ja lahjaverokantojen alentamista, koska SAK piti veroa tehokkaana ja sen aiheuttamia käyttäytymisvaikutuksia vähäisinä. STTK:n (2016) mukaan veroasteikkojen keventäminen soveltui huonosti sen hetkiseen heikkoon julkisen talouden tilanteeseen. Erityisen ongelmallista STTK:n mukaan oli, että veroasteikkojen kevennysten aiheuttamat verotuottojen menetykset kompensoidaan henkivakuutuskorvausten verottamisella.

Finanssiala (2016) ei ottanut suoraan kantaa veroasteikkojen kevennykseen, mutta oli STTK:n kanssa samaa mieltä, että henkivakuutuskorvausten verottamisen fiskaalinen merkitys on pieni. Akava tarkensi, että verohuojennuksen poisto kasvattaisi verotuloja korkeintaan 20 miljoonalla, joten sen merkitys julkisen talouden kannalta olisi rajallinen. Finanssialan huolena oli, että henkivakuutuskorvausten verottamista pidetään ainoana veroasteikkojen kevennyksen rahoittamisen lähteenä, mikä kohdistuu eniten juuri omasta vakuutusturvasta huolehtineiden perheiden verotuksen kiristymiseen.

Verohallinto piti alaikäisyys- ja puoliso vähennyksen korottamista perusteltuna, koska vakuutuskorvausten osittaista verovapautta esitettiin poistettavaksi. Lisäksi osittaisen verovapauden poistaminen yksinkertaistaisi merkittävästi perintöveroasioiden käsittelyä, kun verovapaiden osuuksien seuranta poistuisi verotusmenettelystä. Koska veropohjan laajentaminen koskee

myös työntekijöiden ryhmähenkivakuutuksia, oli valtiovarainministeriön (2016) mukaan vähennysten korottaminen perusteltua, koska näin oli mahdollista pienentää verovapauden poistamisen aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia. Samalla vähennykset tulivat kaikkien vähennykseen oikeuttavien hyväksi eikä ainoastaan vakuutuskorvauksia saavien.

Valtiovarainministeriö korosti myös vakuutuskorvausten likvidisyyttä, koska toimenpide toteuttaisi laajan veropohjan sekä matalien verokantojen tavoitetta. Esityksessä veropohjan laajennusta käytetään konkreettisesti verokantojen alentamiseen. Likvidisyyšnäkökulman toivat esille myös Suomen Yrittäjät ja Finanssiala. Molemmat pitivät yritysvarallisuutta erityisen epälikvidinä, joten yrittäjän kuolema on merkittävänä riski. Riskihenkivakuutuksilla on tärkeä rooli yritystoiminnan jatkuvuuden varmistamisessa, koska vakuutuskorvaus mahdollistaa yritystoiminnan jatkumisen keskeytyksettä. Perinnönsaaja voi käyttää korvauksen perintöveron maksamiseen sekä muiden mahdollisten perillisten perintöosuuksien lunastamiseen.

Puoliso- ja alaikäisyysvähennykset saivat osakseen myös kritiikkiä, sillä kaikki henkivakuutuskorvaustensaajat eivät ole vähennyksen piirissä eli siihen oikeutettuja. Tämän huolen nostivat esille sekä Akava että STTK. STTK katsoi, että puoliso- ja alaikäisyysvähennyksen ulkopuolelle jäivät avopuolisot, joilla on sopimus keskinäisestä elatuksesta. Avopuolisot ovat myös oikeutettuja ryhmähenkivakuutuskorvaukseen. Sen vuoksi STTK esittikin, että mikäli ryhmähenkivakuutuskorvauksia ei ole mahdollista jättää verotuksen ulkopuolelle, tulee tuloverolakia muuttaa siten, että puolisoiksi katsotaan myös avoparit, joilla on sopimus toistensa elatuksesta. Alaikäisyysvähennys ei myöskään kompensoi perintöverotuksen kiristymistä kaikille vakuutetun lapsille, sillä myös alle 22-vuotiaat lapset ovat oikeutettuja ryhmähenkivakuutuskorvaukseen.

Akavan mielestä vähennysten korottaminen lieventäisi, mutta ei poistaisi vakuutuskorvausten verovapauden poistamisen aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia. Myös Akava huomioi lausunnossaan että, vähennysten korotukset eivät kohdistuisi 19–21-vuotiaisiin lapsiin, jotka voivat saada ryhmähenkivakuutuskorvauksia. Suurin ongelma oli, että kuoleman perusteella maksettujen vakuutuskorvausten osittainen verovapaus koskee kaikkia edunsaajia, mutta puoliso- ja alaikäisyysvähennys koskee vain laissa määriteltyä puolisoa ja lasta. Finanssiala huomioi lausunnossaan avo- ja avo-lesken aseman heikkenemisen, koska uudistuksen myötä he eivät saa verotuksessa hyväkseen puoliso- ja alaikäisyysvähennystä. Ennen lakiuudistusta avo- ja avo-leskellä oli ollut oikeus testamentilla saada 35 000 euron verovapaa osa. Lakiuudistuksen voimaan tultua avo- ja avo-lesken saaman vakuutuskorvauksen verotus kiristyi entisestään.

4.2.2 Omaehtoinen varautuminen ja sosiaalipolitiikka

Useissa asiantuntijalausunnoissa nousi esille omaehtoisen varautumisen tärkeys talouden turvaamiseksi huoltajan kuoleman varalta. Samalla esille nostettiin myös sosiaalipoliittiset tavoitteet erityisesti työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen osalta. Suomen Yrittäjät pitivät valitettavana, että kannusteet omaehtoiselta varautumiselta poistetaan. Vapaaehtoisen sosiaaliturvan rakentamiseen liittyvät veronkiristykset antavat väärän signaalin, ettei oma-aloitteista talouden turvaamista pidettäisi tärkeänä. Myös Akava piti politiikan suuntaa vääränä, että verokannustimet omaehtoiselta varautumiselta poistetaan. MTK korosti, että vakuutustoimintaan liittyvät sosiaaliset syyt ovat olleet perusteena osittaisen verovapauden säätämislle. Sen vuoksi olisi tärkeää, että kansalaiset varautuisivat kuolemaan, jotta lähiomaisten taloudellinen toimeentulo taattaisiin eikä vakuutusten verokohteluun puuttumista voitu siten MTK:n mukaan pitää hallitusohjelman mukaisena.

Kuolemantapauskorvausten verotuksellisen erityisaseman huomioi lausunnossaan myös Finanssiala, minkä perusteet löytyvät säädöshistoriasta. Vakuutustoimintaan liittyvät sosiaaliset syyt olivat perusteena verovapaan osan määrittelylle vuonna 1995, jolloin täysin verovapaat korvaukset saatettiin osittain veronalaiseksi. Finanssialan mukaan vakuutetun kuolema aiheuttaa aina taloudellisia menetyksiä perheelle, joten yhteiskunnalla on edelleen tarve olla pienentämättä verotuksella maksettavaa korvausta. Veromaksajain Keskusliiton mukaan rajallinen verovapaus kannustaisi omaehtoiseen varautumiseen. Finanssiala pitää vapaaehtoisen sosiaaliturvan kannustamista tarpeellisena, koska lakisääteinen sosiaaliturva ei riitä paikkaamaan haavoittunutta taloutta. Kuolemanvaravakuuttamista ei voida pitää sijoittamisena, koska se on varautumista taloudellisen aseman säilymiseen. Sen vuoksi yhteiskunnan pitäisi kannustaa taloudellisesti järkevään käyttäytymiseen, jolloin verotuksen kohdentaminen olisi keino ohjata verovelvollisten käyttäytymistä toivottuun suuntaan.

Vain kahdessa asiantuntijalausunnossa tuotiin esille suomalaisten merkittävä henkivakuutusurvavaje, joka perustuu Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen eli VATT:n tutkimukseen. Henkivakuutusturvavajeen nostivat esille Finanssiala ja Akava. Akava perusteli, että veronkiristys ei kohenna suomalaisten kotitalouksien asemaa jo ennestään huonossa tilanteessa. Akava oli ainoa, joka nosti esille myös esityksessä viitattujen perhe-eläkkeiden verokohtelun. Akava piti vertailua varsin ongelmallisena, koska perhe-eläkkeiden tarkoituksena on turvata normaalia, jatkuvaa toimeentuloa, kun taas henkivakuutuskorvaus on kertaluonteinen suoritus, jolla voidaan järjestää äkillisesti muuttunutta elämäntilannetta. Samaa mieltä oli myös Finanssiala,

joka osaltaan viittasi VATT:n tutkimukseen, ja taustoitti lausuntonsa alkuun kattavasti suomalaisten henkivakuuttamisen tilanteen, turvavajeen sekä tyypilliset korvaussummat. Finanssialan mielestä sen hetkinen korvauksen verovapaa 35 000 euron raja ei ollut tarpeeseen nähden riittävä eikä korkea, koska taloudellinen turvavaje on niin suuri.

Eniten vastustusta osakseen sai työntekijäin ryhmähenkivakuutusten verottaminen. Useat lausunnonantajat vastustivat muutosta eniten juuri työntekijäin ryhmähenkivakuutusten osalta. STTK:n mukaan työntekijöiden ryhmähenkivakuutuksilla on tärkeä sosiaalinen poliittinen tehtävä, joka perustuu työ- ja virkasopimukseen. Sen vuoksi näiden vakuutuskorvausten verotto-
muutta ei olisi tullut poistaa. Lisäksi STTK katsoi, että ehdotuksen ei olisi tullut koskea muuta-
kaan puhtaasti riskipohjaisia henkivakuutuksia. Täysin samoilla linjoilla oli Elinkeinoelämän
Keskusliitto, joka korosti ehdotuksen vaikuttavan kaikkiin suomalaisiin työntekijöihin ryhmä-
henkivakuutuksen kautta. EK piti riski-
henkivakuutuksia sosiaalipoliittisesti perusteltuna va-
kuutusmuotona, johon ei liity varainsiirron elementtejä, joten verotuksen kiristymistä tällaisten
korvausten osalta ei nähty kohtuullisena. Myös Veronmaksajain Keskusliitto oli samoilla lin-
joilla, mutta ei tuonut lausunnossaan esille erikseen työntekijäin ryhmähenkivakuutusta vaan
ehdotti kaikkia riski-
henkivakuutuksen perusteella maksettavia vakuutuskorvauksia nykyisessä
laajuudessaan perintöverosta vapaiksi.

EK ja Akava olivat ainoat, jotka toivat lausunnoissaan esille ryhmähenkivakuutusten korvaus-
summat. Molemmat pitivät ryhmähenkivakuutuskorvauksia suhteellisen vaatimattomina, koska
korvaukset eivät nouse korkeimmillaankaan yli 35 000 euron. Heidän mielestään pienestä kor-
vaussummasta huolimatta ryhmähenkivakuutuskorvauksilla on suuri merkitys toimeentulon
välittömässä järjestämisessä. SAK oli ainoa, joka kannatti esitettyä lakiehdotusta muuten kuin
työntekijäin ryhmähenkivakuutusten osalta. SAK:n mielestä perintöveron välttelyyn käytetty-
jen henkivakuutusten verottaminen ei olisi saanut kohdistua työ- ja virkaehtosopimuksissa so-
vittuihin työntekijäin ryhmähenkivakuutuksiin. Ryhmähenkivakuutus ei ole verosuunnittelua
vaan se on puhtaasti riskiperusteinen ja sosiaalipoliittisesti perusteltu vakuutusmuoto. Myös
SAK piti korvauksia suhteellisen pieniä. Lisäksi SAK nosti perusteluissaan esille tärkeän seikan
ryhmähenkivakuutuskorvauksista, jota muut eivät huomioineet. Työntekijöiden ryhmähenkiva-
kuutuskorvaukset ovat vain murto-osan kaikista verovapaista henkivakuutuskorvauksista. Nii-
den osuus on noin 25 miljoona euroa, kun taas muiden verovapaisten vakuutuskorvausten osuus
on 210 miljoona euroa. Tämän vuoksi olisi ollut perusteltua jättää työntekijäin

ryhmähenkivakuutuskorvaukset lakiuudistuksen ulkopuolelle, koska niillä saavutettava fiskaalinen hyöty on äärimmäisen pieni muihin henkivakuutuskorvauksiin verrattuna.

4.2.3 Sijoitusmuotoneutraalisuus

Useissa asiantuntijalausunnoissa otettiin kantaa eri sijoitusmuotojen neutraalisuuteen ja tasapuolisuuteen. Akava piti sijoitusmuotoneutraalisuutta toisarvoisena argumenttina, koska se koskee ainoastaan säästöhenkivakuutuksia, joten Akava vastusti lakiuudistusta sekä riski- että säästöhenkivakuutusten osalta. SAK taas kannatti perintöveropohjan laajentamista, jos kyseessä on henkivakuutuskorvaus, jota käytetään verosuunnitteluun. Verovapauden poisto puoltaa yhdenvertaisuusnäkökulman lisäksi sijoitusmuotoneutraalisuutta, erityisesti silloin kun kyse on säästöhenkivakuutuksista. Säästöhenkivakuutusten myynissä verosuositusta on voitu käyttää markkinointietuna. Sen vuoksi vakuutuskorvausten yhdenmukainen verotus lisäisi tasapuolisuutta ja vähentäisi epätarkoituksen mukaista verosuunnittelua. Ainoastaan SAK kannatti kaikkien verosuunnitteluun käytettyjen henkivakuutuskorvausten, myös riski- ja säästöhenkivakuutusten verottamista, mutta jättäisi kuitenkin esityksen ulkopuolelle ryhmähenkivakuutukset.

Elinkeinoelämän Keskusliitto muuttaisi ehdotusta siten, että se ei koskisi työntekijäin ryhmähenkivakuutuksia eikä muitakaan riskipohjaisia vakuutuksia. Täysin samoilla linjoilla oli STTK, joka piti perusteltuna ehdotettua muutosta juuri säästöhenkivakuutusten osalta. Veronmaksajain Keskusliiton mukaan säästöhenkivakuutusten osittaista verovapautta voitiin pitää kilpailua vääristävänä tekijänä, mutta sijoitusmuotojen tasavertainen kohtelu ei voinut olla peruste kaikkien kuolemanvarakorvausten verotuksen kiristymiseen. Valtiovarainministeriö piti veroedun poistamista aiheellisenä yhdenvertaisuussyistä, koska muuta varallisuutta verotettiin jo täysimääräisesti. Sen vuoksi säästöhenkivakuutusten verotus olikin tärkeää sijoitusmuotoneutraalisuuden kannalta. Ehdotuksen tuli koskea myös puhtaita riski- ja säästöhenkivakuutuksia, koska rajaaminen pelkästään säästöhenkivakuutuksiin olisi voinut olla helposti kierrettävissä.

Veronmaksajain Keskusliitto oli ainoa, joka kommentoi, että vakuutusteknisesti olisi täysin mahdollista erottaa riski- ja säästöhenkivakuutuksen perustella maksettavat kuolemantapauskorvaukset säästöhenkivakuutuksista. Finanssiala kuitenkin sivusi lausunnossaan tätä olettamaa, sillä sen mukaan hallituksen esityksessä ei ollut täsmennetty, miten tätä säädöstä voitaisiin kiertää. Finanssialan mukaan oletettaman perusteena ei ole voitu käyttää sitä, että vakuutusyhtiöt toimisivat lainvastaisesti.

4.2.4 Valtiosääntöoikeudelliset kysymykset

Valtiosääntöoikeuden professori Tuomas Ojanen (2016) toi lausunnoissaan esille tärkeät valtiosääntöoikeudelliset kysymykset, jotka muut lausunnonantajat olivat jättäneet lausuntojensa ulkopuolelle. Vain Finanssiala oli viitannut asiantuntijalausunnossaan Ojasen heille antamaan lausuntoon ja toimittanut sen oman lausuntonsa liitteenä. Tässä tarkastellaan kuitenkin Ojasen omaa, valtiovarainvaliokunnan verojaostolle toimittamaa lausuntoa.

Ojasen mukaan valtiosääntöoikeudelliset kysymykset liittyvät perustuslain 15 §:n omaisuuden suojaan sekä sopimuksen pysyvyyteen. Ojanen uskoi, että osittainen verovapaus on osaltaan edistänyt ja tukenut henkivakuutusten ottamista, ja se on saattanut ratkaisevasti vaikuttaa vakuutussopimusten solmimiseen vakuutuksenottajan näkökulmasta. Lisäksi verovapaudella on voinut olla merkitystä puolison ja lasten toimeentulon turvaan elatuksen menetyksen tilanteissa, joten sillä on liittytöjä perustuslakiin, koska perustuslain 19.2 §:ssä säädetään perustoimeentulon turvasta huoltajan menetyksen perusteella.

Verovapauden poistava sääntely vaikutti myös välillisesti sopijapuolen oikeusasemaan, koska se antaisi vakuutuksenottajille legitiimin perusteen ainakin harkita vakuutuksen edunsaajamääräyksen muuttamista, jotta sen aiheuttamat taloudelliset vaikutukset vähenevät. Ojasen mukaan oli arvioitava ehdotuksen hyväksyttävyyttä ja oikeasuhtaisuutta. Ojanen korostikin, että lakiehdotukselle kyetään hallituksen esityksessä esittämään riittävän hyväksyttäviä perusteita perusoikeusjärjestelmän kannalta.

Ojanen näki epäkohtia ehdotetun sääntelyn kohtuullisuuden ja oikeasuhtaisuuden arvioinnissa, koska sääntelyn vaikutukset kohdistuvat pääosin yksityisiin vakuutuksenottajiin sekä ehdotetut muutokset tulisivat voimaan vuoden 2017 alussa ilman siirtymäjärjestelyjä. Koska vakuutuskorvausten osittainen verovapaus oli ollut voimassa lainsäädännöllisesti melko pitkään, niin oli tämä synnyttänyt perusteltuja odotuksia verovapauden pysyvyydestä.

Lisäksi Ojanen arvioi uudistusta vakuutuksenottajien keskinäisen yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta. Vakuutuksenottajien edellytykset hankkia itse tietoa muutoksista sekä halutessaan reagoida niihin ennen lain voimaantuloa, vaihteli huomattavasti toisistaan. Vakuutuksenottajien välillä nähtiin olevan iän, terveydentilan tai muiden henkilöön liittyvien seikkojen takia huomattavia eroja. Oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmallista olikin, että ehdotettu sääntely asettaisi vakuutuksenottajat toisiinsa nähden eriarvoiseen asemaan, joten sääntely ei ollut ongelmaton perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntelyn kannalta.

Tämän vuoksi Ojanen ehdottikin, että sääntelyyn olisi välttämätöntä lisätä siirtymäaikasäännös, joka antaisi yhtäältä vakuutusyhtiölle riittävästi aikaa tiedottaa asiakkaitaan ehdotetuista muutoksista sekä vakuutuksenottajille mahdollisuuden muuttaa vakuutustensa edunsaajamääräyksiä. Siirtymäaikasäännöstä puolsi myös kuluttajansuojelulliset näkökohdat. Ojasen lisäksi yllättävän harvat lausunnonantajat toivat esille siirtymäaikasäännökset, vaikka lakia esitettiin tulevaksi voimaan heti vuoden 2017 alusta. Siirtymäaika kannattivat Ojasen lisäksi Suomen Yrittäjät, jonka mukaan olisi kohtuullista varata riittävästi aikaa uuteen sääntelyyn sopeutukseksi. Myös Finanssiala nosti siirtymäaikasäännöksen esille, osittain Ojasen heille antaman lausunnon pohjalta. Finanssiala perusteli, että edunsaajamääräysten muuttaminen edellyttää suuren asiakasjoukon tiedottamista sekä lukuisten sopimusten muuttamista. Koska edunsaajamääräyksen muutos oli tehtävä kirjallisesti vakuutusyhtiöön, veisi prosessi aikaa.

4.2.5 Finanssialan lausunnon erityispiirteet

Finanssiala ry edustaa Suomessa toimivia finanssialan toimijoita, kuten henkivakuutusyhtiöitä. Finanssialan lausunto korostikin vahvasti Suomessa toimivien henkivakuutusyhtiöiden näkökulmaa. Tämän vuoksi Finanssialan antama lausunto on huomattavasti kattavampi kuin muut asiantuntijalausunnot. Lausunto sisälsi kuitenkin paljon yhtäläisyyksiä myös muiden asiantuntijoiden kanssa, mutta tämän lisäksi Finanssiala nosti esille seikkoja, joihin muut eivät olleet ottaneet kantaa. Näihin seikkoihin paneudutaan seuraavaksi. Finanssiala vastusti kaikkien vakuutuskorvausten verotusten kiristämistä.

Finanssiala nosti esille lesken aseman, joka heikkeni lakiuudistuksen myötä. Esityksessä oli jäänyt huomioimatta avio-oikeuden mukana tuomat aviovarallisuuden ositusperiaatteet. Kuolinpesän kautta leski voi saada avio-oikeuden nojalla vähintään puolet pesän varallisuudesta osituksessa, jolloin vähemmän omistavalle puolisolle tuleva tasinko on aina verovapaata. Näin ollen lesken saaman vakuutuskorvauksen kiristäminen asettaisi vakuutuskorvauksen eriarvoiseen asemaan muun pesän omaisuuden kanssa. Sen vuoksi Finanssiala piti ehdotusta tämän osalta ristiriitaisena muihin sijoitusmuotoihin nähden. Finanssiala katsoi, että lesken verovapaan osan poistaminen asettaisi säästövakuutukset siten huonompaan asemaan kuin muut sijoitusmuodot, joten tätä voitiin pitää ristiriitaisena sijoitusmuotoneuraalisuuden tavoitteen kanssa.

Lisäksi Finanssiala huomioi lausunnossaan myös vahinkovakuutusyhtiöt, koska lain piiriin kuuluu lähtökohtaisesti kaikki perittävän kuoleman vuoksi henki- tai henkilövakuutuksista maksettavat kertakorvaukset. Verotuksen kiristäminen vaikuttaisi siten myös kuoleman

perusteella maksettaviin kuolemantapauskorvauksiin, jotka voivat liittyä sairauskulu- ja matkustajavakuutuksiin. Verotuksen kiristäminen koskisi myös muita vakuutusmuotoja. Finanssialan mielestä hallituksen esityksessä ei käsitelty tällaisia tuotteita lainkaan, mikä luo vaikutelman, ettei lakiuudistuksen kaikkia ulottuvuuksia ole otettu lainvalmistelussa huomioon.

Finanssiala otti kantaa myös lakiehdotuksen ajoitukseen. Yllättävänä Finanssiala piti esitystä etenkin riskihenkivakuutusten osalta, mutta säästöhenkivakuutusten osalta esitys oli irrallinen ja ennenaikainen, koska hallitusohjelman mukaan eri sijoitusmuotojen verokohtelusta oltiin tekemässä selvitys tulevan vaalikauden aikana. Finanssialan mukaan säästöhenkivakuutusten verokohtelua tulisi arvioida kokonaisuutena eikä irrallisena toimenpiteenä. Näiden epäkohtien vuoksi Finanssiala piti yllätyksellisiä elementtejä sisältävää hallituksen esitystä liian pikaisella aikataululla toteutettuna, mikä ei osaltaan edistänyt laadukkaan ja harkitun lainsäädännön toteuttamista.

Seuraavassa luvussa tutkitaankin tarkemmin juuri henkivakuutusyhtiöitä, jotka olivat edustettuina tässä Finanssialan lausunnossa. Tarkoituksena on selvittää, miten lakiuudistus on todellisuudessa vaikuttanut henkivakuutustoimintaan. Henkivakuutusyhtiöiden asiantuntijahaastattelujen lisäksi aineistona käytetään Finanssivalvonnan henkivakuutusten valvonta-aineistoa sekä Finanssialan julkaisemia vakuutusyhtiöiden tulokatsauksia.

5 LAKIUUDISTUS & HENKIVAKUUTUSTOIMINTA

5.1 Tutkimusaineistot ja haastattelujen toteutus

Tutkimuksen toisen tutkimusongelman tehtävänä on selvittää, miten lakiuudistus on vaikuttanut henkivakuutustoimintaan. Tämän tutkimusongelman kohdalla yhdistellään ja analysoidaan sekä valmista kvantitatiivista että itse kerättyä kvalitatiivista haastatteluaineistoa. Tutkimusaineistona käytetään Finanssivalvonnan julkaisemaa henkivakuutusten valvonta-aineistoa sekä Finanssialan vuosittain julkaisemia vakuutusyhtiöiden tulokatsauksia.

Tutkimuksessa käytetään useamman aineistometodin, haastattelujen sekä valmiin kvalitatiivisen että kvantitatiivisen aineiston yhdistelmää. Tutkimusta voidaanakin kutsua monimetoditutkimukseksi. Monimetoditutkimuksen ideana on saada parempi ymmärrys tutkittavasta aiheesta yhdistelemällä kvalitatiivisesta ja kvantitatiivista aineistoa. Monimetoditutkimuksella on siten mahdollista vastata ainoastaan kvalitatiivisena tai kvantitatiivisena toteutetun tutkimuksen heikkouksiin. Kvantitatiivisilla menetelmillä voidaan siten täydentää kvalitatiivista tutkimusta. (Creswell & Plano Clark 2007, 4–9)

Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus täydentävät toisiaan, eikä niitä ole aina mahdollista erottaa selkeästi toisistaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 136–138) Uuden aiheen tutkimiseen sopii erityisesti kvalitatiivinen tutkimus, sillä se mahdollistaa tutkimuksen edetessä enemmän joustavuutta ja vuorovaikutuksellisuutta. (Brannen 1992, 4–5).

Useamman aineiston ja metodin valinnalla pyritään saamaan tarkka kuvaus tutkittavasta ilmiöstä ja sen vaikutuksista. Monipuoliset aineistot mahdollistavat erilaisten asioiden tarkastelun ja triangulaation, joka puolestaan parantaa tutkimuksen konstruktiovaliditeettiä (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 158). Yhdellä tutkimusmenetelmällä tai yhdenlaisella aineistolla on vaikea saada riittävää kuvaa tutkimuskohteesta, joten sen vuoksi tieteellisissä tutkimuksissa suositaan triangulaatiota. (Eskola & Suoranta 1998, 69).

Tutkimusongelmaan vastaamisen kvalitatiivisena aineistona käytetään asiantuntijahaastatteluja sekä Finanssialan vuosina 2016–2018 julkaisemia vakuutusyhtiöiden tulokatsauksia. Nämä aineistot muodostavat tutkimuksen laadullisen aineiston. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten

käsitteiden luominen. Sisällönanalyysi mahdollistaa olennaisten asioiden löytämisen aineistosta ja käsitteitä yhdistämällä saadaan vastaus esitettyihin tutkimusongelmiin. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 117) Näiden lisäksi tutkimuksessa tehdään kvantitatiivista analyysiä hyödyntäen Finanssivalvonnan julkaisemaa henkivakuutusyhtiöiden toimintaa kuvaavaa valvonta-aineistoa.

Kvantitatiivisella aineistolla sekä Finanssialan vakuutusyhtiöiden tulokatsauksilla pyritään ensisijaisesti varmentamaan ja tukemaan haastatteluissa esille nousseita asioita, jolloin triangulaation periaate toteutuu (Hirsjärvi & Hurme 2008, 31). Sen vuoksi aineistoja käsitellään rinnakkain, jotta tutkimustuloksia voidaan peilata toisiinsa. Valmis aineisto mahdollistaa tutkijan resurssien käyttämisen aineiston analysointiin ja tulkintaan aineiston keräämisen sijaan (Eskola & Suoranta 1998, 119). Sen vuoksi tutkimuksessa keskityttiin erityisesti aihetta tukevan valmiin aineiston löytämiseen.

Tutkimusmenetelmiksi on valittu puolistrukturoitu teemahaastattelu henkivakuutusyhtiön asiantuntijoille sekä kvantitatiivinen valmiin aineiston analyysi. Haastattelut ovat tämän tutkimuksen primaariaineistoa, koska ne hankitaan vain tätä tutkimusta varten. Haastattelu sopii tutkimusmenetelmäksi hyvin, koska lakiuudistuksen vuoksi aihetta on tutkittu vähän. Teemahaastattelu on luonteeltaan keskustelunomainen ja se etenee valittujen teemojen sisällä. Teemat ja aihepiirit ovatkin etukäteen haastateltavien tiedossa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47-48)

Finanssivalvonta julkaisee vuosittain henkivakuutusyhtiöiden toimintaa kuvaavaa valvontatietoa. Finanssivalvonta tilastoi henkivakuutusyhtiöiden tilinpäätöstiedot sekä vakavaraisuus- ja kannattavuustietoja. (Finanssivalvonta 2020) Finanssivalvonnan valmis aineisto on tutkimuksen sekundaariaineistoa. Lisäksi valmiina sekundaariaineistona käytetään Finanssialan vuosittain julkaisemia vakuutusyhtiöiden tulokatsauksia.

Finanssivalvonnan henkivakuutusaineistosta tarkasteluun valittiin markkinaosuudeltaan viisi suurinta henkivakuutusyhtiötä eli OP, Nordea, Mandatum, LähiTapiola ja Fennia. Kvantitatiivista analyysiä varten Finanssivalvonnan tilastoista valittiin ainoastaan riski- ja säästöhenki- eli sijoitusvakuutukset sekä työntekijäin ryhmähenkivakuutus. Näitä aineistoja tarkasteltiin saatavilla olevan aineiston mukaisesti kaksi vuotta ennen lakiuudistusta sekä kaksi vuotta lakiuudistuksen käytännön soveltamisen jälkeen. Tämän kvantitatiivisen analyysin tukena käytetään Finanssialan vuosittain julkaisemia vakuutusyhtiöiden tulokatsauksia.

Kvantitatiivinen aineisto kerättiin Finanssivalvonnan ylläpitämistä tilastoista, joihin on kerätty henkivakuutusyhtiöiden toimintaa kuvaavaa valvonta-aineistoa. Finanssivalvonnan xlx-muotoisesta aineistosta suodatettiin edellä mainittujen henkivakuutusyhtiöiden riski-, säästö- ja työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta maksettujen korvausten eli vakuutus sopimuksista aiheutuneiden suoritusten määrä sekä maksutulo euroissa vuosilta 2016–2018.

Tämän lisäksi aineistoksi valittiin kotimaisen henkivakuutuksen maksutulo ja maksetut korvaukset vuosilta 2017–2019. Aineistot vuodelta 2019 oli saatavilla kolmanteen kvartaaliin saakka. Maksutulo ja korvaukset perustuvat suomalaisten henkivakuutusyhtiöiden kvartaaleittain raportoimiin ensivakuutuksen volyymitietoihin, ja ne on esitetty vakuutusluokittain (Finanssivalvonta 2020). Näin ollen kotimaisen henkivakuutuksen maksutulon ja maksettujen korvausten vuosittaista määrää tutkimalla oli mahdollista havainnoida koko henkivakuutus alaa eli kaikkia suomalaisia henkivakuutusyhtiöitä.

Suodatettu tieto koostettiin pylväskuvioksi havainnointia ja analyysin tekoa varten. Tämä on tyypillistä kuvailevalle tilastotieteelle. Tutkimukselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti aineisto saatiin näin mahdollisimman kuvailevaan muotoon, jotta saatua informaatiota oli helppo tulkita analyysin tekemisen toisessa vaiheessa.

Henkivakuutuksen markkinaosuutta voidaan mitata sekä maksutulolla että vakuutussäästöillä. Kolme suurinta yhtiötä hallitsevat markkinoita molemmilla mittareilla. Finanssialan vuoden 2018 vakuutusyhtiöiden tulokatsauksen mukaan OP-Henkivakuutus, Nordea Henkivakuutus ja Mandatum Life ovat suurimmat yhtiöt maksutulolla mitattuna. Vakuutussäästöillä mitattuna Nordea Henkivakuutus nousee selvästi OP-Henkivakuutusta suuremmaksi. (Finanssiala 2018b)

Tässä tutkimuksessa haastateltiin kolmea eri kokoluokan henkivakuutusyhtiötä. Haastateltaviksi henkiyhtiöiksi valittiin LähiTapiola Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö, Nordea Henkivakuutus Suomi Oy ja OP-Henkivakuutus Oy. OP-Henkivakuutus Oy on Suomen suurin henkivakuutusyhtiö maksutuloilla mitattuna. OP-Henkivakuutuksen markkinaosuus ensivakuutuksesta on 26,4 prosenttia. Kauas ei jää Nordea Henkivakuutus Suomi Oy, sillä sen markkinaosuus ensivakuutuksesta on 25,7 prosenttia. Kolmas tutkimukseen valittu yhtiö on LähiTapiola Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö, joka on Suomen neljänneksi suurin henkivakuutusyhtiö 10,4 prosentin markkinaosuudella. (Finanssiala 2018b)

Tutkimukseen valittiin tarkoituksella kaksi suurinta henkivakuutusyhtiötä eli OP-Henkivakuutus ja Nordea Henkivakuutus. Näiden lisäksi tutkimuksessa oli vertailun vuoksi yksi pienempi

henkiyhtiö eli LähiTapiola, joka panostaa erityisesti riskihenkivakuuttamiseen. Tarkoituksena oli selvittää, vaikuttaako henkiyhtiön koko tai mahdollinen pankkitausta tutkittavaan aiheeseen.

Tutkimuksen haastateltavien valinnassa on tärkeää tavoittaa sellaiset henkilöt, joilla on kokemusta tai tietoa tutkimusaiheesta. (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 30). LähiTapiolan Henkiyhtiöstä haastateltiin riskivakuuttamisen johtaja Veera Lammia. Lammi vastaa yhtiössä riskivakuuttamisen kokonaisuudesta. Lammi oli hyvin tietoinen lakiuudistuksesta, sillä hän oli vastannut yhtiössä perintöverolakiuudistuksen läpivientiprosessista. Nordea Henkivakuutuksesta haastateltiin tuotekehitysjohtaja Kari Pulkista. OP-Henkivakuutuksesta haastateltiin Business Developer Petra Lappalaista, joka työskentelee henkivakuutustuotteiden ja -palveluiden kehittäjänä.

Haastatteluja varten oli valmisteltu suuntaa antava haastattelukysymysrunko. Pelkistetty versio kysymysrungosta lähetettiin haastateltaville etukäteen, jotta voitiin varmistua haastateltavien sopivuudesta. Haastatteluissa keskustelu liikkui vapaasti aiheen ympärillä. Joidenkin kysymysten vastaukset saattoivat sisältyä jo aikaisemman kysymyksen vastaukseen, joten samoja kysymyksiä ei toistettu enää uudelleen. Toisaalta samoihin kysymyksiin saatettiin palata myöhemmin haastattelun edetessä, mikäli oli tarvetta saada lisätietoa. Vaikka haastattelukysymykset olivat pääosin ennalta määriteltä, niin haastatteluissa tuli puheeksi myös haastattelun ulkopuolisia aiheita, esimerkiksi muita lakiuudistuksia. Haastatteluissa käytetty haastattelukysymysrunko on tämän tutkimusraportin liitteenä.

Haastattelut toteutettiin LähiTapiolalle 19.12.2019, Nordealle 10.1.2020 ja OP:lle 17.1.2020. Alustava haastattelukysymysrunko lähetettiin haastateltaville etukäteen sähköpostilla. Alustavalla haastattelukysymysrungolla oli tarkoitus varmistua siitä, että haastateltavat tietävät riittävästi tutkittavasta aiheesta ja ovat oikeita henkilöitä osallistumaan haastatteluun.

Haastattelut kestivät 34–46 minuuttia, ja ne toteutettiin kunkin haastateltavan henkiyhtiön pääkonttorissa. Haastattelut äänitettiin varmuuden vuoksi kahdella eri laitteella. Tämän jälkeen haastattelut muutettiin litteroimalla tekstimuotoon analyysin tekoa varten. Analyysin tarkoituksena oli selvittää perintöverolakiuudistuksen vaikutusta ja merkitystä henkivakuutusyhtiöissä. Haastatteleamalla kolmea henkivakuutusyhtiön asiantuntijaa pyrittiin saamaan vastauksia siihen, mitä lakiuudistus oli vaatinut henkivakuutusyhtiöiden käytännön toiminnassa sekä miten lakiuudistus on vaikuttanut henkivakuutustoimintaan erityisesti henkivakuutusten myynnin näkökulmasta.

Laadullisessa analyysissä on yleensä kaksi vaihetta, joita ovat havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen (Alasuutari 1999, 39). Tässä tutkimuksessa aineiston analyysissä käytettiin hyväksi erityisesti teemoittelua sekä tyypittelyä, koska niitä käytetään usein haastatteluaineiston analysointimenetelmänä. Tyypittelyssä olennaisia seikkoja poimitaan aineistosta, mutta samankaltaiset asiat kerätään omiksi ryhmikseen. Sisällönanalyysille tyypillisessä teemoittelussa taas litteroidusta haastatteluaineistosta sekä muusta aineistosta poimitaan ja erotellaan tutkimusongelmien kannalta keskeisimmät asiat. (Eskola & Suoranta 1998, 175–182) Haastatteluja tarkasteltiin yhdessä Finanssivalvonnan sekä Finanssialan valmiin aineiston kanssa, jotta voitiin tutkia myös niiden välistä yhteyttä. Tämän vuoksi tutkimuksessa käytettiin myös kvantitatiivista analyysiä. Muilla aineistoilla pyrittiin ensisijaisesti tukemaan ja varmentamaan haastatteluissa esille nousseita asioita.

Kaikki haastateltavat henkivakuutusyhtiöt eli OP, Nordea ja LähiTapiola tarjoavat riskivakuuttamisen sekä säästämisen tuotteita, jotka ovatkin tämän tutkimuksen keskiössä.

5.2 Tyypillisimmät henkivakuutuksenottajat

Haastattelujen aluksi tutkimusta taustoitettiin tiedustelemalla henkivakuutusyhtiöiden asiantuntijoilta yhtiöiden tarjoamien henkivakuutustuotteiden sisältöä sekä eroavaisuuksia ja tyypillisiä henkivakuutuksenottajia. Taustoittavat kysymykset muodostuivat tässä tutkimuksessa äärimmäisen tärkeiksi, koska lakiuudistus vaikutti henkivakuutustuotteisiin eri tavalla. Myös tyypillisimmät asiakkaat eri henkivakuutustuotteiden välillä vaihteli merkittävästi.

Kari Pulkkinen kertoi Nordea Henkivakuutuksen asiakaskunnasta, että tyypillisimmät riskihenkivakuutuksen ottajat ovat alle 40-vuotiaita, joilla perheen toimeentulo on riippuvainen vakuutetusta henkilöstä. Säästöhenkivakuutuksenottajat ovat selkeästi iäkkäämpiä, tyypillisesti noin 60-vuotiaita. Säästöhenkivakuutuksenottajat alkavat miettiä vaihtoehtoja, kenelle hankittu varallisuus on tarkoitus siirtää kuoleman jälkeen. Nordeassa henkivakuutuksenottajien tarpeet siis vaihtelevat riippuen tuotteesta, sillä säästö- ja riskihenkivakuutus otetaan selkeästi erilaista elämäntilannetta varten.

Sama aihe nousee esille muissakin haastatteluissa. LähiTapiolan Veera Lammi korostaa, että riskihenkivakuutus kannattaa hankkia nuorena noin 25–45-vuotiaana. Riskihenkivakuutus on hyvä hankkia heti, kun alkaa syntyä taloudellisen turvan tarvetta. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi asuntolainan ottaminen tai perheen perustaminen. Kaikista tyypillisimmät

riskihenkivakuutusasiakkaat ovatkin lapsiperheitä. Riskihenkivakuutus on ennen kaikkea perheen tai läheisten taloudellista turvaa. Lammin mukaan tyypillisimmät säästöhenkivakuutuksenottajat ovat iäkkäämpiä. Iäkkäämmillä alkaa kertyä varallisuutta säästöön, koska heillä ei ole enää niin suuria taloudellisia vastuita perheestä tai asuntolainasta. Silloin tyypillisemmin aloitetaan säästää pieniä summia säännöllisesti tai tehdään suurempia kertasuorituksia sijoitusvakuutuksiin.

Nordean ja LähiTapiolan haastatteluissa aihetta käsiteltiin ainoastaan yksityishenkilön kannalta. OP-Henkivakuutuksen Petra Lappalaisen kanssa keskustelimme aiheesta laajemmin, sillä esille nousivat myös yritystoimintaan liittyvät henkivakuutukset.

Lappalainen kertoi OP-Henkivakuutuksen olevan osa kokonaisen palvelun finanssitaloa eli OP-ryhmää. OP pyrkii tarjoamaan asiakkailleen laajasti kaikki eri finanssitavaratalon palvelut, joten asiakkaalle etsitään parasta kokonaisratkaisua. OP tarjoaa sijoitussidonnaisia säästöhenki- ja sijoitusvakuutuksia. OP-Henkivakuutus tarjoaa riskihenkivakuutuksia sekä yrityksille että henkilöasiakkaille. Merkittävä riskihenkivakuutustuote on lainaturvavakuutukset asuntolainanottajille.

Lappalaisen mukaan tyypillisin henkivakuutuksenottaja vaihtelee tuotteesta tai kohderyhmästä riippuen. Riskivakuutuksenottajat ovat tyypillisimmin työikäisiä, joilla on vastuita lapsista, iso asuntolaina tai puoliso, jonka taloudellista tulevaisuutta halutaan turvata. Myös OP:lla sijoitusvakuutustenottajissa painottuu iäkkäämmät henkilöt. Sijoitusvakuutus hankitaan tyypillisemmin elämäntilanteessa, jolloin vakuutuksenottajilla on jo varallisuutta ja ylimääräistä jää säästämistä varten. Säästö- ja sijoitusvakuutustenottajissa on paljon asiakkaita, jotka miettivät jo jäämistösuunnittelua.

Lappalainen tunnisti henkivakuutuksenottajissa myös erityisryhmän. Osa hankkii riskihenkivakuutuksen puhtaasti perintöveroihin varautumista varten. Perittävä omaisuus voi olla suuri ja vaikeasti realisoitavissa, joten perintöveroihin voi olla syytä varautua riskihenkivakuutuksella. Usein perittävänä omaisuutena tällaisissa tilanteissa on esimerkiksi perintökiinteistöt tai yritykset, joista ei välttämättä haluta edes luopua. Lappalainen nosti esille myös yritystoimintaan liittyvät riskit sekä yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi hankittavat riskihenkivakuutukset.

5.3 Lakiuudistukseen valmistautuminen

Toimialalla tehdään edunvalvontaa ja lakiuudistuksiin vaikutetaan usein edunvalvojan kautta. Finanssialalla edunvalvojana toimii Finanssiala ry. Nordea ja LähiTapiola olivatkin osaltaan vaikuttamassa lakiuudistukseen Finanssialan kautta. Myös OP oli mukana Finanssialan edunvalvonnassa lakiuudistuksen alkuvaiheessa. Tässä tutkimuksessa on aikaisemmin analysoitu Finanssialan lausunnon erityispiirteitä. Finanssialan lausunto tukee tehtyjä haastatteluja, joten Finanssialan antama lausunto edustaa vahvasti henkivakuutusyhtiöiden kantaa.

Lammi kertoi, että yhtiön tasolla haluttiin lainsäädäntövaiheessa vaikuttaa ja tuotiin aktiivisesti esille, että olisi ollut järkevää yhdenmukaistaa sijoitustuotteiden verotusta, mutta jättää verotuki riskihenkivakuuttamiseen. Lammin mielestä oli erityisen ikävää, että yhteiskunnan kannalta positiiviselta varautumiselta veroedut poistettiin eikä suomalaisia enää kannusteta omaehtoiseen varautumiseen, vaikka yhteiskunnan tuki on todistetusti riittämätöntä. Lammi painotti, että yhteiskunnan olisi tullut kannustaa suomalaisia varautumaan itse, joten veroetu entisen suuruisena olisi tullut jättää voimaan. Veroedun poistaminen antoi kuvan, että yhteiskunta ei halua tukea omaehtoista varautumista, jota Lammi piti erityisen harmillisena viestinä. Aluksi henkiyhtiöissä oltiinkin huolissaan, että veroedun poistaminen antaa valtiovallalta väärän viestin, ettei omaehtoiseen varautumiseen haluta kannustaa. Lammi totesi jo tässä vaiheessa, että huoli riskivakuuttamisen osalta oli täysin turha.

Lappalainen kertoi, että OP oli aluksi mukana Finanssialan yhteisessä edunvalvonnassa, kun tätä lakia säädettiin. OP-ryhmä kuitenkin erosi Finanssialan edunvalvonnasta syyskuussa 2016, joten tämän jälkeen edunvalvontaa tehtiin ja kommentteja annettiin itsenäisesti. OP:ssa lakiuudistusta ei nähty lainkaan yllättävänä, sillä aiheesta käytiin paljon keskustelua mediassa. Lappalainen korosti, että henkivakuutusala on toimialana ollut sellainen, että muutoksia on tapahtunut viime aikoina jatkuvasti.

Jokaisessa haastattelussa tuli esille, että yhtiöt olisivat nähneet luontevana vaihtoehtona jättää riskihenkivakuutukset lakiuudistuksen ulkopuolelle. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan pitänyt yllättävänä, että lakiuudistus tapahtui säästöhenkivakuutusten osalta. Yhtiöissä ymmärrettiin, että säästöhenkivakuutukselle haettiin veroneutraalia kohtelua. Lammin mukaan muutos oli tältä osin täysin odotettavissa. Myös Lappalainen kommentoi, että lakiuudistuksen tavoitteena oli juuri eri sijoitusmuotojen veroneutraalius. Tämän vuoksi lakiuudistusta ei voitu pitää

mitenkään yllättävänä, vaikka henkiyhtiöt yrittivät viimeiseen asti vastustaa lakiuudistusta toteutumasta riskihenkivakuutusten osalta.

Kaikissa haastatteluissa nousi esille, että henkiyhtiöillä on velvoite kertoa vakuutuksen vero-kohtelusta. Koska verotus on olennainen ja läpikäytävä asia henkivakuutusten myynnin yhteydessä, vaati lakiuudistus kaikissa yhtiöissä myynti- ja asiakaspalveluhenkilöstön kouluttamista verouudistukseen liittyen.

Lammi kertoi muutoksen olleen sen verran yksinkertainen, että LähiTapiolassa lakiuudistuksesta selvittiin helpolla. Pääsääntöisesti myyntiesitteet päivitettiin ja asiakasrajapinta koulutettiin. Nordeassa asiakasrajapintaa koulutettiin ottamaan edunsaajamääräykset aina huomioon sekä kertomaan asiakkaille lakiuudistuksesta. Pulkkinen mainitsi, että uusmyynnissä kerrottiin tilanteen muuttuvan niin, ettei jatkossa veroetua ole, joten muutos oli siten hyvin yksinkertainen. Myös OP:ssa kaikki materiaalit päivitettiin sisäisiä ohjeistuksia ja koulutusmateriaaleja myöten vastaamaan lakiuudistusta.

LähiTapiolassa ainut järjestelmämuutos liittyi kuolemantapauskorvausten korvauspäätöksiin, joiden yhteydessä kerrotaan edunsaajille verotuksesta. Muiden yhtiöiden korvauspäätökset eivät tulleet puheeksi. LähiTapiolassa korvauspäätökset muuttuivat lakiuudistuksen voimaantulua niin, että niissä kerrottiin korvaussumman olevan kokonaisuudessaan perintöveronalaista. Aikaisemmin oli kerrottu verovapaan osuuden suuruus. Tämän lisäksi lakiuudistus näkyi LähiTapiolassa asiakasmyyntimateriaalien päivityksenä sekä asiakkaiden kertaluonteisena tiedottamisena.

Nordea tiedotti asiakkaitaan heti keväällä 2017, mutta LähiTapiola ajoitti tiedottamisen vasta vuoden 2018 vaihteeseen. OP:n haastattelussa ajoitus ei tullut puheeksi. Pulkkinen kertoi, että Nordean myyntimateriaalit uusittiin heti, kun tieto lakiuudistuksesta saatiin. Hänen mukaansa nähtiin tarpeelliseksi päivittää materiaalit heti ajantasaisiksi, joten yhtiössä reagoitiin välittömästi. Nordean myyntimateriaaleissa mainittiin siten siirtymäaikasäännökset.

Pulkkinen kertoi, että Nordea tiedotti asiakkaita mahdollisimman nopeasti, jotta heillä on mahdollisuus reagoida ennen lakiuudistuksen voimaantuloa. Koska Nordeassa on iso vakuutus-kanta, lähetettiin tiedotteet porrastetusti kaikille säästöhenkivakuutusasiakkaille. Tiedottaminen hoidettiin perinteisellä kirjepostilla, koska Nordeassa säästöhenkivakuutuksen ottaneet asiakkaat ovat iäkkäämpiä, arvioitiin kirjeen soveltuvan tiedottamiseen paremmin. Nordea tiedotti asiakkaitaan myös verkkosivuillaan. Pulkkinen korosti, että edunsaajamääräystä pidettiin

muutenkin laajasti esillä sekä uusien asiakkaiden että jo olemassa olevien asiakkaiden kanssa, ja asiakaspalvelijat ohjeistettiin käymään edunsaajamääräys aina läpi.

LähiTapiola tiedotti asiakkaitaan vasta lain siirtymäajan loppupuolella. Lammi kertoi, että kaikkiin asiakkaisiin oltiin yhteydessä kirjeellä vuoden 2017 lopussa. Tarkoituksena oli kertoa pääviesti, että lakiuudistus tulee, joten asiakkaita kehoitettiin tarkistamaan edunsaajamääräyksen ajantasaisuus. Syy miksi tiedottaminen ajoitettiin vuoden 2017 loppuun oli, että riskihenkivakuutusasiakkaille ei haluttu aiheuttaa turhaa huolta. Lammi korosti, että riskihenkivakuutus on ennen kaikkea läheisten turvaksi otettu eikä verotuksella ole merkitystä. LähiTapiola tiedotti asiakkaitaan siis vasta, kun laki oli tulossa voimaan. Lammi perusteli tiedottamisen aikataulua, että asiakkaiden tulee hoidettua asia välittömästi eikä jäädä odottamaan lain voimaantuloa.

LähiTapiolan verkkosivuilla lanseerattiin oman vakuutusturvan riittävyyden kartoituspalvelu. Asiakkaille tarjottiin mahdollisuus tarkistaa oman henkivakuutusturvan riittävyys digitaalisessa palvelussa. Lammi kertoi, että todella moni asiakas kävi kartoittamassa turvansa riittävyyden eikä tehnyt henkivakuutukselleen mitään muutoksia. Lammin mukaan lakiuudistus toimi hyvänä herätteenä vakuutusturvan riittävyyden tarkistamisessa.

LähiTapiolassa tietyt erityisryhmät saivat henkilökohtaisen kontaktoinnin. Osa näistä oli Private Banking-asiakkaita. LähiTapiolassa tunnistettiin, että heillä saattoi olla verosuunnittelunäkökulma säästöhenkivakuutuksessaan. Lisäksi viestinnässä huomioitiin erityisryhmänä henkilöt, joilla oli säästöhenkivakuutuksen edunsaajana puoliso. Heillä oli todennäköisesti suurin tarve muuttaa edunsaajamääräystä. Lammi kertoi, että aikaisemmin on ollut järkevää olla edunsaajamääräys eikä vakuutetulla ole välttämättä ollut syytä laittaa korvauksensaajaksi kuolinpesää. Lakiuudistuksen voimaantultua saattoi olla tilanteita, joissa edunsaajaksi oli järkevää laittaa kuolinpesä, jotta leski voi saada osan korvauksesta tasinkona. Tavoitteena LähiTapiolassa oli tunnistaa tällaiset tilanteet, mutta perintöveroneuvontaa ei annettu. Asiakkaiden kanssa haluttiin ennen kaikkea käydä läpi edunsaajamääräyksen ajantasaisuus.

OP-Henkivakuutus hyödynsi tiedottamisessa OP-ryhmän omia sisältökanavia. OP julkaisi esimerkiksi OP Median kautta artikkeleita lakiuudistukseen liittyen. Tämän lisäksi sisältökanavilta löytyi asiakkaille rautalankaohjeistuksia tilanteista, joissa lakiuudistus kannatti huomioida. Lappalainen kertoi, että uusmyynnissä OP tiedotti asiakkaitaan aktiivisesti heti, vaikka verolainsäädäntö ei ollut vielä voimassa.

Lappalaisen mukaan varainhoitoasiakkaiden omat yhteyshenkilöt ottivat yhteyttä asiakkaisiin, joihin lakiuudistuksella saattoi olla suuri vaikutus, ja uudistusta käytiin läpi. OP järjestää asiakkailleen myös asiakastilaisuuksia ajankohtaisista aiheista. Sen vuoksi OP järjestikin varainhoitoasiakkaille tähän lakiuudistukseen liittyviä asiakastilaisuuksia.

Lappalainen korosti, että vaikka henkivakuutuslalla muutosten tahti on kiivas, ovat lakiuudistukset hyviä paikkoja viestiä asiakkaille ja olla heihin yhteydessä. Yhtiöt saavat mahdollisuuden viestiä tärkeistä perusasioista. *”Ylipäänsäkin henkivakuutuksissa ja etenkin riskihenkivakuutuksissa, edunsaajamääräys on se koko vakuutuksen tärkein asia”*, kiteyttää Lappalainen.

Henkiyhtiöissä lakiuudistuksen ei odotettu vaikuttavan riskihenkivakuuttamiseen. Pulkkinen kertoi, että henkivakuutustuotteiden välillä on selkeä kahtiajako eikä lakiuudistuksen oletettu vaikuttavan riskihenkivakuuttamiseen, mutta säästöhenkivakuutuksiin kylläkin. Lammi painotti, että LähiTapiolassa lakiuudistusta ei pidetty kovin merkittävänä, sillä veroargumentteja ei ollut käytetty myyntiargumentteina aikaisemminkaan. LähiTapiolassa verotus ei ole ollut myyntiargumentti, vaan asiakkaalle on aina haettu oikeaa ratkaisua, joten verotus tulee siinä sivussa. Asiakkailla on tiedossa, että verotus voi muuttua. Lammi kuitenkin uskoi, että säästöhenkivakuutuksia on otettu verosuunnittelumielessä.

Aihe nousi esille myös OP:n haastattelussa, sillä Lappalainen myönsi, että lakiuudistuksella oletettiin olevan vaikutusta juuri sijoitusvakuutusten kysyntään. OP:lla ennakoitiin, että lakiuudistus voi vaikuttaa jonkin verran sijoitusvakuutuksiin. Lappalainen ei kuitenkaan usko, että yksin perintö- ja lahjaverolain uudistaminen on vaikuttanut suoraan henkivakuutustuotteiden kysyntään, sillä alalla tapahtuu paljon muutakin. Lappalainen korosti, että tietynlainen epävarmuuden tila siitä, mikä verokohtelu henkivakuutusten osalta tuli olemaan, vaikutti varmasti kaikkein eniten. Seuraavassa alaluvussa pyritään löytämään vastauksia siihen, miten lakiuudistus todellisuudessa näkyi henkivakuutustoiminnassa, ja vaikuttiko se yhtiöiden odottamalla tavalla.

5.4 Vaikutus henkivakuutustoimintaan

Lakiuudistuksen vaikutusta arvioidaan haastatteluissa sekä valmiissa aineistoissa esille nousseiden asioiden perusteella teemoittain. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan asiakkaiden yhteydenottoa ja edunsaajamuutoksia. Toisessa alaluvussa käydään läpi lakiuudistuksen vaikutusta henkivakuutusten myynnin argumentteihin. Kolmas alaluku keskittyy voimassa olevan

vakuutuskannan tarkasteluun. Neljännessä ja viidennessä alaluvussa haastattelujen tukena käytetään itse koostettua kvantitatiivista aineistoa arvioiden lakiuudistuksen vaikutusta maksutuloon ja maksettuihin korvauksiin. Tarkastelussa ovat säästö-, riski- ja työntekijäin ryhmähenkivakuutukset. Viimeinen alaluku keskittyy vaihtoehtoisiin tuotteisiin henkivakuutusten tarjoamisen sijaan.

5.4.1 Edunsaajamuutokset

Jokaisessa tarkasteltavassa henkivakuutusyhtiössä varauduttiin asiakkaiden yhteydenottoihin lakiuudistuksesta tiedottamisen jälkeen. Yhteydenotot jäivät kuitenkin jokaisessa yhtiössä odotettua vähäisemmäksi. Lammi kertoi, että yhteydenottoja tuli jonkin verran. Pääsääntöisesti yhteydenotot liittyvät säästöhenkivakuutuksiin ja edunsaajamuutoksiin liittyviin kysymyksiin. Lammin mukaan asiakkaat usein kaipaavat, että he saavat mahdollisuuden keskustella muutoksista asiantuntijan kanssa. Edunsaajamuutoksista kyseltiin ja niitä tehtiin erityisesti säästöhenkivakuutusten osalta. Yhteyttä ottivat erityisesti asiakkaat, joilla saattoi olla perusteltu tarve muuttaa edunsaajamääräystä. Vastaavasti kyselyt riski- ja eläkevakuutuksiin liittyen oli vähäisiä eikä edunsaajamuutoksissa nähty mitään piikkiä.

Lakiuudistus vaikutti LähiTapiolassa siihen, että oletuksena säästöhenkivakuutuksen edunsaajaksi on kuolinpesä. Aikaisemmin edunsaajaksi suositeltiin henkilöä, jolle korvauksen haluttiin menevän. Lammi painotti, että vaikka oletus muuttui, niin edelleen on tietenkin mahdollista määritellä edunsaajaksi se, kenen hyväksi korvauksen halutaan menevän. Suosituksen taustalla on, että edunsaajaksi voi olla järkevää laittaa kuolinpesä, niin leski voi saada osan korvauksesta tasinkona.

Pulkkinen kertoi odottaneensa huomattavasti enemmän palautetta ja yhteydenottoja, mutta Nordean Henkivakuutukseen niitä kantautui yllättävän vähän. Alueellisia eroja oli kuitenkin havaittavissa, sillä joissakin konttoreissa lakiuudistus työllisti muita enemmän. Pulkkinen kertoi yllättyneenä, että asiakaskäyttäytyminen oli samanlaista uusimman säästö- ja sijoitusvakuutukseen liittyvän verolakiuudistuksen kohdalla, joka tuli voimaan vuoden 2020 alusta. Yhteydenottoja tuli vähän myös tähän lakiuudistukseen liittyen, vaikka koko vakuutuskantaan oltiin yhteydessä.

Aikaisemmin yksi sijoitusvakuutusten eduista oli ollut se, että säästäjä oli saanut nostaa vakuutuksesta säästämäänsä pääomaa ilman veroseuraamuksia. Tämä etu sijoitusvakuutuksista

poistui vuoden 2020 alusta. (Veronmaksajat 2020) On syytä huomata jo tässä vaiheessa, että edellä mainitulla lakiuudistuksella on vaikutusta tutkittavaan aiheeseen.

Lappalainen kertoi, että OP:ssa asiakkaiden yhteydenotot lisääntyivät jonkin verran, mutta ei kovin merkittävästi. Lappalainen epäili, että OP:lla on erikseen valveutuneet asiakkaat, jotka ovat itse aktiivisesti yhteydessä muutostilanteissa. Lappalainen arveli, että sellaiset henkilöt, joilla on paljon varallisuutta ja henkivakuutuksista sijoitusvakuutuksia on käytetty osana perintösunnittelua, ottivat herkemmin yhteyttä.

Lappalainen painotti, että edunsaajamääräys on vakuutuksen tärkein asia, ja se katsotaan aina yksilöllisesti. Tärkeintä on tunnistaa vakuutuksen tarve ja se, miten edunjättäjä haluaa ohjata korvausta eteenpäin. ”*Edunsaajamääräystä pitäisi muistaa päivittää elämäntilanteen mukaan, mutta valitettava tosiasia on, että suurin osa ihmisistä ottaa henkivakuutuksen ja unohtaa sen*”, harmittelee Lappalainen. Lakiuudistukset ovatkin ajankohtainen hetki tarkistaa, että vakuutus- turvan mitoitus on oikein ja edunsaajamääräys ajan tasalla.

5.4.2 Myynnin argumentit

Lakiuudistus vaikutti erityisesti säästöhenkivakuutuksiin. Nordean Pulkkinen myönsi, että myyntipuhe meni uusiksi säästöhenkivakuutusten osalta. Veroetu oli ollut helppo myyntiargumentti. Tämän näkemyksen toi esille myös Lappalainen. Osana jäämistösunnittelua veroasia on ollut merkittävä. Verotus on ollut helppo argumentti käytännön myyntityössä. Riskivakuutamisessa verotusta ei ole käytetty myyntiargumenttina, vaikka verokäytäntö onkin aina myyntitilanteessa kerrottava.

Lappalaisen mukaan myynti ei enää rakennu niin vahvasti veroetujen varaan. Hän korosti, että riski- ja sijoitusvakuutukset ovat relevantteja ja tärkeä osa pitkäaikaista varautumista. Edelleen on löydettävissä hyviä myyntiargumentteja. Lakiuudistus osoitti, että henkivakuutustoimialalla tuotteiden kilpailuetua ja argumentaatiota ei ole saatavilla niin helpolla kuin ennen eikä argumentaatiota tule rakentaa yksin verokohtelun varaan. Henkivakuutus tuotteet ovat kuitenkin ajankohtaisia. Nykyisin varautumisessa korostuu elämäntilanteiden muutokset ja pitkäikäisyys. Myynnissä onkin huomioitava kokonaisuus ja muuttuva maailma. Lappalaisen esille nostamat riskit ovat tärkeitä myös henkivakuutusten kannalta.

Vastaavasti LähiTapiolassa lakiuudistuksella ei ollut lainkaan vaikutusta myynnin argumentteihin, sillä yhtiössä ei ole myyty riski- tai säästöhenkivakuutuksia koskaan verokärjellä tai asiaa korostaen. Lammi uskoi, että säästöhenkivakuutuksia on tehty

perintösuunnittelumielessä, mutta tällaisten asiakkaiden osuus ei ole kovin suuri, sillä se ei missään luvuissa näkynyt. Näin ollen lakiuudistuksella ei ole ollut heikentävää vaikutusta LähiTapiolan myynnin kehitykseen.

Henkiyhtiöissä oltiin huolissaan lakiuudistuksen antamasta viestistä vapaaehtoisen varautumisen tarpeellisuudesta. Lammi kertoo helpottuneena, että huoli oli turha. Mitään sen suuntaista ilmiötä ei ole ollut havaittavissa, että asiakkaat olisivat huolissaan verotuksen vaikutuksesta tai eivät pitäisi henkivakuuttamista enää tärkeänä tai järkevänä. Tätä Lammi piti erityisen positiivisena asiana. Lammi korosti, että verotuksen muuttuminen ei muuttanut henkivakuutuksen perusideaa eli taloudellisen turvan tarvetta, joten on luonnollista, ettei henkivakuutusten myynnissä tapahtunut havaittavaa muutosta. Päinvastoin Lammin mukaan sekä riski- että säästöhenkivakuutusten myynti on ollut LähiTapiolassa kasvussa.

Näissä kommentteissa korostuu LähiTapiolan asema Suomen johtavana riskihenkivakuuttajana. LähiTapiola on markkinajohtaja riskihenkivakuuttamisessa. Koska LähiTapiolan painopiste on riskivakuutuksissa, ei lakiuudistuksella nähty olevan vaikutusta. Säästöhenkivakuuttamisen osuus ei ole suhteessa niin suuri, joten laskua ei näkynyt. Lammi arveli, että lakiuudistus on vaikuttanut säästöhenkivakuutuksiin painottuneilla kilpailijoilla enemmän.

5.4.3 Voimassa oleva vakuutuskanta

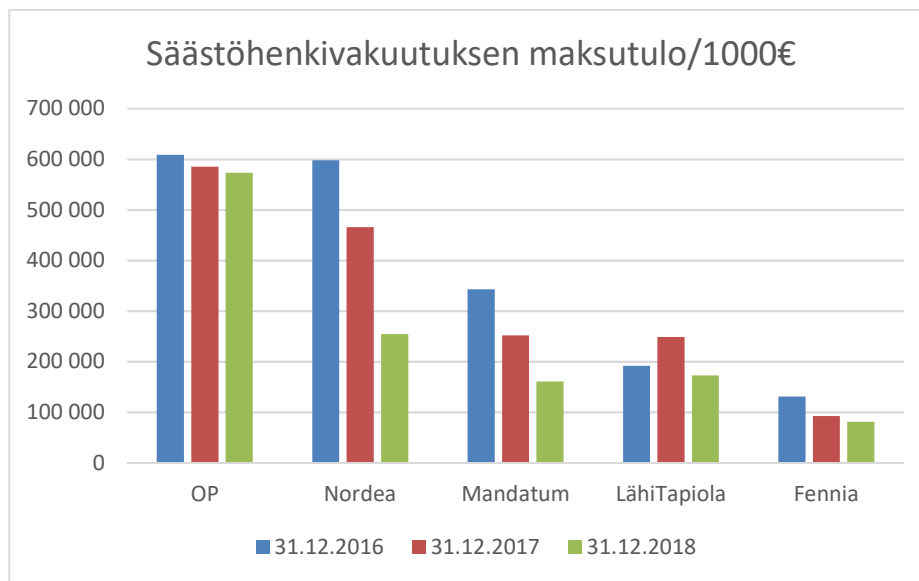
LähiTapiolassa ei ollut havaittavissa, että vakuutuksia olisi irtisanottu lakiuudistuksen vuoksi. Myöskään OP:ssa perintöverolain uudistaminen ei ainakaan suoraan irtisanomisina näkynyt. Lappalainen myöntää, että on vaikeaa tutkia vakuutusten irtisanomisen syy-seuraussuhteita, koska muuttujia on niin paljon. Nordeassa taas lakiuudistus vaikutti voimassa olevaan vakuutuskantaan. Pulkkinen kertoi, että out flow lisääntyi. Tämän lisäksi samoissa luvuissa näkyi, että vuonna 2019 oli vielä mahdollista nostaa pääomia verotta sijoitusvakuutuksista, joten toinenkin lakiuudistus vaikutti luonnollisesti tutkittavaan aiheeseen.

Voimassa olevaan henkivakuutuskantaan lakiuudistus vaikutti siis ennen kaikkea edunsaajamuutoksilla. Henkiyhtiöt eivät olleet havainneet muutoksia henkivakuutusten korvaussummien nostamisessa. Lammi kertoi, että mitään ilmiötä LähiTapiolassa ei havaittu, että korvaussummaa olisi nostettu. Lammi pohdiskeli, että asiakkaille oli vaikea hahmottaa, että pitäisi varautua verojen verran enemmän. Lappalainen arveli, että valveutuneet OP:n asiakkaat saattoivat nostaa korvaussummaa, mutta mitään ryntäystä ei ollut nähtävissä.

5.4.4 Maksutulo

Haastatteluissa tuli esille, että lakiuudistus on vaikuttanut erityisesti säästöhenkivakuutus tuotteiden kysyntään. Lakiuudistuksen vaikutuksia henkivakuutus tuotteiden myyntiin pyritään analysoimaan tutkimalla maksutulossa tapahtuneita muutoksia. Haastatteluissa esille nousseita asioita pyritään varmentamaan kvantitatiivisilla aineistoilla, jotka on koostettu Finanssivalvonnan henkivakuutuksista julkaisemista tilastoista.

Lappalainen toi haastattelussa esille, että tietynlainen epävarmuus tulevasta ja tilanteen epäselvyys koskien sääntelyä ja verotusta vaikuttaa kielteisesti henkivakuutusliiketoimintaan ja asiakassuhteiden hoitamiseen. Alla oleva kuvio esittää viiden suurimman henkivakuutusyhtiön säästöhenkivakuutuksen maksutulon kehitystä vuosilta 2016–2018. Vuoden 2019 lukuja ei ollut vielä saatavilla yhtiökohtaisesti, mutta alaluvun loppupuolella on esitetty kotimaisen henkivakuutuksen maksutulon kehitys vuodelta 2017 alkaen aina vuoden 2019 kolmannen kvartaalin loppuun saakka.

Kuvio 4 Säästöhenkivakuutuksen maksutulo henkivakuutusyhtiöittäin

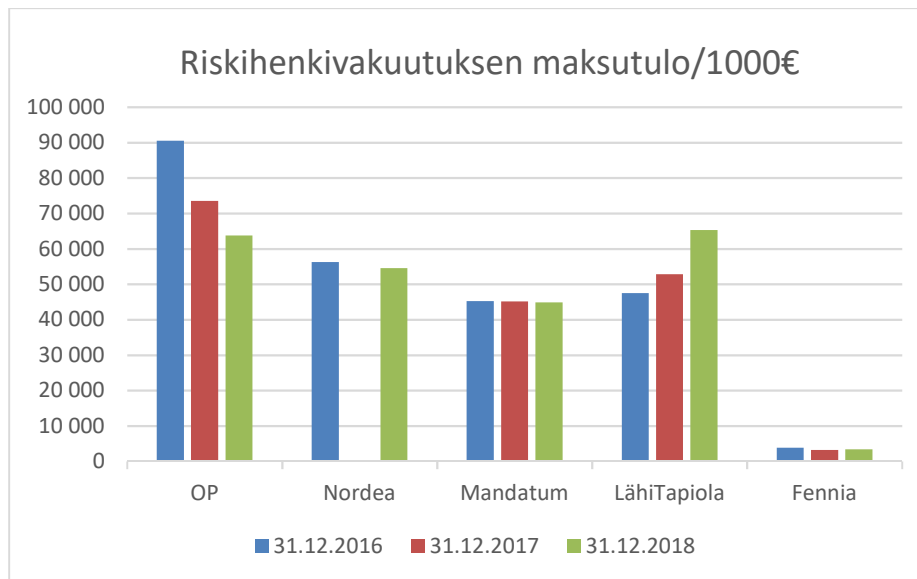
Kuviossa 4 on esitetty säästöhenkivakuutuksen maksutulo viidessä suurimmassa henkivakuutusyhtiössä. Lakia muutettiin vuonna 2017 ja se tuli käytännössä voimaan 2018. Tämän vuoksi tarkastelussa ovat kyseiset vuodet. Kuvioista voidaan havaita, että säästöhenkivakuutuksen maksutulo on pienentynyt kaikissa tarkasteltavissa yhtiöissä LähiTapiolaa lukuun ottamatta. LähiTapiolassa säästöhenkivakuutuksen maksutulo kasvoi vuonna 2017. Kaikissa muissa yhtiöissä maksutulo on laskenut.

Kaikista eniten maksutulo on pienentynyt Nordeassa sekä Mandatumissa. Pulkkinen kertoi, että lakiuudistus näkyi juuri säästöhenkivakuutuspuolella. Lukujen valossa kyse on todella suuresta maksutulon muutoksesta. Nordeassa säästöhenkivakuutusten maksutulo tippui melkein 598 miljoonasta 254 miljoonaan. Pulkkinen kertoi, että samaan aikaan Nordeassa tapahtui paljon muutakin. Suurimmat muutokset liittyvät jakelijan eli pankin puolella tapahtuneisiin organisatiomuutoksiin, joilla oli osaltaan vaikutusta myös henkivakuutusten myyntiin. Veroetu oli ollut helppo myyntiargumentti. Pulkkinen mainitsee vuoden 2019 olleen selkeästi vuotta 2018 parempi, mutta se ei ole näkyvillä yllä olevassa kuviosta. Pulkkinen mukaan on havaittavissa selkeä korrelaatio myös sijoitusmarkkinoiden välille. Vuosi 2018 oli haastava, mutta 2019 oli yksi parhaimmista. Asiakkaat ostavat mieluiten nouseviin kurssiin. Nordean maksutulon alenemista osaltaan selittää myös säästöhenkivakuutusten irtisanominen, joka lisääntyi.

Nordean maksutulon laskussa näkyy oletettavasti myös toisen lakiuudistuksen vaikutuksia. Vuoden 2019 loppuun saakka oli mahdollista nostaa sijoitusvakuutukseen ensin sijoitettu pääoma ilman veroseuraamuksia. Tämä saattoi olla kannattavaa, mikäli asiakkaalla oli jossain vaiheessa tarkoitus nostaa osa varoista ulos vakuutuksesta, koska sijoitetun pääoman nosto tapahtui verotta. (Taloustaito 2020a) Koska myös tämä lakiuudistus vaikuttaa, ei Pulkkinen mukaan ole kyse lainkaan yksiselitteisestä asiasta, sillä kaikki muutokset alalla vaikuttavat. Nordeassa huomattiin, että lakiuudistuksilla on vaikutusta vakuutustenottajien tekemiin päätöksiin, mikä saattaa siten näkyä vakuutusten irtisanomisina tai muina muutoksina.

OP:ssa maksutulon lasku on ollut tilastojen valossa huomattavasti maltillisempaa. Lappalainen kertoi, että sijoitusvakuutusten osalta oli havaittavissa heikentynyttä kysyntää ja yllä oleva kuvio tukee tätä päätelmää.

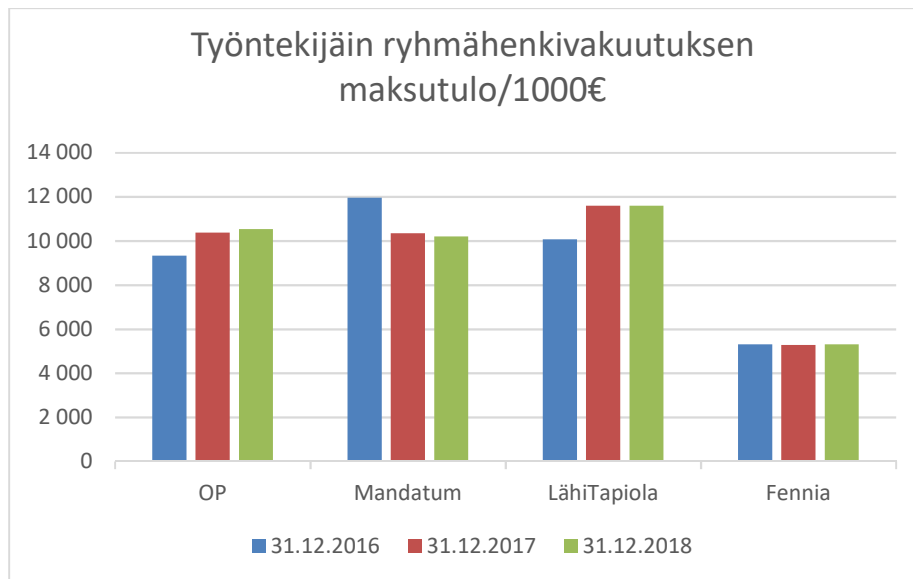
Kuvio 4 osoittaa, että LähiTapiolassa oli havaittavissa myynnin kehitystä vuonna 2017 säästöhenkivakuutusten osalta, koska maksutulo kasvoi. Päätelmää tukee Lammin haastattelu, sillä hän kertoi säästöhenkivakuutusten myynnin olleen kasvussa koko vuoden 2017, vaikka lakiuudistus huomioitiin uusmyynissä heti. Lammi totesikin, että sekä säästö- että riskihenkivakuutusten myynti on kehittynyt positiivisesti. Vuonna 2019 LähiTapiolassa rikottiin omia ennätyksiä kaikilla rintamilla, Lammi kertoi tyytyväisenä. Toki LähiTapiolassa tehtiin töitä sen eteen. LähiTapiola panostaa erityisesti osaavaan ja asiantuntevaan henkilöstöön sekä asiakaskontaktoinnin malleja on kehitetty. Seuraavassa kuviossa tarkastellaankin riskihenkivakuutuksen maksutulon kehitystä.

Kuvio 5 Riskihenkivakuutuksen maksutulo henkivakuutusyhtiöittäin

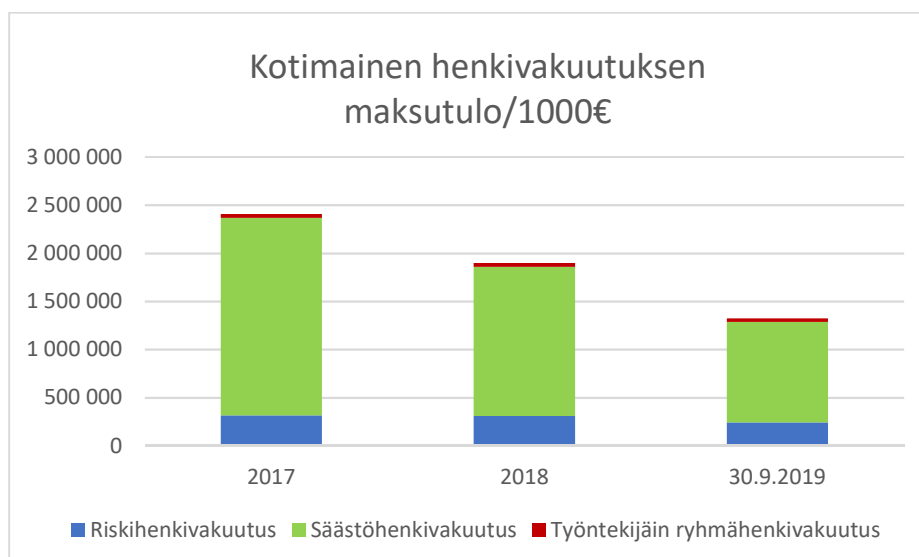
Kuviossa 5 havaitaan selkeästi Lammin haastattelussa mainitsema kasvu. LähiTapiolassa riskihenkivakuutuksen maksutulo on kasvanut voimakkaasti. Pulkkinen kertoi, että vakuutuksissa on selkeä kahtiajako, koska riskihenkivakuutusten myynnissä ei nähty vaikutuksia. Finanssi- valvonnan tilastosta puuttuu Nordean tiedot vuodelta 2017, mutta vuodet 2016 ja 2018 tukevat Pulkkinen kertomaa. Myös Mandatumissa ja Fenniassa maksutulon kehitys on pysynyt tasaisen samana riskihenkivakuutusten osalta.

Kuviosta 5 on nähtävissä, että OP:ssa riskihenkivakuutuksen maksutulo on laskenut. Lappalainen kertoi, että veromuutoksella ei ole ollut vaikutusta, mutta maksutulon laskua selittää todennäköisemmin myyntikanaviin tehdyt muutokset. Seuraavaksi tarkastellaan työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen maksutulon kehitystä, vaikka siitä ei keskusteltu haastatteluissa. Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen maksutulo otetaan esille, koska lainsäädäntövaiheessa lukuisat työmarkkinajärjestöt ottivat kantaa lakiuudistukseen.

Kuvio 6 Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen maksutulo henkivakuutusyhtiöittäin

Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen maksutulon kehitys on vaihdellut yhtiöstä riippuen. Nordea ei tarjoa työntekijäin ryhmähenkivakuutusta. OP:ssa ja LähiTapiolassa maksutulo on kehittynyt positiivisesti. Ainoastaan Mandatumissa maksutulo on laskenut. Fennian maksutulo on pysynyt vakaana. Yllä olevasta kuviosta voidaan päätellä, että työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen maksutuloissa ei ole tapahtunut kovinkaan suuria muutoksia. Näin ollen lakiuudistuksella ei voida olettaa olleen vaikutusta työntekijäin ryhmähenkivakuutukseen. Seuraavaksi tarkastellaan henkivakuutusten maksutulon kehitystä.

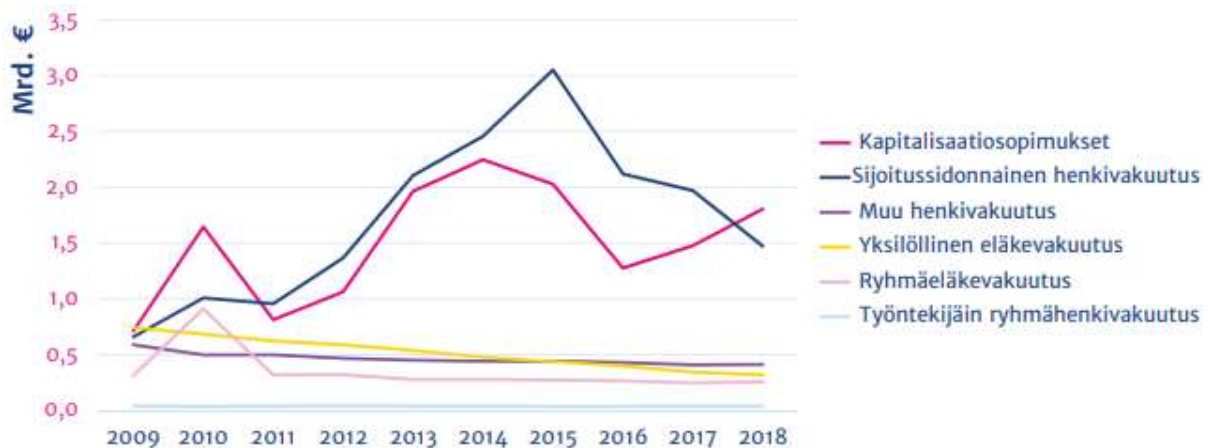

Kuvio 7 Kotimaisen henkivakuutuksen maksutulo vuosilta 2017–2019

Kuviossa 7 on esitetty vuosittain kotimaisen henkivakuutuksen maksutulon kehitys vuodelta 2017 alkaen vuoden 2019 kolmanteen kvartaaliin eli syyskuun loppuun saakka. Vakuutuslajit on esitetty kuviossa eri värein. Maksutulo perustuu kaikkien suomalaisten henkivakuutusyhtiöiden kvartaaleittain raportoimiin ensivakuutuksen volyymitietoihin.

Kokonaisuutena tarkastellen kotimainen henkivakuutuksen maksutulo on alentunut vuosittain jokaisessa vakuutusluokassa. Oletettavasti maksutulo alenee myös koko vuodelta 2019. Tammi-syyskuun lukujen valossa säästöhenkivakuutuksen maksutulon voisi olettaa laskevan entisestään, mutta riskivakuutuksen puolella on havaittavissa kasvua, mikäli alkuvuoden maksutulon kehitys on jatkunut loppuvuoden samanlaisena.

Finanssialan vuosittain julkaisemat vakuutusyhtiöiden tulokatsaukset eli vakuutusvuosi-tutkimukset huomioivat henkivakuutusalan kokonaisuudessaan. Finanssialan vakuutusyhtiöiden tulokatsauksissa on siten huomioitu esimerkiksi kapatalisaatiosopimukset ja eläkevakuutukset, joita ei ole tässä analyysissä tarkemmin tarkasteltu. Sen vuoksi myöhemmin esitettävät luvut eroavat hieman aiemmin esitetyistä. Tulokatsauksista ilmenee kuitenkin henkivakuutusalan vakuutusvuoden tärkeimmät seikat. Sen vuoksi niiden esittäminen myös tässä on perusteltua. Alle oleva kuvio esittää henkivakuutuksen eri vakuutuslajien maksutulon kehitystä vuosilta 2009–2018. Kuviosta 8 on havaittavissa henkivakuutusosalalla tapahtuneet muutokset pidemmällä aikavälillä.

Kuvio 8 Henkivakuutuksen maksutulon kehitys 2009–2018 (Finanssiala 2018b, 9)

Vuonna 2016 kaikkien henkivakuutuslajien maksutulo aleni 28 prosenttia edellisvuodesta Finanssialan julkaiseman vakuutusyhtiöiden tulokatsauksen mukaan. Suurin syy tähän oli sijoitussidonnaisten henkivakuutusten maksutulon romahdus, mikä näkyy selkeästi kuviossa 8.

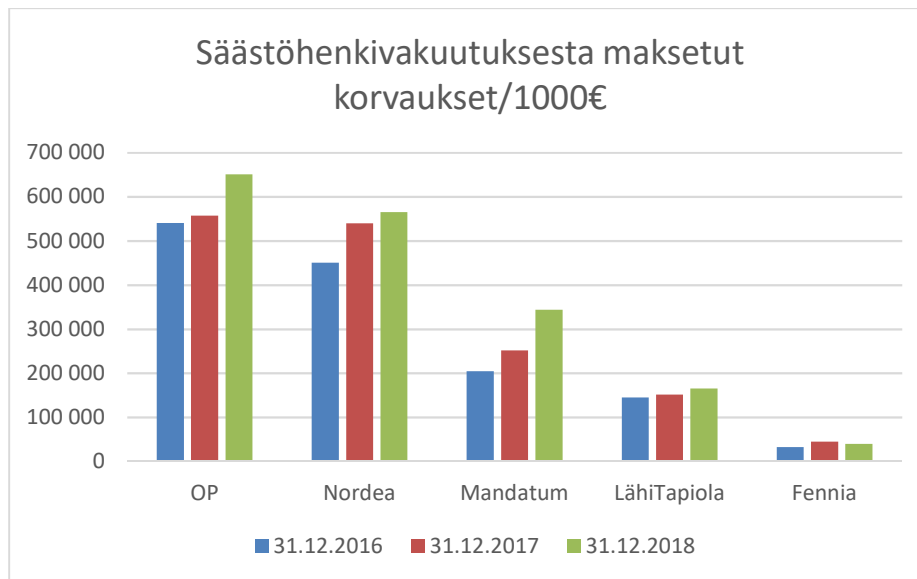
Sijoitussidonnaisten henkivakuutusten maksutulo aleni 31 prosenttia. Kuviossa 8 näkyy myös, että kapitalisaatiosopimusten maksutulo aleni 37 prosentilla. Kaikkiaan uusia sopimuksia tehtiin 58 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen maksutulo aleni 3 prosenttia. (Finanssiala 2017)

Finanssialan vuoden 2017 tulokatsauksen mukaan henkivakuutusten maksutulo aleni prosentin. Maksutulon kehitys oli epäyhtenäistä, sillä sijoitussidonnaisten vakuutusten maksutulo pieneni 7 prosentilla, mutta vastaavasti kapitalisaatiosopimusten maksutulo kasvoi 16 prosenttia. Nämäkin muutokset ovat havaittavissa kuvioista 8. Finanssialan mukaan maksutulo on viime vuosina painottunut selkeästi sijoitussidonnaisiin henkivakuutuksiin, joiden osuus koko maksutulosta on peräti 85 prosenttia. Takaisinostot vähenivät, mutta säästösummien takaisinmaksut kasvoivat lievästi. Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen maksutulo kasvoi 2 prosenttia. (Finanssiala 2018)

Maksutulo jatkoi vuonna 2018 laskua, ja se aleni 4 prosenttia vuoden 2018 tulokatsauksen mukaan. Maksutulon kehitys jatkui edellisen vuoden tapaan epäyhtenäisenä, sillä kapitalisaatiosopimusten maksutulo kasvoi peräti 22 prosenttia. Sijoitussidonnaisten vakuutusten maksutulo aleni 25 prosenttia. Kuvio 8 havainnollistaa, miten maksutulon kehitys on muuttunut. Sijoitussidonnaisten vakuutusten takaisinostot lisääntyivät 20 prosenttia. Takaisinostojen lisääntyminen on selitettävissä lakimuutoksella, joka salli sijoitusvakuutuksista osittaisen takaisinoston ilman veroseuraamuksia vuoden 2019 loppuun asti. Tämän lakiuudistuksen toi Pulkkinen esille haastattelussaan. Säästösummien takaisinmaksut vähenivät lievästi. Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen maksutulo jatkoi kasvua prosentilla. (Finanssiala 2019) Näin ollen myös Finanssialan vakuutusyhtiöiden tulokatsaukset tukevat tehtyä haastattelututkimusta sekä kvantitatiivisen aineiston analyysiä, sillä julkaisuissa esitellyt huomiot ja päätelmät ovat samansuuntaisia.

5.4.5 Maksetut korvaukset

Kuviossa 9 on esitetty viiden suurimman henkivakuutusyhtiön säästöhenkivakuutuksista maksettujen korvausten määrä yhtiöittäin vuosilta 2016–2018.

Kuvio 9 Säästöhenkivakuutuksista maksetut korvaukset yhtiöittäin

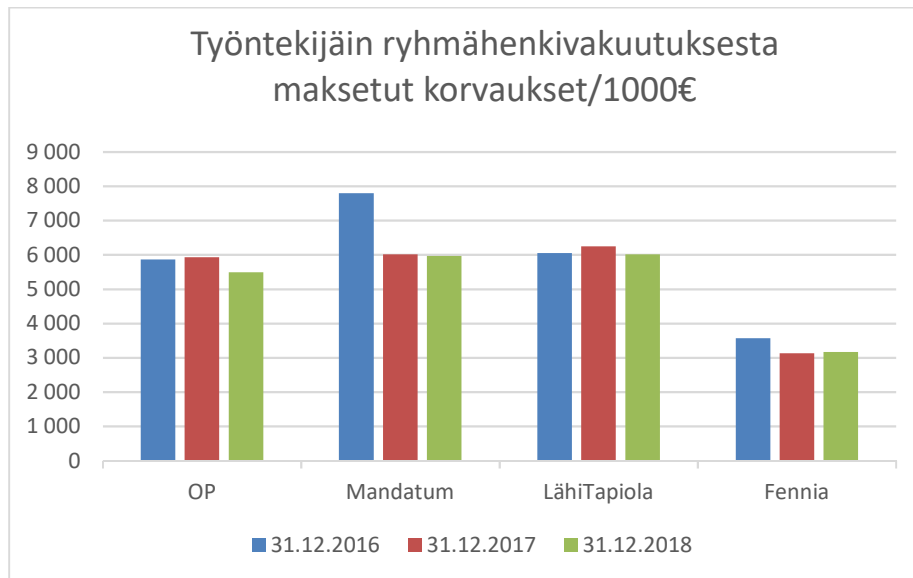
Yllä olevasta kuviosta 9 voidaan tulkita, että säästöhenkivakuutuksesta maksettujen korvausten määrä on kasvanut vuosittain jokaisessa tarkasteltavassa henkiyhtiössä Fenniaa lukuun ottamatta. Vuonna 2018 Fennian maksamien korvausten määrä väheni hieman. Eniten maksettujen korvausten määrä on vuosittain kasvanut Mandatumissa. OP:ssa vuonna 2018 maksetuissa korvauksissa näkyy piikki. Nordeassa vuonna 2017 maksettujen korvausten määrä on suurentunut edellisvuodesta, mutta tahti on hidastunut vuonna 2018. LähiTapiolassa säästöhenkivakuutuksesta maksettujen korvausten kasvu on ollut hyvin maltillista.

Kuvio 10 Riskihenkivakuutuksista maksetut korvaukset yhtiöittäin

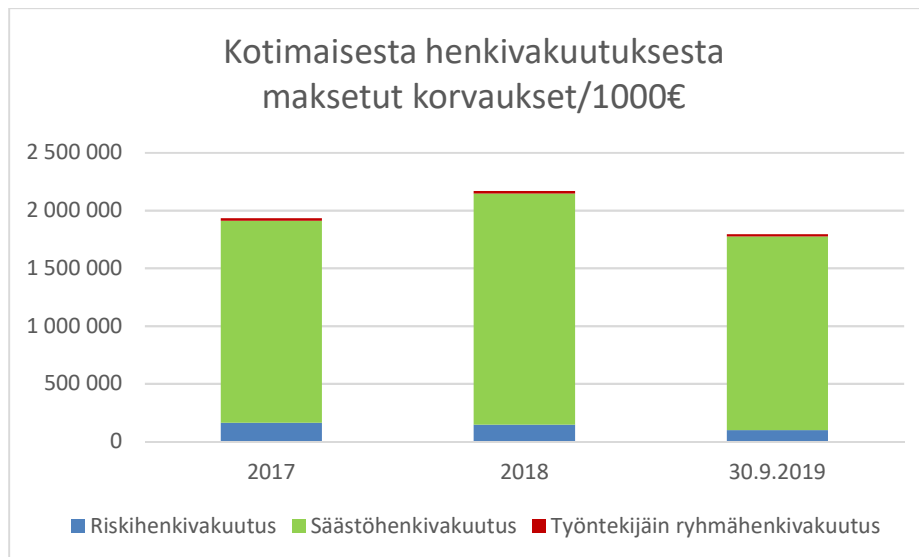

Kuviossa 10 esitetään riskihenkivakuutuksista maksettujen korvausten määrä. Riskihenkivakuutuksesta maksettujen korvausten määrä on pysynyt muissa yhtiöissä tasaisena, mutta OP:ssa on havaittavissa selkeää laskua. OP:ssa oli havaittavissa riskihenkivakuutuksen maksutulon laskua, joten korvausmäärän pienentyminen voisi olla selitettävissä myös sillä.

Kuvio 11 Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksista maksetut korvaukset yhtiöittäin

Kuvio 11 esittää työntekijäin ryhmähenkivakuutuksista maksettujen korvausten määrän. Nordea ei tarjoa työntekijäin ryhmähenkivakuutuksia, mutta muissa henkiyhtiöissä maksettujen korvausten määrä on pysynyt melko samanlaisena eikä suuria muutoksia ei ole havaittavissa. Ainut piikki näkyy vuoden 2017 Mandatumin maksamissa korvauksissa. Alla olevasta kuviosta voi kuitenkin havaita, että työntekijäin ryhmähenkivakuutus on henkivakuutuksista pienin etuus, joten se näkyy kuviossa maksettujen korvausten vähäisenä määränä.

Kuvio 12 Kotimaisesta henkivakuutuksesta maksetut korvaukset vuosilta 2017–2019

Yllä oleva kuvio 12 esittää vuosittain kotimaisesta henkivakuutuksesta maksettujen korvausten määrää vuodelta 2017 alkaen vuoden 2019 kolmannen kvartaalin eli syyskuun loppuun saakka. Kuviossa vakuutuslajit on esitetty eri värein. Maksetut korvaukset perustuvat kaikkien suomalaisten henkivakuutusyhtiöiden kvartaaleittain raportoimiin ensivakuutuksen volyymitietoihin.

Riskihenkivakuutuksista maksettavien korvausten määrä näyttää pysyneen suhteellisen vakiona. Selkein ero on säästöhenkivakuutuksissa, sillä maksettujen korvausten määrä on kasvanut voimakkaasti.

Kokonaisuutena tarkastellen henkivakuutuksista maksettujen korvausten määrä on kasvanut. Riskihenkivakuutuksista maksettavien korvausten määrä näyttäisi pysyneen suhteellisen samana, mutta suurin muutos on säästöhenkivakuutuksissa. Säästöhenkivakuutuksista maksettujen korvausten määrä on kasvanut huomattavasti. Tammi-syyskuun lukujen valossa voisi olettaa säästöhenkivakuutuksista maksettavien korvausten määrän kasvavan myös vuonna 2019. Sen sijaan riskihenkivakuutuksesta maksettavien korvausten määrän voisi olettaa alenevan, mikäli korvausten maksu on jatkanut alkuvuoden linjaa.

Finanssialan julkaisemat vakuutusyhtiöiden tulokatsaukset huomioivat henkivakuutusalaan kokonaisuudessaan eli julkaisun luvuissa on huomioitu esimerkiksi kapitalisaatiosopimukset sekä eläkevakuutukset, joita ei ole tässä analyysissä tarkasteltu. Finanssialan julkaisemien vakuutusyhtiöiden tulokatsausten mukaan henkivakuutusosalalla maksettavien korvausten määrä kasvoi vuonna 2016 yhteensä 6 prosenttia. Säästösummien takaisinmaksut vähenivät 27 prosenttia. Vuoden 2017 tulokatsauksen mukaan vuonna 2017 maksettujen korvausten määrä väheni 2

prosenttia. Koko henkivakuutuslalla maksettujen korvausten määrä kasvoi vuonna 2018 yhteensä 9 prosenttia. (Finanssiala 2017, 2018 & 2019)

5.4.6 Vaihtoehtoiset tuotteet

LähiTapiolassa ei ole havaittu, että vaihtoehtoiset tuotteet olisivat vieneet kiinnostavuutta henkivakuutuslaitteilta, koska myynnissä on ollut nähtävissä hyvää kasvua koko ajan. Lammi pitää henkivakuutuksia edelleen järkevänä vaihtoehtona, vaikka veroetu menetettiin.

Nordeassa tilanne oli päinvastainen. Pulkkinen kertoi havainneensa, että kapitalisaatiosopimusten suosio palautui. Kapitalisaatiosopimuksissa ei ole lainkaan vakuutuselementtiä. Pulkkinen päättämään tukee myös aiemmin kuvattu vakuutusyhtiöiden maksutulon kehitys. Vuonna 2016 kapitalisaatiosopimusten maksutulo väheni 37 prosenttia, mutta kasvua oli havaittavissa jo vuonna 2017 yhteensä 16 prosenttia. Vuonna 2018 kapitalisaatiosopimusten maksutulo kasvoi entisestään 22 prosenttia.

Pulkkinen uskookin, että asiakkaat kokivat tuotteen, jossa ei tapahtunut muutoksia turvallisemmaksi ja siinä mielessä vakaammaksi. Tämän lisäksi positiivista myynnin kehitystä tuki korkeimman hallinto-oikeuden antama ratkaisu kuolemantapauksen verokohtelusta kapitalisaatiosopimuksissa. Aikaisemmin kuolema oli ollut ongelmallinen kapitalisaatiosopimuksen arvosamisessa. Korkein hallinto-oikeus lausui uutena perintöverotusta koskevana ennakkoratkaisuna, että perintöverotuksessa on sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen käypänä arvona pidettävä sopimuksen takaisinostoarvoa perinnönjättäjän kuolinhetkellä (KHO:2017:195).

Pulkkinen mukaan kapitalisaatiosopimusten verotuksen positiivinen muutos saattoi lisätä myyntiä juuri niiden osalta. Säästöhenkivakuutusten verokohtelun muutokset olivat pääsääntöisesti kielteisiä, joten perintöverolakiuudistuksen vaikutukset säästöhenkivakuutusten myyntiin oli negatiivisia.

5.5 Tulevaisuus

Haastatteluissa tuli esille henkiyhtiöiden tulevaisuuden suunnitelmat, joissa korostuivat tietyt teemat. Tämän lisäksi henkivakuutusyhtiöiden asiantuntijat arvioivat työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeiden uudistamista suhteessa henkivakuutustoimintaan.

Lappalainen mainitsi, että OP:ssa tuoteinnovaatiot ovat siirtyneet sijoitusvakuutuksista kohti kapitalisaatiosopimuksia. OP-Henkivakuutus toi kapitalisaatiosopimukset yksityishenkilöiden

saataville vuoden 2019 lopussa. Tuotevalikoimaan kapitalisaatiosopimukset tulivat kilpailun siivittäminä, sillä toimialalla nähtiin niiden myynnin olevan kasvussa. Lappalaisen mukaan tämä on hyvä esimerkki siitä, miten maailma ympärillä muuttuu. Kun toimialalla tapahtuu paljon, ja sääntely muuttuu, ovat tuoteinnovaatiot tärkeitä. Lappalainen korosti, että henkivakuutusyhtiöiden tuotteille on edelleen tarvetta ja kysyntää. Lappalainen pohti, että henkivakuutus tuotteet ovat tällä hetkellä ajankohtaisempia kuin hetkeen. Suomalaiset eivät ole koskaan olleet näin velkaantuneita, sillä asuntolainat ovat hyvin suuria etenkin pääkaupunkiseudulla. Riski-henkivakuuttamisella on aito tarve läheisten taloudellisen toimeentulon turvaamiseksi, mikäli perheenelättäjä menehtyy.

Lappalaisen mukaan tunnistettavissa on myös muita muutoksia. Pidentynyt elinikä ja pitkäikäisyys tuovat mahdollisuuksia henkivakuutusmarkkinoille. Julkisella taloudella on kovat kestävyyspaineet, joten yleisesti on nähtävissä, että sosiaaliturvan kompensatio heikkenee. Sen osoitti esimerkiksi tämä veromuutos, sillä se vaikutti myös työntekijäin ryhmähenkivakuutukseen. Tämä luo osaltaan tarvetta lisätä yksilöllistä varautumista. Ihmisillä on tarve varautua ikääntymisen kustannuksiin, elämäntilanteiden muutoksiin, vakaviin henkilöriskeihin sekä perinnön jättämisen suunnitteluun. Lappalainen näkeekin henkiyhtiöt äärimmäisen tärkeinä toimijoina myös tulevaisuudessa. Henkivakuuttamisessa voisi olettaa korostuvan varautumisen tarve pitkää elämää varten.

Pulkkisen kanssa puheeksi tuli hyvinvointi. Kokonaisvaltainen hyvinvointi on tunnistettu ja nostettu esille Nordeassa. MyLiFe Go on Nordea MyLife-henkilövakuutusasiakkaiden oma palvelu vakuutusturvan kasvattamiseksi. Olemalla aktiivinen asiakas saa suuremman vakuutusturvan samalla hinnalla. Pulkkisen mukaan tarkoituksena on tukea ihmisten hyvinvointia kokonaisvaltaisesti.

Lammi kertoi, että LähiTapiolassa tuotetarjoamaa päivitettiin säästöhenkivakuutusten osalta. Sijoittamisen tarinaa uudistettiin ja samalla nähtiin, kuinka pieni rooli verotuksella on. Lammi painotti, että verotus on kaikissa sijoitustuotteissa nyt sama, joten asiakas valitsee hänelle sopivimman ratkaisun. Henkiyhtiön näkökulmasta olennaisinta on, että tuotteet vastaavat asiakastarpeita.

Kaikissa haastatelluissa henkiyhtiöissä oli tietoa työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeiden uudistamisesta. Henkiyhtiöt olivat saaneet tietoa perhe-eläkkeiden uudistamisesta edunvalvojan eli Finanssialan kautta, ja siihen suhtauduttiin mielenkiinnolla. Pulkkinen arvioi, että perhe-

eläkkeiden uudistaminen saattaa tukea riskihenkivakuutusten myyntiä. Pulkkinen kuitenkin myöntää, että Nordean jakelukanavan pankkilaisille ei ehkä ole luontevinta alkaa puhua perhe-eläkkeistä.

Lammi oli innoissaan aiheesta. Hänen mielestään positiivista on, että perhe-eläkkeet nousevat keskusteluun. Lammin mukaan perhe-eläkeuudistuksessa avopuolisen aseman paraneminen on todella hyvä, sillä yhteiskunta on ollut ankara avopuolisoita kohtaan. Leskeneläkkeen määräaikaisuus kuitenkin heikentää turvaa merkittävästi. Lammi uskoo, että moni avopuoliso havahtuu siihen, että perhe-eläkeuudistus on hyvä juttu. Määräaikaisuus heikentää kuitenkin nuorena leskeksi jäävien asemaa. Tällöin 10 vuoden perhe-eläke ei todennäköisesti riitä varmistamaan lesken selviytymistä kaikista taloudellista velvoitteista.

Yleisesti on tunnistettu, että suomalaiset tuntevat oman sosiaaliturvansa tason kohtuullisen heikosti. Suomalaisilla on vahva luottamus, että yhteiskunta huoltaa ja auttaa, jos jotain sattuu. LähiTapiolassa on kiinnitetty huomiota siihen, että asiakkaat tietävät millainen lakisääteinen sosiaaliturva on, jotta he osaavat sen turvin tehdä perusteltuja ratkaisuja siitä, miten varautua yksityisesti.

Lappalainen arvioi, että perhe-eläkeuudistus pikemminkin lisää henkivakuutuksen tarvetta kuin vähentää sitä, jos aihetta tarkastelee puhtaasti laskennallisesti ja teoreettisesti. Perhe-eläkeuudistus lisää ainakin teoriassa tarvetta varautua yksityisesti, koska leskeneläkkeen määräaikaisuus heikentää turvaa. Samaan aikaan ihmiset tuntevat keskimäärin hyvin huonosti sosiaaliturvansa, ja perhe-eläke on niistä ehkä vähiten tunnetuin. Sen vuoksi Lappalainen ei usko, että suoraan asiakkaista lähtevää kysyntää tämä muutos lisäisi. Lappalainen näkee kuitenkin perhe-eläkeuudistuksen mahdollisuutena henkiyhtiöille.

6 YHTEENVETO

6.1 Keskeiset tutkimustulokset

Tässä tutkimuksessa oli kaksi päätutkimusongelmaa. Ensimmäisen tutkimusongelman avulla pyrittiin selvittämään, miten vakuutusalan toimijat ja sidosryhmät suhtautuivat lakiuudistukseen. Tarkoituksena oli selvittää, erosivatko vakuutusalan toimijoiden ja sidosryhmien näkemykset toisistaan sekä löytyikö niiden väliltä yhtäläisyyksiä. Asiantuntijalausuntoja tarkastelemalla voidaan havaita, että useat lausunnonantajat vastustivat lakimuutosta joko osittain tai kaikilta osin. Finanssiala, Akava ja MTK vastustivat lakiuudista kaikilta osin. Riskihenkivakuutusten osalta lakiuudistusta vastustivat Elinkeinokeinoelämän Keskusliitto, STTK ja Veronmaksajain Keskusliitto. Ainoastaan SAK vastusti uudistusta vain työntekijäin ryhmähenkivakuutusten osalta. Sen sijaan perustelut vaihtelivat vakuutusalan toimijasta tai sidosryhmästä riippuen, mutta lausunnoissa oli havaittavissa myös yhteisiä linjoja.

Kaikissa lausunnoissa, joissa otettiin kantaa työntekijäin ryhmähenkivakuutuksiin, vastustettiin lakiuudistusta erityisesti niiden osalta. Vastaavasti osa sallisi säästöhenkivakuutusten verovapauden poistamisen. Perusteluina käytettiin sijoitusmuotoneutraalisuutta ja tasapuolisuutta. Sen sijaan riskihenkivakuutusten verottaminen nähtiin ongelmallisena, koska puhtaita riskivakuutuksia ei pidetty sijoittamisen tuotteina. Riskivakuutukset otetaan turvaamaan perheen taloudellista asemaa, joten ei nähty perusteltuna vaikuttaa niiden asemaan. Omaehtoinen varautuminen nostettiin esille useissa lausunnoissa. Veronkiristysä pidettiin valitettavana ja vääränä signaalina, sillä vakuutusalan toimijoiden mielestä yhteiskunnan tulisi kannustaa omaehtoiseen varautumiseen. Verotuksen avulla on mahdollista ohjata kansalaisia toimimaan oikeaan suuntaan, joten osa nosti esille suomalaisten kuolemanvaraturvanvajeen.

Veroasteikkojen kevennykseen suhtauduttiin pääosin myönteisesti, mutta osa vakuutusalan toimijoista ja sidosryhmistä näki asteikkojen kevennysten sopivan huonosti sen hetkiseen taloudelliseen tilanteeseen. Lakiuudistuksella saavutettavia hyötyjä pidettiin varsin rajallisena julkisen talouden kannalta. Lakiuudistus sai kritiikkiä siitä, että puoliso- ja alaikäisyysvähennykset eivät koske kaikkia vakuutuskorvauksen saajia. Samoin esille nousi sopimusten pysyvyys. Verovapaus on saattanut edistää henkivakuutusten ottamista, ja asiakkaille on syntynyt odotuksia luottaa verovapauden pysyvyyteen. Myös lakiuudistuksen ajoitusta pidettiin huonona, koska eri sijoitusmuotojen verokohtelusta oli tekeillä selvitys.

Tutkimuksen päätavoite oli selvittää lakiuudistuksen vaikutusta henkivakuutustoimintaan liittyen. Henkiyhtiöt pyrkivät vaikuttamaan lakiuudistukseen edunvalvojan kautta. Nordea ja LähiTapiola vaikuttivatkin lakiuudistukseen Finanssialan kautta. Lainsäädäntövaiheessa henkiyhtiöt toivat aktiivisesti esille, että olisi perusteltua jättää verotuki riskihenkivakuutuksiin. Tätä näkökulmaa tukee myös Finanssialan lausunto, joten haastatteluissa esille tullut päätelmä edustaa vahvasti henkiyhtiöiden tahtotilaa. Myös OP oli kommentoimassa lakiuudistusta aluksi Finanssialan kautta, mutta kommentoi myöhemmin itsenäisesti, sillä OP-ryhmä ei ollut koko aikaa mukana Finanssialan yhteisessä edunvalvonnassa. Lakiuudistus vaati kaikissa yhtiöissä materiaalien päivytystä, asiakaspalveluhenkilöstön kouluttamista sekä asiakkaiden tiedottamista.

Henkiyhtiöissä varauduttiin asiakkaiden yhteydenottoihin, mutta niitä tuli odotettua vähemmän. Erityisesti säästöhenkivakuutusten edunsaajiin tehtiin muutoksia. Lakiuudistus nähtiin ajankohtaisena hetkenä tarkistaa vakuutusturvan mitoitus sekä edunsaajamääräyksen oikeellisuus.

LähiTapiolassa lakiuudistus ei vaikuttanut lainkaan myynnin argumentteihin, sillä verotusta ei ollut käytetty myyntiargumenttina. Sen sijaan OP:sta ja Nordeasta myönnettiin, että veroetu oli ollut helppo myyntiargumentti säästöhenkivakuutusten kohdalla. Sen vuoksi lakiuudistuksen vaikutukset näkyivät juuri säästöhenkivakuutuksissa. Riskihenkivakuutuksiin lakiuudistus ei vaikuttanut.

Nordeassa lakiuudistus näkyi voimassa olevan vakuutuskannan vähenemisenä, sillä säästöhenkivakuutusten irtisanominen lisääntyi. Tähän syynä saattoi olla myös toinen lakiuudistus, joka mahdollisti säästöhenkivakuutuksista sijoitetun pääoman nostamisen ilman veroseuraamuksia vuoden 2019 loppuun saakka. LähiTapiolassa tai OP:ssa vakuutusten irtisanomista ei havaittu.

Lakiuudistus näkyi säästöhenkivakuutusten maksutulon kehityksessä etenkin Nordeassa, sillä vakuutusmaksutulo laski voimakkaasti. Vakuutusten irtisanominen, yhtiössä tapahtuneet muut muutokset sekä toinen lakiuudistus selittävät osaltaan muutosta. Muissa yhtiöissä maksutulon lasku oli maltillisempaa. Ainoastaan LähiTapiolan säästöhenkivakuutusten maksutulossa oli huomattavaa kasvua myös vuonna 2017, jolloin kaikissa muissa tarkasteltavissa yhtiöissä säästöhenkivakuutusten maksutulo alentui.

Jokaisessa haastattelussa nousi esille, että lakiuudistus ei ole vaikuttanut riskihenkivakuuttamiseen. Tilastoaineisto tukee tätä henkiyhtiöiden päätelmää, sillä aineiston perusteella

riskihenkivakuutuksen maksutulo on pysynyt tasaisen vakaana. LähiTapiolassa riskihenkivakuutuksen maksutulo on kasvanut selkeästi. Aineisto tukee Pulkkinen kertomaa siitä, että vakuutuksissa oli selkeä kahtiajako. Riskihenkivakuutusten myyntiin lakiuudistuksella ei ollut vaikutusta, mutta säästöhenkivakuutuksiin oli.

Henkivakuutusten kotimainen maksutulo on alentunut vuosina 2016–2019. Vuoden 2016 tulokatsauksen mukaan henkivakuutusten maksutulo aleni 28 prosenttia edellisvuodesta. Suurin syy tähän oli sijoitussidonnaisten henkivakuutusten maksutulon romahdus. Henkivakuutusten maksutulo aleni vuonna 2017 yhden prosentin. Maksutulon kehitys oli epäyhtenäistä, sillä sijoitussidonnaisten vakuutusten maksutulo pieneni 7 prosentilla, mutta vastaavasti kapitalisaatiosopimusten maksutulo kasvoi 16 prosenttia. Henkivakuutusten maksutulo jatkoi vuonna 2018 laskua, ja se aleni 4 prosenttia. Finanssialan tulokatsauksissa kotimaisen henkivakuutuksen maksutulossa on huomioitu myös eläkevakuutusten ja kapitalisaatiosopimusten maksutulot.

Säästöhenkivakuutuksista maksettujen korvausten määrä on kasvanut tarkasteltavissa henkiyhtiöissä. Riskihenkivakuutuksista maksettujen korvausten määrä on pysynyt vakiona OP:ta lukuun ottamatta, missä riskivakuutuksesta maksettujen korvausten määrä on pienentynyt vuosittain. Koko henkivakuutusala tarkastellen henkivakuutuksista maksettujen korvausten määrä on kasvanut, koska säästöhenkivakuutuksista maksetut korvaukset ovat kasvaneet.

Nordeassa havaittiin, että kapitalisaatiosopimusten suosio palautui. Pulkkinen päätelmää tukee vahvasti Finanssialan julkaisussa esitetty kapitalisaatiosopimusten maksutulon kehitys. Kapitalisaatiosopimuksen maksutulo kasvoi vuonna 2017 peräti 16 prosenttia ja vuonna 2018 jo 22 prosenttia. Pulkkinen arveli asiakkaiden kokevan tuotteen, jossa ei tapahtunut muutoksia turvallisemmaksi ja vakaammaksi. Sen lisäksi positiivista myynnin kehitystä saattoi tukea korkeimman hallinto-oikeuden antama ratkaisu kuolemantapauksen verokohtelusta kapitalisaatiosopimuksissa.

Kokonaisuutena arvioiden lakiuudistus on vaikuttanut eri tavalla eri henkivakuutustuotteisiin. Tämä on luonnollista, sillä riski- ja säästöhenkivakuutus hankitaan eri asiakastarpeisiin. Tuotteiden välillä on eroa tyypillisessä henkivakuutuksenottajassa. Säästöhenkivakuutus hankitaan useimmin iäkkäämpänä, kun on mahdollisuus säästää. Riskihenkivakuutus taas hankitaan nuorena, kun alkaa syntyä taloudellista vastuuta perheen tai läheisten toimeentulosta.

Johtopäätöksissä on syytä huomioida, että Nordea ja OP omaavat vahvan pankkitaustan. LähiTapiolaa suuremmat muutokset OP:ssa ja Nordeassa on selitettävissä säästöhenkivakuutuksen

suhteellisesti suuremmalla osuudella. Aikaisemmat tutkimukset tukevat, että säästöhenkivakuutuksia on käytetty perintö- ja jäämistösuunnittelun välineenä, joten lakiuudistus kohdistui voimakkaammin juuri niihin. LähiTapiola taas on markkinajohtaja riskiHenkivakuutuksissa, joihin lakiuudistus ei vaikuttanut.

Tulevaisuuden henkivakuuttamisessa korostuu pidentynyt elinikä ja elämäntilanteiden muutokset. Yhtiöissä pyritään yhä vahvemmin kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseen. Henkivakuutustuotteiden tuotekehityksessä seurataan maailman muutosta ja pyritään vastaamaan päivittyneisiin asiakastarpeisiin. Henkivakuutusyhtiöiden näkökulmasta olennaista onkin, että tuotteet vastaavat asiakastarpeita.

Henkivakuutusyhtiöiden tuotteille on edelleen tarvetta ja kysyntää. Tällä hetkellä henkivakuutustuotteet ovat jopa ajankohtaisempia kuin hetkeen. Ihmiset elävät yhä pidempään. Lisäksi riskiHenkivakuuttamisella on aito tarve turvata läheisten taloudellinen toimeentulo perheenlätäjän menehtymisen varalta, sillä suomalaiset ovat huomattavasti velkaantuneimpia kuin ennen. Haastatteluissa nousee esille tämä omaehtoisen varautumisen tärkeys, mitä painotettiin useammissa asiantuntijalausunnoissakin

Kaikissa haastateltavissa henkiyhtiöissä oli tietoa työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeiden uudistamisesta. Tietoa oli saatu Finanssialan kautta, ja uudistukseen suhtauduttiin mielenkiinnolla. Yhtiöissä arvioidaan, että perhe-eläkeuudistuksella saattaisi olla positiivisia vaikutuksia riskiHenkivakuuttamiseen. Asiantuntijoiden mukaan tärkeintä on keskustelun lisääntyminen, sillä suomalaiset tuntevat huonosti sosiaaliturvansa. Yhtiöissä ei sen vuoksi ei ole oleteta, että suoraan asiakkaista lähtevää henkivakuutustuotteiden kysyntää perhe-eläkeuudistus lisäisi. Henkivakuutusyhtiöt näkevät kuitenkin perhe-eläkeuudistuksen mahdollisuutena etenkin riskiHenkivakuuttamisen osalta.

6.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimuksen luotettavuutta voi arvioida reliabiliteetin ja validiteetin avulla. Reliabiliteetilla tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta eli kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Validiteetilla tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoituskin mitata. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta on haastavampaa arvioida kuin kvantitatiivisen, koska kvalitatiiviset tutkimukset ovat varsin ainutlaatuisia ja erilaisia. Jotta tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida, tulee tutkijan esitellä perusteellisesti

tutkimusmenetelmät sekä miten tuloksiin päädytään. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaakin tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Luotettavuutta lisää myös useiden tutkimusmenetelmien yhteiskäyttö eli triangulaatio. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–233)

Tutkimuksessa onnistuttiin hyvin, sillä neljän valitun aineiston perusteella tutkimusongelmiin saatiin hyvin vastauksia. Empiriaosuuden alussa on tarkasti selostettu tutkimuksessa käytetyt aineistot, tutkimusmenetelmät, haastattelujen toteutus sekä analyysimenetelmät, mitkä osaltaan lisäävät laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Liitteenä on haastelukysymysrunko, josta voi havaita, kuinka asioita haastateltavilta kysyttiin sekä Finanssivalvonnan tilastot, joista havainnoitava aineisto koostettiin.

Toinen tutkija voisi toistaa haastattelun saman rungon pohjalta sekä analysoida asiantuntijalauseintoja ja kvantitatiivisia aineistoja, jotka ovat tämän tutkimuksen liitteenä. Mahdollisuus tutkimuksen toistamiseen parantaakin tutkimuksen reliabiliteettia. Toki on mahdollista, että toinen tutkija voisi tulkita tulokset eri tavoin kuin tässä tutkimuksessa on tulkittu, mutta oletettavasti toisen tutkijan tekemät päätelmät voisivat olla samankaltaiset.

Haastateltavilla henkivakuutusyhtiön asiantuntijoilla oli kaikilla riittävästi tietämystä tutkittavasta aiheesta ja lakiuudistuksesta, sillä he osasivat vastata kaikkiin esitettyihin kysymyksiin. Riskivakuuttamisen johtaja Veera Lammi oli selkeästi paras haastateltava LähiTapiolasta, sillä hän oli vastannut yhtiössä lakiuudistuksen läpivientiprosessista. Myös Nordean tuotekehitysjohdaja Kari Pulkkisella oli tietämystä aiheesta. Tämän aiheen lisäksi Pulkkisella oli kattava tietämys myös muista lakimuutoksista, jotka vaikuttivat tähän tutkittavaan aiheeseen. OP:n Petra Lappalainen oli hyvin perehtynyt aiheeseen, sillä haastattelussa tuli esille tärkeitä näkökulmia kysymysten ulkopuolelta. Kaikkien haastateltavien vastaukset ja näkemykset olivat pääsääntöisesti yhdenmukaisia, joten voidaan olettaa, että vastaukset edustivat vahvasti henkivakuutusyhtiöiden näkökulmaa, vaikka yhtiökohtaisia eroja oli havaittavissa. Tutkimuksessa käytetty valmis aineisto tuki hyvin vahvasti haastatteluissa esille nousseita asioita.

Haastateltavien henkivakuutusyhtiöiden koossa oli eroa. Nordea ja OP ovat maksutulolla mitattuna huomattavasti LähiTapiolaa suurempia. Lisäksi Nordea ja OP omaavat vahvan pankkitaustan, joissa jakelijan eli pankin osallistuminen nousi esille. Osa tutkimuksessa havaituista eroista onkin selitettävissä juuri yhtiöiden erilaisella taustalla. LähiTapiola on Suomen suurin riskihenkivakuuttaja, kun taas OP:lla ja Nordealla on paljon säästöhenkivakuutuksia.

Suurimman haasteen tutkimukselle aiheutti muut henkivakuutustoimintaan liittyvät lakimuutokset. Tehtyjä tulkintoja ei voida välttämättä selittää täysin henkivakuutusten perintöverolakiuudistuksella, koska samanaikaisesti oli muitakin lakimuutoksia. Esimerkiksi sijoitusvakuutukseen sijoitettua pääomaa oli mahdollista nostaa ilman veroseuraamuksia vuoden 2019 loppuun asti. Keskeisin muutos vuoden alusta 2020 alkaen on, että jos säästöille on säästöhenkivakuutuksessa kertynyt tuottoa, varojen osittainen nostaminen ilman veroseuraamuksia ei enää ole mahdollista. Nostettu summa jaetaan verotuksessa aina sijoittajalle palautuvaan pääomaan ja verotettavaan tuottoon. Sijoitettua pääomaa ei siis enää ole mahdollista nostaa ennen tuottoa niin kuin aikaisemmin. Sijoittaja ei kuitenkaan joudu maksamaan veroa siltä osin kuin nostettua summaa pidetään pääoman palautuksena, sillä vain tuottoa verotetaan. (Taloustaito 2020)

Sijoitusvakuutukseen liittyvän lakimuutoksen lisäksi kapitalisaatiosopimusten positiivista myynnin kehitystä saattoi tukea korkeimman hallinto-oikeuden antama ratkaisu kuolemantapauksen verokohtelusta kapitalisaatiosopimuksissa. Korkeimman hallinto-oikeuden uutena perintöverotusta koskevana ennakkoratkaisuna oli, että perintöverotuksessa on sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen käypänä arvona pidettävä sopimuksen takaisinostoarvoa perinönjättäjän kuolinhetkellä (KHO:2017:195). Myös tällä lakiuudistuksella saattoi olla vaikutusta henkivakuutustoiminnan kokonaisuuteen, mikä on havaittavissa ainakin Finanssialan julkaisemista vakuutusyhtiöiden tulokatsauksista.

Henkivakuutusosalalla tapahtui siis paljon muitakin lakimuutoksia. On vaikea arvioida ja tulkita, mistä mikäkin muutos tai vaikutus juontaa juurensa. Tärkeintä tutkimuksessa onkin tiedostaa nämä ongelmat, sillä syyseuraussuhteiden esittäminen tässä tilanteessa on haastavaa. Sen vuoksi kaikki kokonaisuuteen vaikuttavat tekijät on pyritty tuomaan tässä tutkimuksessa esille, koska ne osaltaan selittävät tutkittavaa aihetta.

Asiantuntijalausunnot olivat pääsääntöisesti työmarkkinajärjestöjen antamia, joten niissä korostui luonnollisesti työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen asema. Läheskään kaikissa asiantuntijalausunnoissa ei ollut otettu kantaa oikealla tavalla kokonaisuuteen, sillä lakiuudistuksen vaikutukset eivät todellisuudessa olleet niin synkät kuin lausunnot antoivat ymmärtää. Kaikissa lausunnoissa ei esimerkiksi ollut huomioitu puoliso- ja alaikäisyysvähennysten korotusta, mitkä vaikuttavat merkittävästi kokonaisuuteen. Sen vuoksi osa annetuista lausunnoista oli osittain virheellisiä, koska niissä ei ollut arvioitu kaikkia kokonaisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Asiantuntijalausunnot kuitenkin vahvistavat valtakunnallisten työmarkkinajärjestöjen sopiman

ryhmähenkivakuutuksen asemaa, vaikka työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta maksetuilla korvauksilla ei todennäköisesti ole yksilön perintöverotuksen kannalta ollut juurikaan merkitystä.

Todellisuudessa lakiuudistuksella oli vaikutusta, ja edunsaajamääräyksen muuttaminen tarpeellisesta, mikäli kokonaisperintö nousi riittävän suureksi. Vähennysten jälkeen alle 20 000 euron perinnöt ovat edelleenkin perintöverosta vapaita. Näin ollen jos esimerkiksi puolison saama kokonaisperintö on yli 110 000 euroa, saattoi olla järkevää muuttaa edunsaajamääräys kuolinpesäksi, jolloin avio-oikeus kasvattaa verovapaata osuutta.

6.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Henkivakuutustoimiala on jatkuvassa murroksessa. Uusia henkivakuutuksiin liittyviä verolainsäädännön muutoksia on tehty tässä tutkimuksessa tarkastellun perintöverolakiuudistuksen jälkeen. Lakimuutokset liittyvät tässä tutkielmassa aiemmin esiteltyihin sijoitusvakuutusten pääoman sekä kapitalisaatiosopimusten verotukseen. Näiden lakimuutosten vuoksi aiheeseen liittyä lukuisia jatkotutkimusmahdollisuuksia, koska edellä mainitut lakimuutokset saattavat osaltaan selittää myös tässä tutkimuksessa esille tuotuja havaintoja.

Kuten aikaisemmin tuli ilmi, lakiuudistusta tulee arvioida ennen kaikkea kokonaisuutena. Jatkotutkimuksissa olisi syytä selvittää, miten lakiuudistus todellisuudessa vaikutti yksilön asemaan, sillä tilanteet ovat aina yksilöllisiä. Sen vuoksi kokonaistilanteen arviointi olisi nostettava tutkimuksessa keskiöön.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin henkivakuutusten perintöverotusta varsin suppeasti ja tutkimuksen ulkopuolelle jäi tärkeitä perintöverotuksen toimittamiseen vaikuttavia seikkoja. Tutkimuksessa ei huomioitu tarkemmin esimerkiksi avio-oikeuden ja testamentin vaikutusta perintöverotukseen, jotka olisi syytä ottaa esille jatkotutkimuksissa. Lakiuudistus vaikutti merkittävästi juuri puolison asemaan, joten aviovarallisuuden merkitys ei ole mitätön.

Riskihenkivakuutuksilla on tärkeä rooli yritystoiminnan jatkuvuuden varmistamisessa, koska vakuutuskorvaus mahdollistaa yritystoiminnan jatkumisen keskeytyksettä. Perinnönsaaja voi käyttää korvauksen perintöveron maksamiseen tai muiden mahdollisten perillisten perintöosuuksien lunastamiseen. Likvidisyyšnäkökulmasta yritysvarallisuus on usein erityisen epälikvidiä, joten yrittäjän kuolema on merkittävä riski. Yksi henkivakuutuksen käyttötarkoitus onkin liikekumppanuus- tai avainhenkilörisktiin varautuminen. Näillä vakuutuksilla voidaan

turvata liiketoiminnan jatkuminen liikeyhteistyön tai yrityksen muun avainhenkilön menehtyessä. Tällaisen henkivakuutuksen turvin on mahdollista lunastaa menehtyneen liikeyhteistyön yhtiöosuus tai esimerkiksi rahoittaa menehtyneen avainhenkilön korvaajan hankkimisesta yritykselle aiheutuvat kulut. Nämä yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi otetut liikeyhteistyö- tai avainhenkilövakuutukset tarjoavat jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Useissa Euroopan maissa vakuutuskorvaukset ovat olleet pidempään kuin Suomessa verotettavia. Henkivakuutukset tulivat Suomessa perintöveronalaiseksi vasta vuonna 1996, jolloin haluttiin toteuttaa perintöverotuksen yleiseurooppalaista suuntaa. (HE 68/1995) Aihetta voisikin tarkastella kansainvälisestä näkökulmasta sekä vertailla eri maiden käytäntöjä samalla tutkien, onko muiden maiden verotuksessa tapahtunut merkittäviä muutoksia.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus:

- Aarnio, Aulis, Kangas, Urpo, Puronen, Pertti & Rabinä, Timo. 2011. Perunkirjoitus ja perinnönveroseuraamukset. Helsinki: Talentum.
- Alasuutari, Pertti. 1999. Laadullinen Tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Brannen, Julia. 1992. Mixing Methods: Qualitative and Quantitative Research. Ashgate Publishing Company. Iso-Britannia: Athenaeum Press Ltd.
- Creswell, John & Plano Clark, Vicki. 2007. Designing and Conducting Mixed Methods Research. Sage Publications Inc. USA.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Fasoúlas, Elina, Manninen, Petri & Niiranen, Ville. 2014. Sijoittajan verotus. FINVA. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Havakka, Pauliina. 2017. Työntekijäin ryhmähenkivakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). Sosiaalivakuutus. Helsinki: Finva. 197–203.
- Heikkilä, Tarja. 2010. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrukikoda.
- Hirsijärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2013. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hoppu, Esko & Hemmo, Mika. 2006. Vakuutusoiikeus. Helsinki: Talentum.
- Huhtanen, Rajja. 2017. Sosiaalivakuutuksen oikeudellinen perusta. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). Sosiaalivakuutus. Helsinki: Finva. 57–84.
- Impinen, Antti, Nissinen, Niina-Maria, Lillsunde, Pirjo. 2015. Työikäisten tapaturmat Suomessa. Helsinki: THL.
- Jokela, Teemu, Lammi, Veera, Lohi, Ilkka & Silvola, Timo. 2013. Vapaaehtoinen henkilövakuutus. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Jumppanen, Janne, Nio, Asko & Vihermaa, Kyösti. 2017. Liikennevakuutus. Turenki: Hansaprint Oy.
- Kangas, Atte. 2015. Sijoitussidonnaisten säästöhenkivakuutusten käytettävyys ja vertailtavuus sijoittajan näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Kangas, Urpo. 1995. Suomen henkivakuutusoiikeus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Kivioja, Päivi. 2002. Vakuutusten verotus. Virolahti: MMG Monimedia Group Oy.

- Koskinen, Ilpo, Alasuutari, Pertti & Peltonen, Tuomo. 2005. Laadulliset menetelmät kauppätieteissä. Tampere: Vastapaino.
- Kotkas, Toomas. 2018. Suomi ja Euroopan unionin sosiaalioikeudellinen sääntely. Helsinki: Unigrafia Oy.
- Kuisma, Anna. 2016. Oikeudenmukainen jäämistöositus ja henkivakuutuskorvaus. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Lindholm, Tuomo. 2018. Perintöverokirja. Helsinki: Hansaprint Oy.
- Liukko, Jyri. 2005. Hyvinvoinnin eetos ja henkivakuutus. Riskin, vastuun ja solidaarisuuden muutokset. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Luukkonen, Irene, Mäntyniemi, Lea, Pekonen-Ranta Mari, Raulos, Ville & Santavirta, Pia. 2019. Vakuutuslainsäädäntö. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Finva.
- Malmi, Veera. 2016. Henkivakuutus jäämistösuunnittelun välineenä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Metsämuuronen, Jari. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2. uudistettu painos. International Methelp Ky. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mikkola, Juha, Mikkonen, Martti, Suhonen, Iisa & Kallio, Pentti. 2004. Potilasvahinko. Vammala 2004, Vammalan Kirjapaino Oy.
- Niskakangas, Heikki. 2014. Johdatus Suomen verojärjestelmään. Helsinki: Talentum.
- Olsson, Stefan. 2004. Swedish Tax News 2004. Teoksessa Pahlsson, Robert (toim.) Yearbook for Nordic Tax Research 2005 – Local taxation. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ossa, Jaakko. 2006. Perhe, perintö ja verotus. Helsinki: Talentum.
- Ossa, Jaakko. 2007. Perheen omaisuuden verosuunnittelu. Juva: Bookwell Oy.
- Ossa, Jaakko. 2009. Perinnön ja lahjan verokohtelu. Juva: Bookwell Oy.
- Ossa, Jaakko. 2013. Tuloverolaki käytännössä. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Puronen, Pertti. 2015. Perintö- ja lahjaverotus. Helsinki: Talentum.
- Rantala, Esko & Pentikäinen, Teivo. 2009. Vakuutusoppi. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Rantala, Jukka & Kivisaari, Esko. 2014. Vakuutusoppi. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Finva.
- Rissanen, Jaana, Grönlund, Harri, Herrlin, Ove, Kouvonen, Keijo, Levander, Minna, Lilius, Sonja, Mannonen, Hillevi, Mustonen, Pasi, Perälehto-Virkkala, Anne & Suotunen, Ulla. 2017. Työeläke. Turenki: Hansaprint Oy.
- Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Virtanen, Ville. 2018. Henkivakuuttamisen tulevaisuus Suomessa - sääntelyn vaikutukset. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Wikström, Kauko, Ossa, Jaakko & Urpilainen, Matti. 2015. Vero-oikeuden yleiset opit. Helsingin seudun kauppakamari: Hansaprint Oy.

Oikeudelliset lähteet:

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisen täytäntöönpanomenettelystä (EY883/2004).

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta (EY987/2009).

Hallituksen esitys Eduskunnalle tulo- ja varallisuusverolaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 109/1988).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta (HE 68/1995).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain sekä tuloverolain 47 §:n muuttamisesta (HE 175/2016).

Inkomstskattelag (1999:1229).

Kansaneläkelaki (11.5.2007/568).

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu (19.12.2017/195).

Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (14.1.2011/26).

Laki vakuutusluokista (18.7.2008/526).

Liikennevakuutuslaki (17.6.2016/460).

Perintö- ja lahjaverolaki (12.7.1940/378).

Perintökaari (5.2.1965/40).

Potilasvahinkolaki (25.7.1986/585).

Perustuslaki (11.6.1999/731).

Tuloverolaki (30.12.1992/1535).

Työntekijän eläkelaki (19.5.2006/395).

Työtapaturma- ja ammattitautilaki (24.4.2017/459).

Vahingonkorvauslaki (31.5.1974/412).

Vakuutussopimuslaki (28.6.1994/543).

Vakuutusyhtiölaki (18.7.2008/521).

Valtiovarainministeriön mietintö (VaVM 33/2016 vp).

Muut oikeudelliset lähteet: Valiokuntien asiantuntijalausunnot HE 175/2016 vp VeJ

Akava ry Asiantuntijalausunto (21.10.2016).

Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry Asiantuntijalausunto, Honkavaara Tero, veroasiantuntija (13.10.2016).

Finanssialan Keskusliitto ry Asiantuntijalausunto, Poikonen Piritta, Resdven Mona & Jormalainen Jouko (13.10.2016).

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry Asiantuntijalausunto, Sipilä Timo, johtaja (14.10.2016).

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry Asiantuntijalausunto (21.10.2016).

Suomen Yrittäjät ry Asiantuntijalausunto, Kurki Laura, veroasiantuntija (13.10.2016).

Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry Asiantuntijalausunto (21.10.2016).

Valtiosääntöoikeuden professori, Ojanen Tuomas, Asiantuntijalausunto (16.11.2016).

Valtiovarainministeriö Asiantuntijalausunto, Vanhanen Jukka, lainsäädäntöneuvos (6.10.2016).

Verohallinto Asiantuntijalausunto, Kautto Markus, ylitarkastaja (6.10.2016).

Veronmaksajain keskusliitto ry Asiantuntijalausunto, Korpela Vesa, lakiasiain johtaja (14.10.2016).

Henkilölähteet:

Lammi, Veera. LähiTapiola Keskinäinen Henkiyhtiö riskivakuuttamisen johtaja. Haastattelu 19.12.2019

Lappalainen, Petra. OP-Henkivakuutus Oy Business Developer. Haastattelu 17.1.2020

Pulkkinen, Kari. Nordea Henkivakuutus Suomi Oy tuotekehitysjohtaja. Haastattelu 10.1.2020

Internet-lähteet:

ETK: Perhe-eläke korvaa edunjättäjän kuoleman aiheuttamaa toimeentulon menetystä (21.9.2019a)

<https://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elaketurva/tyoelake-etuudet/perhe-elake/>

ETK: Vuoden 2017 työeläkeuudistus (21.10.2019b)

<https://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elakejarjestelma-muutoksessa/lainmuutosten-taustoja/elakeuudistus-2017/#toggle-id-2>

Finanssiala: Vakuutustutkimus 2016 (28.11.2019a)

<http://www.finanssiala.fi/materiaalit/FK-julkaisu-Vakuutustutkimus-2016.pdf#search=vakuutustutkimus%202016>

Finanssiala: Vakuutustutkimus 2018 (27.10.2019a)

<https://www.finanssiala.fi/uutismajakka/Sivut/Vakuutustutkimus-2018.aspx>

Finanssiala: Vakuutusvuosi 2016 (21.2.2020b)

<http://www.finanssiala.fi/materiaalit/FK-julkaisu-Vakuutusvuosi-2016.pdf>

Finanssiala: Vakuutusvuosi 2017 (21.2.2020)

<https://www.finanssiala.fi/materiaalit/FA-Julkaisu-Vakuutusvuosi-2017.pdf>

Finanssiala: Vakuutusvuosi 2018 (21.2.2020b)

<https://www.finanssiala.fi/materiaalit/FA-Julkaisu-Vakuutusvuosi-2018.pdf>

Finanssivalvonta: Henkivakuutus (6.1.2020)

<https://www.finanssivalvonta.fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/>

Fine: Henkivakuutus, säästö- ja sijoitusvakuutukset (9.11.2019a)

<https://www.fine.fi/finanssitietoa/vakuutukset-ja-vahingot/henkivakuutus-saasto-ja-sijoitusvakuutukset.html>

Fine: Perustietoa henkivakuutuksesta (9.11.2019b)

<https://www.fine.fi/media/julkaisut-2016/perustietoa-henkivakuutuksesta-2016.pdf>

Kauppalehti: Henkivakuutustenkin verotus alkaa kiristyä (15.12.2019)

https://www.kauppalehti.fi/uutiset/henkivakuutustenkin-verotus-alkaa-kiristya/a6d75f36-e568-3ac5-a33d-218928ab59f2?fb_comment_id=1113309475407931_1123520037720208

Kela: Lapseneläke (18.10.2019b)

<https://www.kela.fi/lapsenelake>

Kela: Perhe-eläkettä muualta kuin Kelasta (18.10.2019a)

<https://www.kela.fi/perhe-elaketta-muualta-kuin-kelasta>

Potilasvakuutuskeskus: Yleistä tietoa Potilasvakuutuskeskuksesta (18.10.2019)

<https://www.pvk.fi/fi/potilasvakuutuskeskus/yleista-tietoa-potilasvakuutuskeskuksesta/>

Potilasvakuutuskeskus: Eduskunta hyväksyi potilasvakuutuslain, uusi laki voimaan 1.1.2021 (22.9.2019)

<https://www.pvk.fi/fi/potilasvakuutuskeskus/ajankohtaista/eduskunta-hyvaksyi-potilasvakuutuslain-uusi-laki-voimaan-1.1.2021/>

SAK: Perhe-eläkkeet uudistuvat – painopiste kohti lapsiperheitä (22.9.2019)

<https://www.sak.fi/ajankohtaista/blogi/perhe-elakkeet-uudistuvat-painopiste-kohti-lapsiperheitä>

Suomen virallinen tilasto (STV): Työikäisiä kuolee aiempaa vähemmän verenkiertoelinten sairauksiin (28.10.2019)

http://www.stat.fi/til/ksyyt/2014/ksyyt_2014_2015-12-30_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (STV): Kuolemansyyt 2017: Tapaturmaisiin kaatumisiin kuolleita yli 1 200 – suurin osa yli 75-vuotiaita (20.10.2019)
https://www.stat.fi/til/ksyyt/2017/ksyyt_2017_2018-12-17_tie_001_fi.html

Taloustaito: Pienituloinen, tämän takia hyödyt henkivakuutuksesta (27.10.2019b)
<https://www.taloustaito.fi/SukuPerhe/Vakuutukset/Pienituloinen-taman-takia-hyodyt-henkiva-kuutuksesta/>

Taloustaito: Kansainvälisen veronkierron keinovalikoimassa vakuutuskuoria ja keinotekoista maastamuuttoa (22.9.2019a)
<https://www.taloustaito.fi/Vero/kansainvalisen-veronkierron-keinovalikoimassa-vakuutuskua-ria-ja-keinotekoista-maastamuuttoa/>

Taloustaito: Kannattaako sijoitusvakuutuksen varat nostaa nyt? (21.2.2020a)
https://www.taloustaito.fi/Rahat/kannattaako-sijoitusvakuutuksen-varat-nostaa-nyt/?utm_source=Veroviikko+11.11.2019&utm_medium=email&utm_campaign=Vero-viikko#e696e989

Taloustaito: Verotus muuttui vuoden 2020 alussa: näin verotetaan säästöhenkivakuutuksia nyt (26.2.2020b)
<https://www.taloustaito.fi/bonus/oma-talous/verotus-muuttui-vuoden-2020-alussa-nain-vero-tetaan-saastohenkivakuutuksia-nyt/#e696e989>

THL: Tapaturmat Suomessa (17.10.2019)
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johdaminen/turvallisuuden-edista-minen/tapaturmien-ehkaisy/tapaturmat-suomessa>

THL: Työikäisten tapaturmat Suomessa (17.11.2019)
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125636/URN_ISBN_978-952-302-435-9.pdf?sequence=1

Työeläkelakipalvelu: Ensisijaisten etuuksien vähentämisen ja yhteensovituksen yleiskuvaus (14.12.2019) https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310293

Työntekijäin Ryhmähenkivakuutus: Työntekijäin ryhmähenkivakuutus (18.10.2019a)
<https://www.tvk.fi/trhv/vakuutusehdot/tietoa-vakuutuksesta/>

Työntekijäin Ryhmähenkivakuutus: Korvaussummat (18.10.2019b)
<https://www.tvk.fi/trhv/korvaukset/korvaussummat/>

Työmarkkinajärjestöt: Sopimus vuoden 2017 eläkeuudistuksen jatkoneuvotteluihin liittyvistä asioista (21.10.2019) <https://www.sak.fi/sites/default/files/attachments/sopimus-vuoden-2017-eläkeuudistuksen-jatkoneuvotteluihin-liittyvist%C3%A4-asoista.pdf>

Valtion Taloudellinen Tutkimuskeskus: VATT keskustelualoite 424/2007
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2016-AK-81858.pdf>

Valtiovarainministeriön julkaisu: Valtiovarainministeriön julkaisu 14 /2018 (28.10.2019)
<https://vm.fi/documents/10623/461286/Eri+sijoitusmuotojen+verokohtelu/ba186104-d4fd-41ce-8bad-25a721cdd894?version=1.0>

Verohallinto: Eläketulon verotus (26.10.2019)
https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48865/elaketulon_verotu/

Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö: Verovilppi kansainvälisessä sijoitustoiminnassa Ilmiöt Suomen näkökulmasta Selvitys 7/2019 (20.10.2019)
https://www.vero.fi/globalassets/harmaa-talous-ja-talousrikollisuus/selvitykset/2019_07-vero-vilppi-kansainv%C3%A4lisess%C3%A4-sijoitustoiminnassa.pdf

Veronmaksajat: Veromuutoksia 2020 (22.2.2020)
<https://www.veronmaksajat.fi/Palkka-ja-elake/verotus-2020/#9c9b2c6d>

LIITE 1: Haastattelukysymysrunko

Taustoitus haastateltavasta henkiyhtiöstä

1. Millaisia henkivakuutustuotteita tarjoatte?
2. Missä elämäntilanteessa henkivakuutus hankitaan ja millainen henkilö on tyypillinen henkivakuutuksenottaja?

Henkivakuutusyhtiön toiminta ja myynti

3. Saitteko vaikuttaa lakiuudistuksen voimaantuloon ja oliko lakiuudistus yllättävä?
4. Mitä lakiuudistuksen voimaantulo vaati yhtiön käytännön toiminnassa? (uudet materiaalit, henkilöstön koulutus, asiakkaiden yhteydenotto jne?)
5. Miten yhtiönne tiedotti henkivakuutusasiakkaita ennen lakiuudistusta? Ottivatko asiakkaat yhteyttä lakiuudistukseen liittyen?
6. Oletitteko lakiuudistuksen vaikuttavan jollain tavalla henkivakuutusten myyntiin? Vaikutiko lakiuudistus odottamallanne tavalla?
7. Vaikuttiko lakiuudistus henkivakuutuksen myynnin argumentteihin? Mainitaanko lakiuudistus/verotus erikseen myyntitilanteessa/esitteissä?
8. Vaikuttiko lakiuudistus voimassa olevaan vakuutuskantaan? Nostettiinko henkivakuutuksen korvaussummaa tai tehtiinkö edunsaajiin muutoksia? Irtisanottiinko vakuutuksia?
9. Onko lakiuudistus vaikuttanut eri henkivakuutustuotteiden myyntiin? Onko joistakin henkivakuutuksista tullut vähemmän houkuttelevia? vrt. säästö/riskihenkivakuutus? ts. Onko lakiuudistus vaikuttanut enemmän joidenkin henkivakuutustuotteiden myyntiin?
10. Onko lakiuudistus vaikuttanut vaihtoehtoisten tuotteiden tarjoamiseen henkivakuutuksen sijaan? Millaisia tuotteita?

Muutokset perhe-eläkkeissä

11. Onko yhtiöllänne tietoa työeläkejärjestelmän perhe-eläkeuudistuksesta? -Pääpointtien esittely
12. Uskotteko perhe-eläkeuudistuksen vaikuttavan jollakin tavalla henkivakuutustoimintaan?

LIITE 2: Finanssivalvonnan henkivakuutuksen tilastoista koostettu aineisto

Taulukko 1 Henkivakuutusyhtiöiden maksutulo 2016

Henkivakuutusyhtiöiden maksutulo						
1000 €	Yhteisö	Ajankoh				
Rivivalinta	Yhteensä	Fennia	LähiTapiola	Mandatum	Nordea	OP
	31.12.2016	31.12.2016	31.12.2016	31.12.2016	31.12.2016	31.12.2016
Ensivakuutus yhteensä	4 572 918	207 062	421 706	1 102 195	1 388 080	998 682
Henkivakuutus yhteensä	3 897 827	170 219	333 543	894 346	1 298 009	799 364
Sijoitussidonnainen yksilöllinen henkivakuutus	2 140 377	131 442	191 667	342 963	597 894	608 953
Muu yksilöllinen henkivakuutus	311 447	3 845	47 489	45 249	56 283	90 469
Sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus	1 287 207	18 258	25 388	484 495	643 832	88 382
Muu kapitalisaatiosopimus	1 023	347		271		405
Työntekijäin ryhmähenkivakuutus	38 338	5 312	10 070	11 954		9 328

Lähde: Finanssivalvonta 2016: Ensivakuutuksen kokonaisvakuutusmaksutulon erittely: Henkivakuutusyhtiöiden maksutulo (excel)

https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/maksutulo_h_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 2 Henkivakuutusyhtiöiden maksutulo 2017

Henkivakuutusyhtiöiden maksutulo						
1000 €	Yhteisö	Ajankoh				
Rivivalinta	Yhteensä	Fennia	LähiTapiola	Mandatum	Nordea	OP
	31.12.2017	31.12.2017	31.12.2017	31.12.2017	31.12.2017	31.12.2017
Ensivakuutus yhteensä	4 526 830	166 687	516 017	965 448	1 376 967	976 371
Henkivakuutus yhteensä	3 920 787	132 242	431 421	785 797	1 298 576	789 903
Sijoitussidonnainen yksilöllinen henkivakuutus	1 984 820	92 601	248 835	252 008	465 850	585 110
Muu yksilöllinen henkivakuutus	230 936	3 247	52 876	45 142		73 510
Sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus	703 985	20 075	51 414	467 247		119 019
Muu kapitalisaatiosopimus	783 517	145	1 395	160	781 668	150
Työntekijäin ryhmähenkivakuutus	39 176	5 283	11 597	10 343		10 380

Lähde: Finanssivalvonta 2017: Ensivakuutuksen kokonaisvakuutusmaksutulon erittely: Henkivakuutusyhtiöiden maksutulo (excel)

https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/maksutulo_h_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 3 Henkivakuutusyhtiöiden maksutulo 2018

Henkivakuutusyhtiöiden maksutulo						
1000 €	Yhteisö	Ajankoh				
	Yhteensä	Fennia	LähiTapiola	Mandatum	Nordea	OP
Rivivalinta	31.12.2018	31.12.2018	31.12.2018	31.12.2018	31.12.2018	31.12.2018
Ensivakuutus yhteensä	4 365 487	164 142	449 839	1 080 919	1 106 072	1 138 634
Henkivakuutus yhteensä	3 771 987	129 911	357 856	907 000	1 036 042	960 600
Sijoitussidonnainen yksilöllinen henkivakuutus	1 488 835	81 344	172 822	160 951	254 268	573 329
Muu yksilöllinen henkivakuutus	280 810	3 383	65 284	44 874	54 592	63 787
Sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus	1 825 878	28 974	35 042	679 409	727 182	311 202
Muu kapitalisaatiosopimus	4 470	122	4 034	4		310
Työntekijäin ryhmähenkivakuutus	39 540	5 315	11 595	10 209		10 536

Lähde: Finanssivalvonta 2018: Ensivakuutuksen kokonaisvakuutusmaksutulon erittely: Henkivakuutusyhtiöiden maksutulo (excel)

https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/maksutulo_h_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 4 Kotimaisen henkivakuutuksen maksutulo 2017

Kotimainen ensivakuutus 2017		tammi- maaliskuu	tammi- kesäkuu	tammi- syyskuu	tammi- joulukuu
Riskivakuutukset					
	Yksityiset	63 238 224	122 938 934	179 798 670	238 693 849
	Yritykset	32 065 099	46 797 994	61 626 478	76 329 679
	Yhteensä	95 303 323	169 736 928	241 425 148	315 023 528
Työntekijäin ryhmähenkivakuutus		33 544 888	36 223 362	37 140 843	39 176 024
Säästöhenkivakuutus					
	Perustekorkoiset, yksityiset	22 540 734	43 072 837	60 870 783	80 601 513
	Perustekorkoiset, yritykset	4 140 663	5 601 877	7 644 713	9 503 228
	Sijoitussidonnaiset, yksityiset	536 334 282	1 071 135 314	1 446 914 669	1 956 010 663
	Sijoitussidonnaiset, yritykset	1 076 561	2 514 502	3 394 685	6 097 420
	Yhteensä	564 092 240	1 122 324 531	1 518 824 850	2 052 212 824

Lähde: Finanssivalvonta 2017: Kotimaisen ensivakuutuksen maksutulo ja maksetut korvaukset: Maksutulo 2017(excel)

https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/henki_maksutulo_2017_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 5 Kotimaisen henkivakuutuksen maksutulo 2018

Kotimainen ensivakuutus 2018		tammi- maaliskuu	tammi- kesäkuu	tammi- syyskuu	tammi- joulukuu
Riskivakuutukset					
	Yksityiset	60 888 579	117 182 559	174 217 081	233 267 785
	Yritykset	30 467 046	45 774 152	61 438 383	76 864 712
	Yhteensä	91 355 626	162 956 711	235 655 464	310 132 497
Työntekijäin ryhmähenkivakuutus		34 181 093	36 531 138	37 683 704	39 539 802
Säästöhenkivakuutus					
	Perustekorkoiset, yksityiset	20 749 358	45 236 536	62 937 063	86 499 195
	Perustekorkoiset, yritykset	3 992 551	5 465 257	7 376 020	9 130 824
	Sijoitussidonnaiset, yksityiset	421 543 257	812 016 854	1 112 547 752	1 444 715 287
	Sijoitussidonnaiset, yritykset	4 566 706	6 998 546	7 764 511	8 712 201
	Yhteensä	450 851 873	869 717 194	1 190 625 345	1 549 057 508

Lähde: Finanssivalvonta 2018: Kotimaisen ensivakuutuksen maksutulo ja maksetut korvaukset: Maksutulo 2018(excel)

https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/henki_maksutulo_2018_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 6 Kotimaisen henkivakuutuksen maksutulo 2019

Kotimainen ensivakuutus 2019		tammi- maaliskuu	tammi- kesäkuu	tammi- syyskuu	tammi- joulukuu
Riskivakuutukset					
	Yksityiset	62 242 839	119 730 594	181 288 023	
	Yritykset	29 478 630	45 393 336	62 673 149	
	Yhteensä	91 721 468	165 123 931	243 961 172	
Työntekijäin ryhmähenkivakuutus		34 862 288	37 668 930	38 922 978	
Säästöhenkivakuutus					
	Perustekorkoiset, yksityiset	28 322 593	64 922 081	88 477 942	
	Perustekorkoiset, yritykset	4 291 149	5 983 424	7 499 494	
	Sijoitussidonnaiset, yksityiset	278 511 224	581 558 341	943 439 080	
	Sijoitussidonnaiset, yritykset	1 131 257	1 689 094	1 918 851	
	Yhteensä	312 256 223	654 152 941	1 041 335 367	

Lähde: Finanssivalvonta 2019: Kotimaisen ensivakuutuksen maksutulo ja maksetut korvaukset: Maksutulo 2019(excel)

https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/h_maksutulo_2019_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 7 Henkivakuutusyhtiöistä maksetut korvaukset 2016

Henkivakuutusyhtiöiden maksetut korvaukset

1000 €	Yhteisö	Ajankohti				
Rivivalinta	Yhteensä	Fennia	LähiTapiola	Mandatum	Nordea	OP
	31.12.2016	31.12.2016	31.12.2016	31.12.2016	31.12.2016	31.12.2016
Ensivakuutus yhteensä (2)	4 288 978	90 144	328 953	1 040 550	1 148 263	1 145 702
Riskivakuutus yhteensä (3)	172 143	2 807	21 545	15 542	7 258	95 977
Työntekijän ryhmähenkivakuutus (4)	24 619	3 569	6 048	7 793		5 868
Säästöhenkivakuutus yhteensä (5)	1 566 307	32 651	145 211	204 382	450 758	540 425

Lähde: Finanssivalvonta 2016: Maksetut korvaukset: Henkivakuutusyhtiöiden vakuutusopimuksista aiheutuneet suoritukset 2016– (excel)

https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/maksetut_korvaukset_h_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 8 Henkivakuutusyhtiöistä maksetut korvaukset 2017

Henkivakuutusyhtiöiden maksetut korvaukset

1000 €	Yhteisö	Ajankohti				
Rivivalinta	Yhteensä	Fennia	LähiTapiola	Mandatum	Nordea	OP
	31.12.2017	31.12.2017	31.12.2017	31.12.2017	31.12.2017	31.12.2017
Ensivakuutus yhteensä (2)	4 212 446	103 669	323 375	1 018 869	1 222 609	1 209 643
Riskivakuutus yhteensä (3)	161 414	2 822	22 396	15 860	7 416	83 076
Työntekijän ryhmähenkivakuutus (4)	22 539	3 134	6 251	6 010		5 934
Säästöhenkivakuutus yhteensä (5)	1 770 940	44 914	151 378	252 043	539 845	557 613

Lähde: Finanssivalvonta 2017: Maksetut korvaukset: Henkivakuutusyhtiöiden vakuutusopimuksista aiheutuneet suoritukset 2016– (excel)

https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/maksetut_korvaukset_h_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 9 Henkivakuutusyhtiöistä maksetut korvaukset 2018

Henkivakuutusyhtiöiden maksetut korvaukset

1000 €	Yhteisö	Ajankohti				
Rivivalinta	Yhteensä	Fennia	LähiTapiola	Mandatum	Nordea	OP
	31.12.2018	31.12.2018	31.12.2018	31.12.2018	31.12.2018	31.12.2018
Ensivakuutus yhteensä (2)	4 614 637	95 519	357 668	1 159 356	1 348 522	1 279 597
Riskivakuutus yhteensä (3)	143 976	2 398	21 379	14 989	7 358	71 551
Työntekijän ryhmähenkivakuutus (4)	21 878	3 166	6 014	5 970		5 495
Säästöhenkivakuutus yhteensä (5)	2 041 462	39 814	165 349	344 166	565 578	650 641

Lähde: Finanssivalvonta 2018: Maksetut korvaukset: Henkivakuutusyhtiöiden vakuutusopimuksista aiheutuneet suoritukset 2016– (excel)

https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/maksetut_korvaukset_h_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 10 Kotimaisesta henkivakuutuksesta maksetut korvaukset 2017

Kotimainen ensivakuutus 2017		tammi- maaliskuu	tammi- kesäkuu	tammi- syyskuu	tammi- joulukuu
Riskivakuutukset					
	Yksityiset	37 084 324	71 799 339	103 018 533	136 678 343
	Yritykset	7 131 408	14 850 383	19 422 947	24 735 720
	Yhteensä	44 215 733	86 649 722	122 441 480	161 414 063
Työntekijäin ryhmähenkivakuutus		7 357 523	14 026 482	21 573 333	22 539 442
Säästöhenkivakuutus					
	Perustekorkoiset, yksityiset	95 268 441	167 734 547	243 509 124	314 656 370
	Perustekorkoiset, yritykset	2 008 464	4 540 178	5 022 990	6 480 404
	Sijoitussidonnaiset, yksityiset	403 454 864	783 627 908	1 098 189 640	1 424 141 831
	Sijoitussidonnaiset, yritykset	668 477	2 136 755	2 691 083	2 896 927
	Yhteensä	501 400 245	958 039 388	1 349 412 836	1 748 175 533

Lähde: Finanssivalvonta 2017: Kotimaisen ensivakuutuksen maksutulo ja maksetut korvaukset: Maksetut korvaukset 2017 (excel)
https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/henki_maksetut_korvaukset_2017_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 11 Kotimaisesta henkivakuutuksesta maksetut korvaukset 2018

Kotimainen ensivakuutus 2018		tammi- maaliskuu	tammi- kesäkuu	tammi- syyskuu	tammi- joulukuu
Riskivakuutukset					
	Yksityiset	32 553 887	63 773 995	91 336 744	122 057 005
	Yritykset	4 679 865	10 841 664	15 922 612	21 919 396
	Yhteensä	37 233 753	74 615 659	107 259 356	143 976 402
Työntekijäin ryhmähenkivakuutus		6 180 049	12 229 764	19 446 626	21 878 242
Säästöhenkivakuutus					
	Perustekorkoiset, yksityiset	86 214 240	161 551 918	226 197 328	301 598 040
	Perustekorkoiset, yritykset	943 181	1 881 757	2 531 826	4 808 690
	Sijoitussidonnaiset, yksityiset	407 421 184	845 871 740	1 228 982 540	1 688 648 398
	Sijoitussidonnaiset, yritykset	1 227 683	4 105 313	5 114 298	7 050 354
	Yhteensä	495 806 288	1 013 410 728	1 462 825 992	2 002 105 482

Lähde: Finanssivalvonta 2018: Kotimaisen ensivakuutuksen maksutulo ja maksetut korvaukset: Maksetut korvaukset 2018 (excel)
https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/henki_maksetut_korvaukset_2018_fi_sv_en.xlsx

Taulukko 12 Kotimaisesta henkivakuutuksesta maksetut korvaukset 2019

Kotimainen ensivakuutus 2019		tammi- maaliskuu	tammi- kesäkuu	tammi- syyskuu	tammi- joulukuu
Riskivakuutukset					
	Yksityiset	28 419 590	54 165 222	80 099 862	
	Yritykset	6 236 251	13 004 982	17 127 931	
	Yhteensä	34 655 840	67 170 205	97 227 793	
Työntekijäin ryhmähenkivakuutus		5 873 836	12 309 096	18 814 710	
Säästöhenkivakuutus					
	Perustekorkoiset, yksityiset	77 759 924	155 141 653	219 040 507	
	Perustekorkoiset, yritykset	1 453 537	3 313 187	6 609 990	
	Sijoitussidonnaiset, yksityiset	463 237 009	952 533 661	1 447 747 494	
	Sijoitussidonnaiset, yritykset	723 891	1 857 969	3 490 077	
	Yhteensä	543 174 361	1 112 846 470	1 676 888 068	

Lähde: Finanssivalvonta 2019: Kotimaisen ensivakuutuksen maksutulo ja maksetut korvaukset: Maksetut korvaukset 2019 (excel)
https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/tilastot/vakuutus/henkivakuutus/h_maksetut_korvaukset_2019_fi_sv_en.xlsx